

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

10128

**HİRİSTİYANLIK'TA
DÜNYANIN SONU VE ÂHİRET KAVRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mehmet AYDIN

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Hazırlayan
Galip ATASAĞUN

KONYA - 1989

Ö N S Ö Z

İlâhî kökenli üç dinden biri olan Hıristiyanlığın âhiret telâkkisini incelemeye teşebbüs edişimizin ana sebebi, Hıristiyanlığı daha yakinen tanımak ve onu Kur'an-ı Kerim açısından bir değerlendirmeye tabi tutmaktır. Hz.İsa'dan itibaren çeşitli sosyal ve dinî muhitlerin tesiri ile bir nevi bir kültürler senkretizmi haline gelen Hıristiyanlık, yine de içinde Hz.İsa'nın getirdiği ilâhî mesajların kırıntılarını taşımaktadır. Tarihin eskitemediği ve yok edemediği bu ilâhî kırıntıların en büyük tamamlayıcısı şüphesiz Kur'an-ı Kerim olmuştur.

Hem Yahudiliğin hem de Hıristiyanlığın tarih içindeki değişme seyrinde ilâhî kaynaktan kaybettiği şeyleri Kur'an-ı Kerim bize gayet açık bir şekilde göstermektedir. Aslında ilâhî dinlerin inanç esasları hiç değişmeden İslâm dini ile sonuçlanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in beyan ettiği akide ile ilgili esaslar, Hz.Adem'den beri gelen bütün peygamberlerin getirdiği inanç esaslarıdır. Bugün ilâhî kökenli olup da, Kur'an-ı Kerim'e ters düşen inançları serd eden dinler, ilâhî kökten sapmış, asliyetine yabancı unsurlar karışmış dinler **haline** gelmişlerdir.

İşte Hıristiyanlık'ta da bunu gayet açık bir şekilde görüyoruz. Aslında, İslâm dininin açık ve seçik âhiret telâkkisinin dışında, Hz.İsa'nın başka bir şey tebliğ ettiğini zannetmiyoruz, fakat bugünkü Hıristiyanlıkta, İslâmın telkin ettiği âhiret telâkkisinin dışında birçok unsurlar görüyoruz.

İşte biz bu tezimizde bu unsurları açıklayarak bugünkü Hıristiyanlığın daha iyi anlaşılmasını sağlamayı ve onu bir değerlendirmeye tabi tutmayı hedef olarak seçmiş bulunuyoruz.

Maalesef, bu konuda şimdiye dek ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Bu da çalışmamızda bize büyük güçlükler getirmiş, daha çok Kitâb-ı Mukaddes'e ve yabancı kaynaklara dayanmaya bizi sevk etmiştir.

Çalışmamız, giriş, iki bölüm ve sonuçtan meydana gelmiştir.

Giriş'te, asıl konumuza ışık tutucu mahiyette; Semâvî Din kavramı ele alınarak, Yahudiliğin kısa tarihçesi, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet'teki âhiret inancı gibi konularda genel bir bilgi verilmiştir.

Birinci Bölüm'de; Hıristiyanlığın genel tarihi, Kur'an-ı Kerim ve Hıristiyan kaynakları (Kitâb-ı Mukaddes ve onun tefsirlerinden olan "New Bible Commentary", "A Theology of The New Testament" ve "Dictionary of Bible" v.b. yabancı kaynaklı İncil sözlükleri) ele alınarak incelenmiş, Hıristiyanlığın inanç akidelerinin belirlendiği konsillere işaret edilmiştir.

İkinci Bölüm'de ise; çalışmamızın esasını teşkil eden Hıristiyanlığa göre Dünyanın Sonu ve Ahiret Kavramı tetkik edilmiş, bu arada Kıyâmet Alametleri ile Hz.İsa'nın Dünyaya Dönüşü, Tanrının Kırallığı ve Öldükten Sonra Dirilme konuları ayrıntılı olarak işlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın başından sonuna kadar gerek konu seçiminde ve gerekse teşviklerinden ve derin bilgisinden faydalandığımız, bilhassa konumuzla ilgili Fransızca kaynaklardan da istifade edebilmemize imkân sağlayan, muhterem hocam Prof.Dr.Mehmet AYDIN'a teşekkür etmeyi zevkli bir görev addediyorum.

Galip ATASAĞUN
KONYA 1989

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa No

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	V.

G İ R İ Ş

İLAHİ DİNLERDE AHİRET İNANCI.....	1
A. YAHUDİLİK	2
1) Yahudiliğin Kısa Tarihçesi.....	2
2) Yahudilikte Ahiret İnancı.....	9
B. HİRİSTİYANLIK.....	26
1) Hıristiyanlık'ta Ahiret İnancı.....	26
2) Hıristiyanlık'taki Ahiret İnancı İle İslâmiyet'teki Ahiret İnancının Mukayesesi.....	32
C. İSLAMİYET.....	35
1) İslâmiyette Ahiret İnancı.....	35
2) Kur'an-ı Kerim'de Ahireti İnkâr Edenlere Karşı Getirilen Deliller.....	41
3) Kur'an-ı Kerim'deki Ahiret Hayatı İle İlgili Tasvirler.....	43
4) Ahiret İmanının İnsana Sağladığı Faydalar.....	46

I. B Ö L Ü M

HIRİSTİYANLIĞIN GENEL TARİHİ

I- KUR'AN-I KERİM'E GÖRE HİRİSTİYANLIK.....	50
II- HİRİSTİYAN KAYNAKLARINA GÖRE HİRİSTİYANLIK.....	62
III- HİRİSTİYANLIĞIN TARİH İÇİNDEKİ YERİ VE GEÇİRDİĞİ MERHALELER.....	68
a) Hıristiyanlığın İlk Dönemi.....	70
b) Hıristiyanlığın Kuruluşu, İlk Kilise Teşkilatı ve Pavlus'un Hıristiyan Oluşu	73
c) Bizans İmparatorluğunun Hıristiyanlığı Kabul Edişi, Hıristiyanlığın Gelişmesi ve Yayılması.....	77
d) Hıristiyanlık İnanç Akidelerinin Belirlendiği İlk Yedi Konsil ve Bu Konsillerde Alınan Kararlar.....	81
1) I.Nicee (İznik) Konsili (M.S.325).....	82

2) I.Konstantinopolis (İstanbul) Konsili (M.S.381).....	83
3) Efes Konsili (M.S.431).....	84
4) Chalcedoine (=Kalkedon, Kadıköy) Konsili (M.S.451).....	85
5) II.Konstantinopolis (İstanbul) Konsili (M.S.553).....	86
6) III.Konstantinopolis (İstanbul) Konsili (M.S.680-681).....	86
7) II.Nicee (İzmit) Konsili (M.S.787).....	86
e) Doğu ve Batı Kiliselerinin Ayrılması ve Ayrılma Sebepleri.....	87
f) Hıristiyanlıktaki Üç Büyük Mezhep ve Bu Mezhepler Arasındaki Farklı ve Ortak Noktalar.....	89
1- Katolik Mezhebi.....	90
2- Ortodoks Mezhebi.....	91
3- Protestan Mezhebi.....	91
4- Bu Üç Mezhep Arasındaki Farklı ve Ortak Noktalar.....	91
IV- HIRİSTİYANLIKTA KURTULUŞ KAVRAMI VE KEFARAT PROBLEMİ.....	98

II. B Ö L Ü M

HIRİSTİYANLIKTA DÜNYANIN SONU VE AHİRET KAVRAMI

A. DÜNYANIN SONU VE KIYAMET ALAMETLERİ.....	101
1- Dünyanın Sonu.....	101
2- Kıyamet Alâmetleri.....	102
a) Yedi Mühür ve Mühürlerin Açılmasıyla Vuku Bulan Olaylar.....	103
b) Yedi Boru ve Boruların Çalınmasıyla Vuku Bulan Olaylar.....	113
c) Yedi Tas ve Tasların Boşaltılmasıyla Vuku Bulan Olaylar.....	120
d) Şeytanın Yeryüzüne Atılması ve Bin Yıl Süre İle Hapsolünmesi.....	124
B. İSA'NIN DÜNYAYA DÖNÜŞÜ.....	126
C. TANRININ KIRALLIĞI.....	135
1) Tanrının Kırallığının Yorumları.....	135
2) Semâvî Kırallık.....	139
3) Eskatolojik Kırallık.....	139
4) İnsanların Tanrının Kırallığına Girişleri.....	141
D. ÖLDÜKTEN SONRA DİRİLMEK.....	144
SONUÇ.....	148
BİBLİYOGRAFYA.....	153

K I S A L T M A L A R

- A.g.e. : Adı Geçen Eser
A.Ü. : Ankara Üniversitesi
Bkz. : Bak, Bakınız
böl. : Bölüm
Çev. : Çeviren
doğ. : Doğum Tarihi
M.Ö. : Milâd'dan Önce
M.S. : Milâd'dan Sonra
ölm. : Ölüm Tarihi
s. : Sayfa
trz. : Tarihsiz, Tarih Yok
v.b. : Ve Benzeri
-

G İ R İ Ő

İLÂHÎ DİNLERDE ÂHİRET İNANCI

İlâhî dinlerdeki âhîret inancına geçmeden önce "İlâhî Din" veya "Semâvî Din" terimlerinden ne anlaşılıyor kısaca bahsedelim.

İlk bakışta "Semâvî Din" terimi, "Semaya ait din" gibi bir anlam taşır. Gerçekte ise bu tabirin Dinler Tarihinde özel bir mânâsı vardır. Semâvî Din demek, bir olan Allah'a iman esasını getiren ve ilâhî kaynaktan fışkıran din demektir. Semâvî Din terimi karşılığında "Hak Din", "Edyan-ı Münzele", "İlâhî Din", "Vahye müstenit Din" terimleri de kullanılır.

Nazil oluş sırasına göre düşündüğümüz zaman İlâhî Dinleri şöylece sıralayabiliriz;

- 1) Yahudilik
- 2) Hıristiyanlık
- 3) Müslümanlık

Yahudiliğe Hz.Musa (a.s.)'ya izafetle Musevilik, Hıristiyanlığa, Hz.İsa (a.s.)'ya nisbetle İsevilik denmektedir.

İnsanlar Allah'ın peygamberleri vasıtasıyla gönderdiği dini, aslî şekliyle her zaman koruyamamışlardır. Hatta zamanla o din üzerinde bir takım eksiltme ve ilâveler yaparak değişiklikler meydana getirmişlerdir. İlâhî din olduğu halde, aslî şeklini muhafaza edememiş, birtakım değişikliklere maruz kalan bu dinlere "Muharref Dinler" denir. Bugün Yahudilik ve Hıristiyanlık muharref dinlerdir (1).

Bu özet bilgidен sonra ilâhî dinlerdeki âhîret inancını, dinlerin nâzil oluş sırasına göre tek tek inceleyelim.

(1) Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, Dinler Tarihi, Arı Basımevi, Konya, 1983, s. 20-21.

A- YAHUDİLİK

1) Yahudiliğin Kısa Tarihçesi

Kitap verilen semavî dinlerin başında Yahudilik gelir. Yahudiliği tebliğ etmekle Hz.Musa görevlendirilmiştir (2). Yahudilik, yaşayan ilâhî kaynaklı dinlerden mensubu en az olanıdır. Bugün yeryüzünde 15-20 milyon civarında Yahudi vardır. Yahudilik, en eski ilâhî kaynaklı din olarak nitelendirilmektedir (3). Yahudiliğe aynı zamanda Talmudizm de denir. Fakat bugün kasdolunan mânâya göre Yahudilik; İbrânilerin yahut Benî İsrail'in, kelimenin tam mânâsıyla Yahudî milletinin dinidir. Yalnız: İbrânî, İsrail ve Yahudi sözlerinin birbirinden ayrı toplulukları ifade ettikleri anlaşılmamalıdır. Bu ancak aynı köke dayanan bir milletin tarihin çeşitli devirlerinde aldıkları isimlerden ibarettir (4). Yahudi ismi, Yahuda kabilesine izafeten; İsrail ismi de İsrail kabilesine izafeten verilmiş adlardır. Bugün her iki isim de aynı mânâya kullanılıyor. Filistin'de 1948'de kurulan İsrail Cumhuriyeti tebaları da, İsraili yahut İsrailî olarak isimlendirilmektedir (5). İsrail kelimesi, "Güreşte yenen", bir çarpışmada "üstün gelen" veya "Tanrıya karşı kuvvetli" anlamına gelmektedir (6). İsrail kelimesi bu anla-

(2) Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, A.g.e., s 55.

(3) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, Dinler Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara, 1988, s. 110; Ekrem SARIKÇIOĞLU, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1983, s. 185.

(4) Ahmet KAHRAMAN, Dinler Tarihi, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1975, s. 120.

(5) Ekrem SARIKÇIOĞLU, A.g.e., s. 185.

(6) Hikmet TANYU, Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, İstanbul,1976, I/26; Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II/361.

miyle Tevrat'ta kullanılmıştır. Buna göre, Yakub, Tanrı Yahova'yı yenmiş ve kendisine "Artık sana Yakub değil, ancak İsrail (Allah'la uğraşan, yahut Allah'la uğraşır) denilecek. Çünkü Allah (Yahova) ile ve insanlarla uğraşıp yendin" denilmiştir (7). Daha sonra böylece kullanılan İsrail kelimesi, Ben-i İsrail=İsrailoğulları adı ile Yahudilerin özel adı olmuştur (8).

İbrani sözü, "İbrim"'den gelmektedir. "İbri" veya "Hibri" kelimeleri "Geçit" mânâsına olan "Eber"'den türemiştir. Buna göre İbrânî deyimini "İrmağın öbür kıyısı insanları" anlamına gelir. Bu önce Fırat nehri için kullanılırken, sonraları Şeria "Ürdün " nehri için kullanılmıştır. Daha sonraları Göçebe İbrânî klanları kastedilerek "Çölde başıboş dolaşan kabileler" mânâsına; "öbür yandaki adamlar" şeklinde kullanılmıştır. "Nehrin karşı yakasına geçmek" mânâsına, Arapça "Ubûr"'den geldiği de bilinmektedir. Zira Hz.İbrahim (a.s.) yanındakilerle birlikte ırmağı geçmişti (9).

Yahudi sözü ise, Hz.Yakub'un oniki oğlu vardı; dördüncü oğlunun adı, "Yuha" veya "Yuhada" idi. Dolayısıyla onun adına izafeten İsrailoğullarına Yahudi denilmiştir. Filistin'in güney bölgesinde kurulan Yuda ve Yuhada Krallığı da ayrıca bu adın kaynağı olarak ileri sürülmektedir. Zira Ürdün'ün batısı, Samariye'nin güneyindeki bölge, Yuda veya Yahuda adına nisbet

-
- (7) Tekvin, XXXII, 28; Felicien CHALLAYE, Dinler Tarihi, Çev.:Semih TIRYAKIOĞLU, İstanbul, 1960, s. 162.
- (8) Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, A.g.e., s. 56; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 111.
- (9) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e, s. 120; Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, A.g.e.,s.56; Ekrem SARIKÇIOĞLU, A.g.e, s. 185-186; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 111; Geoffery PARRINDER, World Religions From Ancient History to the Present, Amerika, 1983, s. 386.

ediliyordu. Esaretten sonra umumî olarak halk İsrailîiler diye adlandırılırken, şahıslar birbirine Yahudi diyorlardı. Böylece onların korunları da günümüze kadar bu isimle anıldılar (10).

Yahudiliğin tarihçesi, kutsal kitaplarına dayanır. Kutsal kitap, âlemin ve ilk insanın yaratılışından peygamber Malaki'ye kadar geçen olayları içinde bulundurur; aynı zamanda onların kutsal tarihini oluşturur (11).

Samî ırktan sayılan İbraniler, Kildanî'lerin Ur şehrinden çıkarlar ve Harran'a gelirler. Tevrat'ın bildirdiğine göre Tanrı Yahova (Yahve), Abraham'a (Hz.İbrahim'e) Harran bölgesinden Ken'an ülkesine (Filistin'e) göç etmesini emreder. Hz.İbrahim de karısı Sara'yı, kardeşinin oğlu Lut'u (Hz.Lut) ve Harran'da kazandıklarını da yanına alarak Ken'an diyarına varırlar. Ken'an Diyar'ında kıtlık çıkınca Hz.İbrahim yanındakilerle birlikte Mısır'a gider. Mısır'a yaklaştıkları sırada Hz.İbrahim karısı Sara'ya "Sen görünüşte güzel bir kadınsın ve Mısırlılar seni görünce: Bu onun karısıdır derler; ve beni öldürürler, fakat seni sağ bırakırlar. Senin yüzünden bana iyi davranılsın, senin sebebinle canım yaşasın diye: "O'nun kız kardeşiyim" de. Ve vaki oldu ki, Abraham Mısır'a girdiği zaman, Mısırlılar kadının çok güzel olduğunu gördüler ve Firavun'un emirleri onu gördüler ve onu Firavun'a medhettiler; Sara, Firavun'un sarayına alındı ve Sara'nın yüzünden Abraham'a iyi davranıldı ve Abraham'ın koyunları ve sığırları oldu. Daha sonra Firavun, Sara'nın Abraham'ın karısı olduğu öğrenir ve Sara'ya bir cariye verir ve onları kovar" (12).

Hz.İbrahim ve beraberindekiler böylece Mısır'dan ayrılırlar. Hz.İbrahim Tanrıdan züriyet ister. Karısı Sara'nın teklifi üzere cariyesi Hacer

(10) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 110.

(11) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 111.

(12) Tekvin, XII, 1-20.

ile evlenir ve ondan Hz.İsmail doğar. Daha sonra Sara'dan da Hz.İshak doğar (13).

Hız.İbrahim'in ölümünden sonra yerine sırasıyla, Hz.İshak, torunu Hz.Yakub geçmiştir. Hz.Yakub'un liderliğindeki İsrailoğulları bu durumda yaşarlarken; Hz.Yakub'un oğlu Yusuf, kardeşlerinin kıskançlığı nedeniyle Mısır'a gitmekte olan İsmail'i kervanına satılır (14). Böylece kardeşleri Yusuf'tan kurtulmuş olurlar. Akşam eve dönen Yusuf'un kardeşleri babalarına, Yusuf'un kanlı gömleğini getirirler ve onu bir canavarın yediğini haber verirler (15).

Yusuf, Mısır'da Firavun'un muhafız askerleri komutanı olan Potifar tarafından satın alınır. Potifar'ın karısı Yusuf'a aşık olup ilgisine karşılık göremeyince iftira ederek onu hapse attırır (16). Yusuf, hapiste iken Firavun'un gördüğü bir rüyayı tabir ederek hapisten kurtulur ve Firavun'un yanında önemli bir mevkiye yükselir (17). Daha sonra Filistin'de bulunan babası ve kardeşlerini Mısır'a getirtir. İsrailoğulları böylece Mısır'a yerleşmiş olur (18). Mısır'da önceleri rahat bir hayat geçirmekte olan Yahudiler, zamanla büyük sıkıntılara, köleliğe düşerler (19). Onları bu sıkıntılardan kurtarıp "Arz-ı Mev'ud"a (Vaad olunmuş toprak Filistin) döndüren Moşa (Hz.Musa) olur (20).

(13) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 112.

(14) Tekvin, XXXVII, 25.

(15) Tekvin, XXXVII, 33.

(16) Tekvin, XXXIX, 20.

(17) Tekvin, XLI, 40.

(18) Tekvin, XLVI, 1.

(19) Çıkış, I, 12-13.

(20) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 114.

Hız.Musa'nın doğduğu dönemde erkek çocukların öldürölmeleri emredilmiştir. Hız.Musa'nın annesi, O'nu üç ay kadar saklamış ve nihayet gizleyemeyeceğini anlayarak ziftle sıvanmış bir sepete koymuş ve Nil nehrine bırakmıştır. Firavun'un kızı tarafından alınarak, boğulmaktan kurtulan Hız.Musa, Firavun'un sarayında gençlik yıllarına kadar büyütölmüştür (21).

Birgün Hız.Musa saraydan ayrılıp çarşıda dolaşırken, kavga halinde olan bir Kıbtî ile İbraniyi ayırmak ister, kazaen vurduğu bir tokatla Mısır'lı ölür. Olay duyulunca, Hız.Musa Midyan diyarına gider. Orada Midyan başkahinin sürülerini otlatır ve kızı Tsippora ile evlenir (22). Daha sonra Hız.Musa Midyan'dan karısı ve kendi hissesine düşen sürüyü alarak ayrılır. Mukaddes vaadi Tuva'da kendisine "Ateş alevinde" görünen Rab, Hız.Musa'ya şöyle der: "Ben babanın Allah'ı, İbrahim'in Allah'ı, İshak'ın Allah'ı, Yakub'un Allah'ıyım. Gerçekten Mısır'da olan kavminin sıkıntısını gördüm ve angarya memurlarının yüzünden onların feryadına işittim. Çünkü onların acılarını bilirim... Şimdi gel ve benim kavmimi, İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak için seni Firavun'a göndereyim" (23).

İşte böylece Hız.Musa, İbranileri Mısır'dan çıkarmakla görevlendirmiş ve kardeşi Harun da kendisine yardımcı verilmiştir. Bu görevle Mısır'a yeniden dönen Hız.Musa, İsrailoğullarını derleyip toparlamaya çalışır ve Firavun'a karşı amansız bir mücadeleye girişir. Hız.Musa'nın görevi İsrailoğullarını Filistin'e götürmektir. Fakat Firavun buna izin vermez.

Artık Hız.Musa ve Firavun mücadelesi şiddetlenir. İş, mucize göstermeye

(21) Çıkış, II, 1-7.

(22) Çıkış, II, 24.

(23) Çıkış, III, 1-22.

dökülür. Firavun'un bütün sihirbazlıklarına karşılık Hz.Musa'ya Allah tarafından verilen iki mucize; Asa'nın ejderhaya dönüşmesi ve Yed-i Beyza mucizeleri ile Firavun'u İsrailoğullarını bırakmaya ikna edemez. Bunun üzerine Allah, Mısırlılar üzerine bir takım belalar gönderir. Verilen son bela ise hepsinden ağırdır. Yahova, geceyarısında Mısır'ın ortasında çıkacağını ve "Taht üzerinde oturan Firavun'un ilkinden, değirmen ardında olan cariye'nin ilkine kadar" (24). Mısır diyarında bütün ilk doğanları ve hayvanların ilk yavrularını öldüreceğini bildirmektedir.

Bunun üzerine Firavun İsrailoğullarının, Mısır'dan çıkmalarına izin verir. İsrailoğulları, Kızıldeniz istikametinde Filistine doğru yönelirler. Fakat, İsrailoğullarını salıveren Firavun, nâdim olarak, İsrailoğullarının arkasına düşer. Kızıldeniz yarılarak İsrailoğulları geçer, Firavun ve askerleri ise deniz ortasında boğulur (25).

Mısır'dan çıkıştan iki ay sonra Sin çölüne gelen İsrailoğullarına Rab Yahova, çölde ekme, su, bildircin gibi yiyecekler vermiş, nimetlerini onların üstünden eksik etmemiştir. 40 yıl süren çöl yolculuğu boyunca bu nimetlerin devam ettiği, uzun ve çetin muharebeler sonunda Hz.Musa'nın "bal ve süt akan ülkeyi (Filistin'i) karşıdan gördüğünü ve neticede 120 yaşında öldüğünü" yine Tevrat'tan öğreniyoruz (26).

Hz.Musa'nın ölümünden sonra İsrailoğullarına Nuh oğlu Yeşu başkanlık etmiş ve İsrailoğullarının adanmış topraklara (Filistin'e) girmelerini sağlamıştır (27). Bu dönemin en büyük yöneticisi Tevrat'ın Kral Davud olarak

(24) Çıkış, XII, 29.

(25) Çıkış, XIV, 28.

(26) Tesniye, XXXIV, 1-12.

(27) Tesniye, XXXI, 9.

bahsettiği (28) Hz.Davud'dur.

Hz.Davud'un ölümünden sonra yerine geçen oğlu Hz.Süleyman, İsrailoğullarının yeni kralı olur (M.Ö.971-931). Hz.Süleyman İbrani milletini Mezopotamya'nın belli başlı tarihi varlıklarından biri durumuna getirir.

Tevrat'a göre Hz.Süleyman'ın en önemli icraatı, daha o zamandan itibaren Yahudiler için çok önemli olan, Kudüs Mabedi'ni inşa ettirmesidir. Süleyman Mabedi olarak da geçen Kudüs Mabedi'nin yapılış hikâyesi Tevrat'ın I.Krallarında genişçe anlatılır (29).

Hz.Süleyman'ın bu saltanat devri fazla sürmez. Daha sonra Yahudiler için yeni dönemler başlar. Asurlular, İsrailoğullarına saldırıp, devleti yıkarlar. İbrani devleti önce ikiye bölünür. Özellikle Hz.Süleyman'ın ölümünden sonra, kuzeyde başkenti Samiriye olan İsrail Devleti ile, güneyde başkenti Kudüs olan Yahudi Devletinin ortaya çıktığı görülür. İşte bu bölünme, Asurluların işini kolaylaştırmıştır. Asur ordusu İsrail topraklarına girmiş, önce İsrail devletini, sonra Yahudi devletini ortadan kaldırmıştır (M.Ö.721) (30).

Sonraki çağlarda, Babil Kralı Nebukadnasser (Buhtunnasr) yeniden İbraniler üzerine yürümüş, Filistin halkını kılıçtan geçirmiş, kalanları da zincirlere vurarak Babil'e götürmüştür. İbrani tarihinde, Tevrat'ta sık sık geçen "acılı günler" diye anılan "Babil esareti" işte budur. Babil esaretinin, Yahudiliğin gelişmesinde önemli bir rolü vardır. Kudüs Mabedin'den

(28) I. Kırallar, I, 1.

(29) I. Kırallar, V, 5-13.

(30) Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, A.g.e., s. 59; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 114.

uzak kalan, Filistin topraklarından zorla ayrılmış olan Yahudiler bu uzak diyarda tek teselliyi daha çok dinlerine sarılmakta bulmuşlardır. Yahudilerde "Filistin" özlemi hiç bir zaman sönmemiş, hatta Filistin davası, Yahudi için bir din davası haline bile gelmiş, servetlerini "Dünya Yahudilerini Filistin'de toplama" gayesi uğruna seferber etmişlerdir (31). Mabedden arta kalan Batı Duvarı (Ağlama Duvarı) yüzyıllarca onlarda millî ve dinî şuuru ayakta tutmuştur: Mesih inancının verdiği ümit, onlarda bu şuurun devamlı varlığını sürdürmesini sağlamıştır (32).

2) Yahudilik'te Ahiret İnancı

Yahudilik'te âhiret inancı tarihî bir gelişme içinde kendini göstermektedir. Mevcut Yahudi kaynakları âhirete imandan net bir şekilde önceleri bahsedilmediğini söylemektedirler. Buna göre, iyi ve kötü amellerin karşılığında bir müevvide veri olarak âhiretten bahsedilmiyordu. Ancak, amellerin karşılığı olarak, gelecek neslin mükafatlandırılacağı veya cezalandırılacağı şeklinde bir takım izahlar yer alıyordu (33). İlk devirdeki İsraililerin inancına göre, ölen insanların ruhları başka bir âlemde, dünyadaki sosyal mevkilerine göre uygun bir tarzda yaşarlar. Bu görüş sonraları değişmiş ve başka şekiller almıştır. M.Ö. II.yüzyılda hakim olan görüşe göre; iyilik yapanların en büyük mükafaatı dünyada uzun zaman yaşamaktır. Ölenler kaderleri meçhul olan zavallılardır (34). Vaiz kitabında şöyle denilmekte-

(31) Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, A.g.e., s. 59.

(32) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 114.

(33) Ekrem SARIKÇIOĞLU, A.g.e., s. 199.

(34) Ibn Kesir, Hadîslerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Çev.: Bekir KARLIGA-Bedrettin ÇETİNER, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1983, I/49; Ahmet KAHRAMAN, Dinler Tarihi, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1965, s. 137.

dir: "Yaşayan bir köpek, ölmüş bir arslandan üstündür. Çünkü yaşayanlar öleceklerini bilirler, ölümler ise hiçbir şey bilmezler" (35). Tevrat'ta ebediliğe ve âhirete dair bir şey nakledilmez. Ancak Babil esaretinden sonra, İran tesiriyle Yahudiler arasında kıyâmet ve haşr inancının ortaya çıktığı kanaati hâkimdir. İyiler için ebedî mükâfattan, kötüler için de ebedî cezadan bahsedilmeye başlanmıştır (36). Bazıları ruhun ölmezliğine, bedenlerin dirilişi ile hayatın öbür âlemde de devam edeceğine ve ölümlerin hesap vereceğine inanırlar (37). Daniel kitabında şu ~~sakı~~ları görüyoruz: "Ve yerin altında uyuyanlardan bir çoğu kimisi ebedî hayata ve kimisi utanç ve rahmete olmak üzere tekrar uyanacaklar. Ve anlayışlı olanlar gök kubbesinin parıltısı gibi, birçoğunu salaha döndürenler de yıldızlar gibi ebediyen ve daima parlayacaklar" (38). İşaya kitabında: "Senin ölümlerin dirilecekler, benimkilerin cesetleri kalkacaktır. Ey sizler toprak içinde yatanlar, uyanın ve terennüm edin... Ve her yer ölümlerini dışarı atacak" (39) şeklinde yeniden dirilme inancına delil sayılabilecek ifadeler vardır.

Eski Mısır Dini'nde olduğu gibi eski Yahudi Dini'nde yeniden dirilme inancına delil sayılabilecek metinlerin günümüze ulaşmamış olmasından dolayı, eski Yahudilikte âhiret inancının bulunmadığı, Yahudilerin sonradan bu inancı (yani yeniden dirilme, yargı, cennet-cehennem) İran'dan aldığı ile ri sürülmektedir. Eski Yahudilik'te iyi olsun, kötü olsun bütün insanların öldükten sonra "ŞEOL" adı verilen bir yere gidecekleri, orada kederli bir

(35) Vâiz, IX, 4-5.

(36) Ekrem SARIKÇIOĞLU, A.g.e., s. 199.

(37) İbn Kesir, A.g.e., I/49; Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 137.

(38) Daniel, XII, 2-3.

(39) İşaya, XXVI, 19.

şekilde varlıklarını sürdürecekleri, ruhların mezarda kalacağı inancı vardır. Bunun umumî bir kader olduğu, ölümden sonra bir muhakemenin bulunmadığı kabul edilmektedir. Ölümden sonra hayat, kısmen mezarda kısmen de Yahve (Tanrı) veya insanlarla münasebette olmaksızın, ölümlerin bir gölge gibi varlıklarını sürdüreceklerine inanılan ölümler âleminde yani "ŞEOL" de geçecektir (40).

Milâdî VIII. yüzyılda müslüman dünyası ile yakın temas, bu temas sonucu zuhur eden Karaim adlı Yahudi Mezhebi ile mücadele zorunluğu, diğer taraftan müslüman kelâmcılarınca Yahudiliğe yöneltilen hücumları önleme endişesi, iman esaslarının yeni bir görüşle ele alınmasına yol açmıştır. Bu konuda ilk çalışmayı yapan Saadio Gaon (Arapça ismiyle Sa'id b. Yusuf el-Feyyûnî) (892-942)'dir. Tamamen İslâmın ve bilhassa Mutezile Mezhebinin tesirinde kaldığı "Emunot ve Deot" (=emânât ve itikâdât) (41) adlı eserinde, Yahudi dininin esaslarını ortaya atmıştır.

Saadio Gaon, eserinde âhiret hususunda şunları söylemektedir:

"İnsanın hareketleri, ruhu saf veya lekeli kılmak hususunda bir tesirde bulunur. Ruh, zihnî bir cevher olması hasebiyle insan bu tesiri göremez, fakat Allah bunu bilir. Allah bizim hareketlerimizi de tescil ile muhafaza eder ve gelecek olan dünyada (Olam Ha-Ba) bunlara göre mükâfat veya ceza verir. Bu zaman, O'nun hikmetinin sayısını tayin ettiği bütün ruhlar gelip geçmedikçe dolmayacaktır. Aynı zamanda, bilâhare verilecek olan mükâfat ve

(40) Hayrullah ÖRS, Musa ve Yuhudilik, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966, s. 361; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 130; The Jewish Encyclopedia, Amerika, 1903-1905, X/382.

(41) İsak Husik A., History of Mediavel Jewish Philosophy, New-York, 1958, s. 24.

cezaların bir kısmı -pey olarak- bu dünyada verilecektir" (42).

"Bundan başka bir dünyanın, insanın mükâfat veya ceza görebilmesi için var olması akıl, nakil ve an'ane ile sabittir. Allah'ı tanımak ve O'nun emrettiği yolda yürümek bize bu dünyada ne kazandıracaktır? Zenginlik ve şeref en üstününe ulaşmış olan bir kimse bile, bu dünyada hayatından memnun ve mutmain değildir. Bu dünya, iyilik ve kötülüğün karışık olduğu ve hatta ikincisininin daha çok olduğu bir yerdir. Ruhun bu dünyada çektiği ızdırapların dineceği ve saadete ulaşacağı, mükâfata kavuşacağı bir diğer dünyanın varlığı zorunludur. Ahd-i Atik'i kabul eden bir kimse de diğer dünyanın var olduğuna inanır. Böyle olmasaydı Yitshak (İshak) niçin kurban edilmeyi göze alacak, Hananiye, Mihael ve Azariya, Nebukatnasser'in altın heykeli önünde secde etmektense ızdıraplara göğüs germeyi niçin tercih edeceklerdi? Danyal, niçin Kralın emrine karşı gelip, arslan kafesine atılma pahasına Allah a ibadete devam edecekti? Eğer bu dünyada çektikleri ızdırapın, diğerinde mükâfatına nail olacaklarını bilmeselerdi böyle davranmazlardı" (43).

"Fakat yeniden dirilme zamanı gelmeden önce İsrail'e has bir olay vakf olacaktır: Peygamberlerin verdikleri sözlere uygun olarak biz inanırız ki, İsrailoğulları sürgünden bir Mesih sayesinde kurtulacaklardır. Bu inancı akıl da kabul eder, zira, Allah adildir, madem ki, bizi günahlarımızdan ötürü memleketten ve bağımsızlıktan mahrum eden O'dur, bu cezanın da bir sonu olmak gerektir. Davud'un oğlu Mesih gelecektir, Yerusâlim'i düşmandan temizleyecek ve kavmi ile oraya yerleşecektir. İsrailoğulları buldukları yabancı memleketlerden Filistin'e toplanıp geldikleri zaman, yeniden dirilme zamanı da gelmiş olacaktır. Süleyman'ın inşa ettiği Mabel yeniden bina

(42) Saadio Gaon, Emunot ve Deot Kısım V, s. 136.

(43) Saadio Gaon, A.g.e., Kısım, IX, s. 185-190.

edilecek; Allah'ın nuru (Sekine) yine O'nun üzerine yerleşecek, genç-ihtiyar, efendi-köle bütün İsraililere nübüvved nuru ihsan edilecektir. Bu mukaddes devir zamanının sonuna, yani bu dünya yerini diğerine terk edene kadar devam edecektir" (44).

Talmud'da "Mesih, insanlık tam olarak iyi veya tam olarak kötü olduğu zaman gelecektir" (45). Mesih "Yargı Günü", "Ölülerin Dirilmesi" Allah'ın krallığının kurulması ve evrensel barış ile aynı zamana rastlayan âhir zamanda görünecektir. Antik Yahudilik ise, Mesih'i çağla gelecek, dünya ve öbür âlem arasını biraz ayırmıştır. Geleneğe göre Mesih, bu dünyaya gelmeye yönelmiş ruhlar dizisinin tükendiği veya İsrail tarafından dökülen gözyaşlarının toplandığı bardağın dolmuş olduğu andan itibaren gelecektir. Hahamlar devrinde Mesih inancı Yahudiliğin temel inançlarından biri durumunda idi (46).

"Ruhun müstakbel yeri olarak biz "Gan Eden" (=Cennet) ve "Ge-Hinom" (=Cehennem)'u kabul ederiz. Birincisi saadeti ifade eder ki, dünyada bu bahçeden daha güzel bir yer yoktur" (47) anlam da bundan alınmıştır. Ge-Hinom ise Kitab'da Mabel'in bulunduğu yerden pek uzakta bulunmayan pislik içinde bir yere bağlanmıştır (Bu yer hâlen Jerusâlem'in İsrail kesiminde ve meskûn bulunmakta ve Cehennem diye adlandırılmaktadır).

Öteki dünyada mükâfat da, ceza da sonsuz olacaktır, nitekim Allah, in-

(44) Saadio Gaon, A.g.e., Kısım, VIII, s. 175-185

(45) Sanhedrin, 98 (Sanhedrin, İbranice Yüksek Mahkeme demektir. Mişna'nın dördüncü bölümü olan Nezekim'i (zararları) teşkil eder).

(46) Mehmet AYDIN, Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dergisi, XXIX/278.

(47) Saadio Gaon, A.g.e., Kısım; IX, s. 190-197.

sanların hareketlerine göre ebedî ceza va'dinde bulunmaktadır (48).

Türkiye Hahambaşılığınca hazırlanan "İbrani Din Bilgisi" adlı kitapta Yahudi Dini'nde inanılması gereken prensiplerden birinin de ruhun ölümsüzlüğü ve Allah'ın dilediği zaman ölüleri hayata kavuşturması prensibi olduğu belirtilmektedir. Onüçüncü prensip olan bu prensibin, Kitab-ı Mukaddes'deki: "Toz ve toprak tekrar toza dönecektir. Ruhumuz ise onu veren Allah'a dönecektir" (49) cümlesinden alındığı söylenmektedir (50).

Kitab-ı Mukaddes'te âhîret inancı ve ölümden sonraki hayat hakkında açık ve kesin ifadeler bulamıyoruz. Sadece ölümden sonra ruhun gideceği yer olan "Ölüler Diyarı" ndan söz edilmektedir ki, burası da hayattakileri kötülüklerden sakındırmak için bir korkutucu olarak zikredilir. Meselâ şöyle denmektedir: "Kuraklık ve sıcaklık kar sularını alıp götürür; ölüler diyarı da suç işleyenleri" (51). Yine şu cümlelerde de ölüler diyarı, helâk edici bir yer olarak nitelendiriyor: "Ölüler diyarının elinden onları fidye ile alacağım; onları ölümden kurtaracağım; ey ölüm, taunların nerede? Nedamet gözlerinden saklanacak" (52).

Tevrat'ın bir cümlesinde de şöyle deniyor: "Ya Rabb, canımı ölüler diyarından çıkardın; Kabre inmiyeyim diye beni yaşattın" (53). Burada da

(48) Yaşar KUTLUAY, İslâm ve Yahudi Mezhepleri, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1965, s. 123-127.

(49) Vâiz, XII, 7.

(50) Türkiye Hahambaşılığı, İbrani Din Bilgisi (Özetler) İstanbul, 1969, s. 20-21.

(51) Eyub, XXIV, 19.

(52) Hoşea, XIII, 14.

(53) Mezmurlar, XXX, 3.

ölümden ve ölümler diyarına inmekten kurtuluş sevinci dile getiriliyor (54). Yahudilik'te ölüm gerçeği ve ölümden sonra ruhun gideceği yer olan "Ölümler Diyarı" zikredilmekle birlikte, Tevrat'ta ne âhirete iman ne de âhirete dair herhangi bir açıklama mevcut değildir. Hatta "Ölümler Diyarı" tabirini bile komşu milletlerden almış olabilecekleri ileri sürülmektedir (55). Zaten önceleri ruhların sürekli olarak mezarda kalacağına inanılıyordu (56). Fakat insanın işlediğinin karşılığını bu dünyada görmeyişi, onun fitratındaki adâlet fikriyle çelişiyor ve bir ikinci hayata iman gereğini ortaya çıkarıyordu. İşte bu, İsrailoğullarının dinî düşüncelerinde yeni bir merhalenin başlangıcına sebep oldu ki, o da âhiret fikridir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, her ne kadar bu fikre ulaşmalarında çevredeki dinlerin tesiri büyük olmuşsa da, Yahudiler Tevrat'ın bazı cümlelerini te'vil ederek âhiret fikrinin asıl din kitaplarında mevcut olduğunu izah etmeye çalışmışlardır (57). Ancak Yahudiler bunu bir iman esası olarak değil de zorluk, zayıflık ve musibetler zamanında düşünerek teselli bulma vasıtası olarak kabul ederler. Yoksa bizim bildiğimiz manâda âhiret hayatı, Ahd-i Atik'de (Tevrat'ta) hiç zikredilmemektedir.

Tevrat'ta "Tam ihtiyarlıkta kabre geleceksin, Demedlerin yığını mevsiminde kaldırıldığı gibi" (58) ve: "Rabb öldürür ve diriltir. Ölümler diyarı-

(54) Süleyman TOPRAK, Ölümünden Sonraki Hayat, Nur Yayınevî, Konya, 1986, s. 52-53.

(55) Hüseyin ATAY, Kur'ân'a Göre İman Esasları, s. 77, trz.

(56) Fehmi CUMALIOĞLU, İman, Milletlerin Kaderini Çizen Hakka ve Bâtıla Dayalı İnanışlar, İstanbul, 1968, s. 155.

(57) Hüseyin ATAY, A.g.e., s. 77.

(58) Eyub, V, 26.

na indirir ve çıkartır" (59) dendiği gibi, bu ikinciye zıt olan: "Böylece ölümler diyarına inen bir daha çıkmaz" (60) sözleri de yer almaktadır. Böylece kabirden kalkma ve dirilmeye işaret eden: "Ve yerin toprağında uyuyanlardan bir çoğu, bunlar ebedî hayata ve şunlar utanca ve ebedî nefrete uyanacaklar" (61) sözlerinin manâsı da anlaşılmamaktadır.

Yahudilikteki âhiret inancı bu merkezdedir. Tevrat'ta: "Ölümler hiçbir şey bilmezler" (62) cümlesiyle: "İşlemek için elinin bulunduğu her ne ise, onu kuvvetinle işle; çünkü gitmekte olduğun ölümler diyarında iş ve düşünce, bilgi ve hikmet yoktur" (63) cümleleri yer almaktadır ki, buradan anlaşılan da, kabirde hayatın olmadığıdır.

Ölümden sonra dirilme doktrini ilk defa olarak Ahd-i Atik'in "Danyal" kitabında yazılmış bulunmaktadır. Tarihî bir şahsiyet olup olmadığı hususu tartışma konusu olan Danyal'ın yaşadığı kabul edilen zaman M.Ö. VI. yüzyıl yani Babil Esareti devridir. Fakat kitap haline getirilişi bundan çok sonradır. Yahudi ve Hıristiyan an'anesi kitabın bizzat Danyal tarafından yazıldığını kabul ederse de (64) ilmi araştırmalar aksini isbat etmekte ve yazılışının M.Ö.II.yüzyılda olduğunu ortaya koymaktadır.

Yalnız Yahudiler'in dirileceğine dair bir işaret daha önce İsay'a da verilmişti: "Senin ölümlerin dirilecekler; benimkilerin cesetleri kalkacaklar. Ey sizler, toprak içinde yatanlar uyanın ve terennüm edin; ... ve yer

(59) I.Samuel, II, 6.

(60) Eyub, VII, 9.

(61) Daniel, XII, 2.

(62) Vaiz, IX, 5.

(63) Vaiz, IX, 10.

(64) S.R. DRIVER, Introduction to the Old Testament, New-York, 1898, s.510.

ölülerini dışarı atacak". Bu ifade Danyal'daki gibi değil, sadece millî bir kıyama işarttır (65). Yahudilerin şu görüşü de kıyamın millî olduğuna işaret etmektedir: Yahudiler Dar-ı Ahiret saadeti sırf bizimdir. Ateş bize olsa olsa sayılı bir kaç gün dokunup geçecektir. Bundan da anlaşılıyor ki, âhirete asla imanları yoktur. Ahirete iman davasında kendilerini yine kendileri tekzip etmektedir. Yahudilerin âhiretle maksatları öldükten sonra olan hakikî âhiret değil de dünyada tasavvur ettikleri bir istikbaldir. Deniliyor ki, bunlar son zamanlarda âhiret mefhumunu te'vil ve tahrif ederek şu zanna sahip olmuşlardır: Dünyada en nihayet Beytü'l-Makdisin bulunduğu Arzı mukaddes kendilerinin olacak ve orada bir hükümet ve devlet kuracaklardır ve ondan sonra bütün dünyayı istila edecekler. Dünyanın yegane devleti olacaklarını ve o zaman başkalarının mahv ve kahrolacaklarını, dünyanın kendilerinin olacaklarını iddia ederler. Bugün bütün dünyadaki Yahudiler bu fikir üzerinde birleşme eğilimindedir (66).

Maimonid'in (x) 1180 yılına doğru yazılmış onüç makalesinde Yahudilik ilkelerinin resmî bir açıklaması yapılmıştır. Bu makalelerin birinde "O, yasa ve buyruklara saygı gösterenleri mükâfatlandırır, aykırı davrananları

(65) Yaşar KUTLUAY, A.g.e., s. 130-131.

(66) Elmalı M.Hamdi YAZIR, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul, 1982, I/425-426.

(x) Maimonid, İspanyol Yahudilerinden olup, Yahudiliğin en büyük İlâhiyatçılarından birisidir. Kurtuba'da bir Yahudi aileden doğmuştur. Bu ailenin üyeleri görünüşte İslâm'a uymak zorunda kalmışlardır. En ünlü Arap hocaları, profesörleri kendisine Aristo felsefesini, ilâhiyat ve tıbbî öğretmişlerdi. Mısır Hükümdarı Selâhaddin'in doktoru olmuştu. Başlıca eserleri Arapça yazılmıştır.

ise cezalandırır. Tanrı uygun gördüğü zaman bir Mesih ortaya çıkarır; O, isterse ölüleri bile diriltir" denmektedir (67).

Nebi'ler, Yahudi felsefe tarihini açıklamışlardır. Buna göre, sürgün kurtarıcı bir rol oynamış, Mesihî çağ yaklaşmıştır. "Rabbin Günü" hazırlanıyordu. Orada dürüstler, dinsizler, güçlüler ve küçük krallıklar âmellerinin mükâfatını adil şekilde alacaklardır. Kâinatın alt üst olmasından ve korkunç savaşımlardan (Gog, Magog Kralı Savaşları gibi) sonra, Allah'ın krallığı yeryüzünde kurulmuş olacaktır. Hezekiel'in haber verdiği gibi, kurumuş kemiklerin şaşılacak görünümü içinde ölümler dirilecektir (68). Bütün bu kıyametle ilgili tasavvurlar İsrail milletindeki gerçek mistik ateşten söz ediyorlar. Daniel Kitabında olduğu gibi, kıyâmetle ilgili yazılar oldukça çoktur. Öbür dünya, yani gelecek dünya üzerinde bir takım tasarımlar yapılmıştır. Daha önce de söylediğimiz gibi devrin Yahudiliğine uygun gelen bu nazariyelerin gelişmesinde Şark inançlarının ve Babil mitolojilerinin büyük tesiri inkâr edilemez (69).

Talmud'da şöyle demektedir: "Gelecek dünyada ne yeme, ne içme, ne eğlenme, ne alım, ne satım vardır, yalnız muttekî kişiler, başlarında tac olduğu halde ve Allah'ın nurunun ihtişamı ile zevk içinde yaşarlar" (70). Talmud'da cennet ve cehennem şöyle tasvir edilir: "Mısır'ın yüzölçümü 400 mil eninde ve uzunluğundadır. Morians ülkesi ise, Mısır'dan altmış defa büyüktür. Yine Ma'mura ise, Marinas'dan altmış defa daha büyüktür. Cennet

(67) Mehmet TAPLAMACIOĞLU, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Güneş Matbaacılık, Ankara, 1966, s. 180.

(68) Hezekiel, XXXVII, 1-14.

(69) Mehmet AYDİN, Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik, XXIX/281.

(70) Yaşar KUTLUAY, A.g.e., s. 126.

ise, Ma'mura'dan altmış defa daha büyüktür. Cehennem ise, Cenet'ten altmış defa daha büyüktür". Bütün bunlardan hahamlar, tüm arzın; cehenneme nisbetle "Kap Kapağı" (Pot-Lid) olmaktan öteye geçmeyeceği sonucuna varmışlardır.

Bir kısım hahamlar ise, Cehennem'in ölçülemeyeceği kanaatındadırlar. Bazıları da, Cennetin ölçülemeyeceğine inanırlar. Hahamlardan bazısı da şöyle der: Cennet bu dünyaya benzemez. Çünkü orada yemek, içmek, evlenmek, çocuk yapmak, ticaret, kin, buğz, insanlar arasında hased yoktur.

Yine hahamların beyanlarına göre cehennem'in üç kapısı vardır:

- 1) Yeryüzü Kapısı
- 2) Deniz Kapısı
- 3) Kudüs Kapısı

Talmud, Cehennem ateşinin Benî İsrail günahkârları üzerinde ve hahamların talebeleri üzerinde tesiri olmadığını açıklar (71). Talmud'un inacına göre, başka bir yahudiyi öldürmekle dinlerinden dönen Yahudiler Cenette giremezler. Ancak günahkârların ruhları hayvanata, nebatata girer sonra Cehenneme gider. Orada oniki ay müddetle şiddetli azap çeker. Böylece temizlenmesinden sonra Yahudinin cesedine girinceye kadar, ikinci defa Cemadatta, hayvanata sonra da putperestlere girer (72). Kıyâmetin varlığını inkâr eden itizallere Epikürün tabilerine ve diğer günahkârlara gelince, onlar; elim bir azapla ebedî işkence göreceklerdir. Orada vücutlarının kurtları ölmeyecek, ateşleri sönmeyecektir (73). Bununla beraber cennet ve cehennem

(71) Zaferü'l-İslâm HAN, Yahudilik'de Talmud'un Mevkii ve Prensipleri, Çev.: Mehmet AYDIN, İhya Yayınları, İstanbul, 1981, s 70.

(72) Zaferü'l-İslâm HAN, A.g.e., s. 65-66; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 131.

(73) Zaferü'l-İslâm HAN, A.g.e., s 70.

kesin olarak vasıflandırılmış değildir. Hahamların bazısı; en azgın günahkârların bile sonsuz cezaya çarptırılacağını düşünmekten kaçınırlar(74).

Hahamların bazısı, fanî olan cesetten, ruhun ayrılmasından sonra hesap yoktur demişlerdir. Ceset günâhlardan mes'uldür. Ruhun, cesedin durumundan sorumlu olması mümkün değildir. Fakat bazı hahamlar ise bu iddiaları şiddetle reddetmiştir (75).

Bütün anlattıklarımızdan da anlaşılacağı gibi, Yahudilikte âhiret inancı konusunda bir gelişme olmuş, yeniden dirilme, ebedî hayat, yargılanma inançları ortaya çıkmıştır. Böylece iyi insanlar yargılanıp temize çıktıklarında Aden (X) (Eden) denilen Cennete gideceklerdir. Kötüler ise Cehenneme gidip cezalarını çekeceklerdir. Oniki aylık bir ceza sonunda Cennete gideceklerdir. Cehennem kelimesi, İbrahince "Gebne Hinnom" (Hinnom Oğullarının Vadisi) kelimesinden çıkıp, önce Gehenna, sonra da şimdiki şeklini almıştır (76).

Yahudi mezheplerinden biri olan Ferisiler (Peruşim) ölülerin diriltileceğini kabul ederler. Bu hususta İncil'de şöyle denilmektedir: "...Onlardan bir takımı Sadukiler ve diğer takımı Ferisiler olduğunu Pavlus anlayınca, mecliste bağırdı: Kardeşler, ben Ferisi oğlu Ferisiyim; ben ölülerin kıyamı ümidinden ötürü muhakeme olunuyorum. Bunu söylediği zaman, Ferisiler ve Sadukiler arasında bir çekişme oldu ve cemaat ikiye bölündü. Çünkü Sadu-

(74) Mehmet TAPLAMACIOĞLU, A.g.e., s. 178.

(75) Joseph BARCLAY, The Talmud, London, 1878, s. 30-31.

(x) Aden; Babil dilinde bahçe anlamına gelen Edinu veya Adenu kelimesinden gelir.

(76) Hayrullah ÖRS, A.g.e., s. 362; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 130-131.

kiler, kıyamet ve melek ile ruh yoktur, derler; fakat Ferisiler ikisini de "ikrar ederler" (77). Ferisiler, kıyâmetin kopacağına, öldükten sonra dirilmeye, meleklerle, cennet ve cehenneme, haşir ve neşre, ahiret hayatına, ruhun ebediliğine inanırlar (78). Ferisilerin ruhların ölümsüzlüğü konusunda tesbit edilmiş açık bir ifadeleri bulunmamakla birlikte, bunlar, ruhun ebediliğini tenasüble izah ederler. Onlara göre iyi ve doğru insanların ruhları ölümden sonra başka bedenleri canlandırmakta, kötülerin ruhları ise karanlık yerlerde lâıyk oldukları cezayı çekmektedirler (79). Ferisilere göre dünya sadece "Tora okuyan çocukların nefesleriyle, onun emirlerinin tatbiki ile ve menfaat karşılığı olmayan lütufla devam etmektedir". İşte bunun için hikmet, tevazuu ve alçak gönüllülük, gerçek Yahudinin faziletleridir. O, sevaplarının mükâfatını gelecek dünyada alacaktır. Çünkü bir amel, bu dünyada ve öbür dünyada mükâfatlandırılmıştır. Bu dünya, öbür dünyanın giriş odasından başka bir şey değildir (80).

Diğer bir Yahudi mezhebi olan Sadukiler, Ferisilerin aksine, öldükten sonra dirilmeyi, âhiret hayatını, hesabı, cenneti, cehennemi, haşir ve neşre ruhların ebediliği fikrini (81), melek, cin ve şeytanı inkâr ederler

(77) Resullerin İşleri, XXIII, 6-8.

(78) Mehmet AYDIN - Osman CİLACI, A.g.e., s.73; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 128; Ahmet ÇELEBİ, Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, Çev.: Ahmet M. BÜYÜKÇINAR-Ömer F.HARMAN, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1978, s. 223; Ibn Kesir, A.g.e., I/53; Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 142; İsaac LANDMAN, The Universal Jewish Encyclopedia, New-York, 1948, IX/142.

(79) Ibn Kesir, A.g.e., I/53.

(80) Mehmet AYDIN, Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik, XXIX/283.

(81) The Jewish Encyclopedia (I - XII), Amerika, 1903-1905, X/382.

ve âhirette mükâfat ve ceza görülebileceğini kabul etmezler (82). Bu hususta Ahd-i Cedid'de şöyle denilmektedir: "...Sadukiler kıyamet ve melek ile ruh yoktur derler..."(83). Sadukiler, insanın cezasının dünyada tamam olacağını iddia ederler. Yine onların inancına göre iyi bir iş, sahibine hayır ve bereket, kötü bir iş ise onu yapana buhranlar ve yorgunluk getirir (84).

Ferisilerin yeniden dirilme esasını kabul ve genelleştirmesi karşısında muhalefet ederek bunu asla kabul etmeyen Sadukim'in "Dinden çıkmış olacağı" gibi bir ihtara -o zamanlar- uğramamış olması (85) hususu öldükten sonra dirilme inancının Yahudiliğin temel inancı olmayıp daha önce de belirttiğimiz gibi, sonra da başka milletlerden alındığı fikrini kuvvetlendirmektedir.

Diğer bir Yahudi mezhebi olan Karailer, yeniden dirilme, hesap günü vardır. Bu hesaptan sonra mükâfat ve ceza haktır (86) derler. Ruhun ebediliği, âhirete iman Essenilerin temel inançlarını teşkil eder (87). Samaritanlar ve Minim (Heretikler) de öldükten sonra dirilmeyi inkâr ederler(88).

(82) Mehmet AYDIN - Osman CİLACI, A.g.e., s. 73; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 128; Ibn Kesir, A.g.e., I/53; Yaşar KUTLUAY, A.g.e., s. 170, Ekrem SARIKÇIOĞLU, A.g.e., s. 199; Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 142.

(83) Resullerin İşleri, XXIII, 8; Matta, XXII, 23; Markos, XII, 18, Luka, XX, 27.

(84) Ahmet ÇELEBİ, A.g.e., s. 228.

(85) Yaşar KUTLUAY, A.g.e., s. 131.

(86) Mehmet AYDIN - Osman CİLACI, A.g.e., s. 74-75; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 129; Yaşar KUTLUAY, A.g.e., s. 199,

(87) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 143.

(88) İsaac LANDMAN, A.g.e., IX/141.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Yahudilik imana değil çalışmaya önem verir. Aslında o, bağlanılan bir inanç sistemi değil, bir hayat tarzıdır. Bu yönüyle de Yahudilik, imana önem veren ve imanı amel-i salihden üstün tutan Hıristiyan'lıktan ayrılıyor. Yahudilerde cari olan ahlâkî değer, günlük tasarrufları, hurâfelerden uzak bir inançtan daha ehemmiyetli buluyor (89).

Ahmet Çelebi, Habib Said'in Edyanü'l-Alemi'l-Kübrâ adlı eserinden naklederek şöyle diyor: Yahudilik, düşünce sahasında da Hıristiyanlıktan ayrılır. Yahudiliğin düşünce alanı bu dünyanın ötesine, yeryüzünde yaşayan insanın idrak edemeyeceği öteki âleme kadar uzanmaz. Yahudiliğin biricik sahası bu dünyadır. İbrânî Maarif Ansiklopedisi'nde Kohler: Yahudiliğin bir inanç, ya da kabulü için nefsini fedayı ve gelecekteki kurtuluşu gerektirecek bir inanç nizamı olmadığını söylüyor. Ve gerçekte Yahudiliğin beşerî yaşama nizamı, insanı uymaya mecbur eden bir iyilik meleği olduğunu belirtiyor. Yahudi düşüncesi, buna binaen, cezanın itikada göre değil de amele göre olacağını söylüyor. "Gökleri ve yeri şahit tutarım ki, kişi ister Yahudi olsun ister putperest. ister kadın olsun, ister erkek, ister hür olsun ister köle, başka bir şeye göre değil, sadece ameline göre cezalandırılacaktır" (90).

Yahudilik iman dini değil de amel dini olunca, ahiretten, öldükten sonra dirilmekten ve hesaptan tabiidir ki, bahsetmeyecektir. Çünkü bunlar inanca müteâllik meselelerdir. Bu sebepledir ki Yahudiler, ölümden sonraki öbür âleme çok az işaret ederler ve dinlerinde ebediliğe dair hiçbir şey nakletmezler. Sevap da azab da dünya hayatında görülür. Öldükten sonra di-

(89) Berry, Religions of the World, s. 35.

(90) Ahmet ÇELEBİ, A.g.e., s. 195.

rilme fikri, hiçbir Yahudinin aklından geçmez. Ancak, yeryüzünde kendileri için bir hâkimiyet kurma ümidi kalmadığındandır ki, böyle bir inancı kabul etmişlerdir. Daha önce de söylediğimiz gibi, onlar öldükten sonra dirilme inancının İranlılardan veya tamamını olmasa da bir kısmını Mısırlılardan aldılar. Hıristiyanlık da işte bu ruhî neticeden doğmuştur (91).

İsraillilerin kitaplarını okuyan, onların biraz önce izah ettiğimiz Yahudi düşüncesini aksettirdiğini görür. Bu kitapta öldükten sonra dirilme ve âhirete ait hiçbir şey yoktur. Ancak, asîlerin atıldıkları ve geriye dönmeyecekleri aşağı yerden ve çukurdan bahsedilmiştir. Arthur Hertzberg şöyle diyor: "Bizzat Kitab-ı Mukaddes bile sadece dünya hayatını, insanın gerçek dünyası sayıyor. Bunun dışında ölümden sonra dirilme, cennet, cehennem gibi şeylere inanmayı kabul etmiyor" (92).

Yine Ahmet Çelebi, Süleyman Mazhar'ın Kıssatü'l-Akaid adlı eserinden şunu naklediyor: Zaman geçip de İranlılar, Yahudilerin iki devletini işgal edince, İran Kralı Kurus, Yahudilerin Filistin'e geri dönmelerine ve mabedi tekrar yapmalarına müsaade etti. İranlılarla Yahudiler arasındaki bu iyi münâsebet Yahudilerin, İranlıların dini olan Zerdüştlüğü öğrenmelerine sebep oldu. Bunun neticesinde Yahudiler, bu dinin esaslarından olan ölümden sonraki hayata imanı benimsediler. Ve ilk defadır ki, cennet ve cehennemin varlığını öğrenip, bu inancı kendi dinlerine aktardılar (93).

Yahudiler âhiretten bahsettiklerinde, çoğunlukla diğer dinlerin kasdetmedikleri bazı şeyleri kasdediyorlar. Yahudilik dışındaki diğer dinler âhîret deyince, kişinin bu dünyada yaptıklarının hesabını vereceği bir yer

(91) Ahmet ÇELEBİ, A.g.e., s. 196.

(92) Ahmet ÇELEBİ, A.g.e., s. 196.

(93) İsaac LANDMAN, A.g.e., IX/141.

kastediyorlar. Fakat Yahudiler, başka bir şey kastederler. Bu meselede Yahudi milleti ikiye ayrılır:

1- Yahudilerin bir kısmı, dünya hayatını mutlu ve hür olarak yaşayanlardır. Yahudi düşüncesi, bunları ilâhlarının hoşnutluğunun maddî cephesini elde etmiş sayar.

2- Yahudilerin diğerk kısmı ise, maddî tarafı kaybedip, yabancıların idaresi altında veya sürgünde esaret içinde yaşayanlardır. Yahudi düşüncesi işte bunların, hakları olan nimet ve faydalara ulaşmak için tekrar hayata döneceklerine inanır (94).

Yahudi mistisizmi Kabbalacılığın klasik kitabı olan "SAHOR" daki insan ruhunun üçe taksimi ve "nefes" (can) denen birinci kısmın kabirde kalışı, ara sıra da hayattakilere merhamet için dünyaya gelişi, "ruah" (ruh) denen ikinci kısmın dünyadaki kılıfına benzer bir bedenle zevk içinde dolaşması "neşema" (iç ruh ve üstün ruh) denilen üçüncü kısmın da Tanrı'nın tahdı ile birleşmek üzere yukarıya çıkışı şeklindeki izah da (95) bu probleme çözüm getirmemektedir. Çünkü bu açıklamalar Tevrat'taki sözlere zıt düşmektedir. Kendi arasında da çelişki vardır. Zira birinci ruh kabirde kalırken, ikincisinin bir başka bedenle dolaşmasını söylemek, tenasuhu iddia etmektir. Tenasuh, ölen bir canlının ruhunun yeni doğan başka bir canlıya geçtiğini söylemektir ki, tenasuhun olduğu yerde ne âhîret fikri kalır, ne de kabir hayatı (96).

(94) Ahmet ÇELEBİ, A.g.e., s. 197.

(95) Fehmi CUMALIOĞLU, A.g.e., s. 156.

(96) Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 55.

B- HİRİSTİYANLIK

1) Hıristiyanlık'ta Ahiret İnancı

Hıristiyanlık'taki âhiret inancı ve âhiretli ilgili kavramları tezimizde ikinci bölümünde geniş bir şekilde işleyeceğimizden, burada âhiret inancı hakkında kısa ve özet bir bilgi vermeyi yeride bulduk.

Hıristiyanlığa göre, âdil bir hâkim olan Tanrı, her iyiliği mükâfatlandırıp, hiçbir kötülüğü cezasız bırakmaz. Amellerin karşılığı, kısmen bu dünyada da görülmekle beraber, Allah birçok durumda, faziletli insanları dünyada sıkıntı ve mahrumiyet içinde, azgınları da nimet ve refah içinde bırakır. Zira O'nun hesabı, insanlarınkinden farklıdır. İnsanlara göre uzun olan bir süre, O'nun indinde pek kısadır. Nihayî hesap ve karşılık ise ancak âhirette görülecektir (97).

Ölümden sonra ruh bedenden ayrılıp, dünyadaki çalışmasına göre ecrini alır. "...Salih kişiler ebedî mükâfata giderler" (98). Onlar, ilâhî cemâli müşahade etmekle en büyük mükâfata nail olurlar (99) ve O'na karşı hiç eksilmez bir muhabbet duyarlar. Ölümler, bozulmayan bir taç (100) taşır ve bir taht üzerinde otururlar, artık iş yapmayıp istirahat ederler (101) ve "kuzu" nun (yani Hz.İsa'nın) düğün ziyafetine katılırlar (102). Ölümler Tanrı'dan çok uzak ve başka oldukları halde yine de O'na benzerler (103) ve ilâhî

(97) Suat YILDIRIM, Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s. 139.

(98) Matta, XXV, 46.

(99) Matta, V, 8.

(100) Timoteosa II.Mektup, IV, 8; Petrus'un I.Mektubu, V, 4.

(101) Vahiy, XIV, 13.

(102) Vahiy, XIX, 7-9.

(103) Yuhanna'nın I.Mektubu, III, 2.

tabiata hissedar olurlar (104) ve O'nun nezdinde ebediyen hükümler olurlar (105). Fakat onlar arasında da amel ve faziletlerine göre bir derecelenme vardır. Ölümden sonra ruh, ne sevap ne de günâh kazanamaz. Zira Hıristiyanlara göre insan için çalışma ve imtihan yeri yalnız yeryüzüdür.

Bazılarına göre ölenlerin nihâî mükâfatlandırılmasından önce berzahta cennetle cehennem arasında kaldıkları bir takım yerler (limbes) vardır ki, buna "İbrahim'in Sinesi" denilir. Bir nevi "Bekleme Salonu" olan burada, özellikle vaftiz öncesi ölen çocuklar kalırlar. Zira onlar masum olmakla birlikte cennete de giremeyip, cennetle cehennem arasında kalırlar (106). Katolik kılisesi cennetle cehennem arasındaki A'raf'ı kabul etmişlerdir (107). Katoliklere göre burası ne tarafa gidecekleri belli olmayanların yeridir (108). Ortodokslara göre, yalnız cennet-cehennem vardır (109). Ölümden sonraki hayat hakkında, eski kiliseden yayılmış olan bir tasavvur dogmatik şeklini bulmuştur; bu "PURGATORİUM" telâkkisidir. Klemens (doğ.150-ölm.211-216), Origenes (doğ. 183-186-ölm.252-254) ve başka büyük ilâhiyetçuların zikrettikleri bu fikir 1439 yılında akide haline getirilmiştir (110). Allah'ın inâyetinde ölmekle beraber, ilâhî adaletle kâfi dere-

(104) Petrus'un II.Mektubu, I, 4.

(105) Matta, XIX, 28.

(106) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 139-140.

(107) M. Süreyya ŞAHİN, Doğu ve Batı Kiliseleri, Ayrılmaları ve Sebepleri, Marmara Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Bayrak Yayıncılık, İstanbul, 1986, sayı: 4, s. 328; Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 185.

(108) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 185.

(109) M. Süreyya ŞAHİN, A.g.e., Sayı: 4, s. 328.

(110) Annemarie SCHİMMELE, Dinler Tarihine Giriş, Güven Matbaası, Ankara, 1955, s. 142.

cede riayet etmeyen, tam temizlenmeyen ve kefâretlerini vermedikleri küçük günâhları bulunanlar veya bazı mükellefiyetleri kalan ruhlar "Purgatoire" a giderler. Böylece, cennete yükselmeden önce orada temizlenirler. Bu arıtma yerinde olan ruhların, dünyada yaşayan akrabaları, onların çektikleri azapları dua, niyaz, sadaka, evharistiya vasıtasıyla teskin edebilirler; ruhlar, orada bir müddet ızdırap vasıtasıyla temizlendikten sonra artık cennete girmeye imkân bulacaklardır (111). Protestanlar ve başka reform kiliseleri Purgatoire'ı inkâr ederler. "Ahd-i Cedid bundan bahsetmez" derler.

En büyük günâhları işleyenler ve gerçek imana sahip olmayanlar ölümden sonra cehenneme giderler. Günahlarının ağırlığına göre orada üçlü bir azaba dâçar olurlar:

1) Allah'ı görme sürûrundan mahrumiyet.

2) Cehennem ateşi "...Ey lânetliler, benim yanımdan İblis ile onun meleklerine hazırlanmış olan ebedî ateşe girin" (112). Şeytanlar ve mücrimlerle beraberlik.

3) Kendilerini kemirip tüketen, ölmeyen bir kurt (113). Cehennem azabları ebedidir. "Elin ve ayağın, sürçmene sebep oluyorsa, onu kes ve kendinden at; sana çolak veya topal olarak hayata girmek, iki el veya iki ayağın olarak ebedî ateşe atılmaktan iyidir" (114), "Onun yabası elindedir ve harman yerini bütün bütün temizleyecektir; buğdayını ambara toplayacak, fakat samanı sönmez ateşle yakacaktır" (115).

(111) Annemarie SCHİMMELE, A.g.e., s. 143; Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 140.

(112) Matta, XXV, 41.

(113) Markos, IX, 48.

(114) Matta, XVIII, 8.

(115) Matta, III, 12; Luka, III, 17.

Hız.İsa'dan önce yaşamaması veya muasırını olup da ondan haberdar olmaması sebebiyle ona iman etmeyenler de ebedî azaba dâçar olacaklardır. Fakat bazı din bilgilerine göre, kendilerine ait bir sebep olmaksızın cennetten mahrum kalanlar, hiç değilse cehennemde kaldıktan sonra, işin sonunda tevbe etme ve bağışlananlar arasına girme imkânına sahip olabilirler. Bu âlimler; "Kim insanırluna karşı söz söylese ona bağışlanacaktır..." (116). "Çünkü bizi, Allah'a götürsün diye, salih olan Mesih de, salih olmayanlar uğruna günâhkârlar için, bedende öldürölmüş fakat ruhta diriltölmüş olarak, bir defa öldü; o ruh ile de gidip zindanda olan ruhlara vâzetti" (117) gibi nâsların az günah işlemiş olanların bağışlanabileceğı görüşüne imkân verdiğini söylerler.

Ölümden sonra cennette nimet veya Purgatoire veya cehennemde azap gören yalnız ruhtur, beden ise toprak olur. Fakat kıyâmetten sonra Yüce Allah, kudretiyle ruhu bedene iade edecektir. Mesih, nasıl ölüler arasından kalktı ise, bütün ölüler de diriltilecektir. Böylece ebedî nimet veya azabın sadece ruha değil, aynı zamanda bedene de vaki olacağı gösterilecektir. Bu suretle nimet veya azap daha mükemmel bir şekilde hissölunacaktır (118). Burada bir tenakuz görülüyor. İlk önce nimet ve azabı sadece ruh görecek beden toprak olacaktır. Daha sonra ise nimet ve azabı kıyâmette hem ruh hem de beden görecektir deniliyor. Burada kanattince ruhun nimet ve azap görüp bedeninin görmemesinin kabir hayatında olacağına işaret edilmek istenmiştir.

Cennete girenlerin vücutları genç ve dinç, ideal bir şekilde olacak, ihtiyarlar ve küçükler de genç yaşta diriltileceklerdir. Bedenler ölümsüz

(116) Matta, XII, 32.

(117) Petrus'un I. Mektubu, III, 18-19.

(118) Suat YILDIRIM, A.g.e, s. 140.

ve bozulmaz olacaklardır. "Ölümlerin kıyamı da böyledir. Çürümede ekilir ve çürümezlikte kıyam eder" (119).

"Çünkü nasıl cümlesi Ademde ölüyorsa, öylece cümlesi Mesih'te diriltilecektir. Fakat herkes kendi sırasında, Mesihî tufanda, ondan sonra onun gelişinde Mesih'in olanlar. Sonra, her riayet ve her hâkimiyet ve kudreti iptal edip, melekûtu Allah'a, Baba'ya teslim ettiği zaman, son olacaktır. Çünkü bütün düşmanları kendi ayakları altına koyuncaya kadar, onun saltanat sürmesi lâzımdır" (120) ve "Ve gökten inmekte olan bir melek gördüm; elinde cehennem anahtarı ve büyük bir zincir vardı" (121) gibi naslara dayanılarak ortaya atılan Hz.İsa'nın bin yıllık mutlu idaresi ilk asırlarda kabul edilmişti. Fakat St.Augustin'den (M.S.doğ.354, ölm. 430) itibaren reddolunmuştur. Reformcular da bunu reddetmişlerdir. Bununla beraber Adventistes, Mormons, Ernste ve Bibelforcher gibi gruplar ile bazı bilginler Hz.İsa'nın yeryüzüne indikten sonra bin yıl saltanat süreceğini kabul ederler (122).

Katolik doctorinine göre İncil'in talimatı bütün milletlere anlatıldıktan sonra, dinden dönme olayları, savaşlar, salgın hastalıklar, sahte peygamberler (123), tabii âfetler, ahlâkî bozuklukların artması gibi hallerle kıyâmet kopacaktır. Deccal çıkacak "Çünkü önce irtidat gelmedikçe ve Allah denilen, yahut ibâdet edilen her şeye karşı duran ve Allah'ın mabesinde oturup kendisinin Allah olduğunu göstermek suretiyle kendisini yük-

(119) Korintoslulara I. Mektup, XV, 42.

(120) Korintoslulara I. Mektup, XV, 22-25.

(121) Vahiy, XX, 1.

(122) Suat YILDIRIM, A.g.e, s. 141.

(123) Yuhanna'nın I. Mektubu, II, 18, 22; Yuhanna'nın II. Mektubu, 7.

selten fesat adamı, helâk oğlu, izhar olunmadıkça o gün gelmez" (124) hari-ka hallerle birçok kimseyi saptıracaktır. Mesih gelip şeytanı zincire vura-cak ve bin yıl boyunca mü'minlerle beraber hüküm sürecektir. Bin yıl tamam olunca, şeytan zindanından çözülecektir; ve yerin dört köşesinde olan mil-letleri Ye'cüc ve Me'cücü saptırmak ve onları cenk için bir araya toplamak üzere çıkacaktır..."(125). Hz.İsa'nın yeryüzüne geri gelmesiyle Ye'cüc ve Me'cüc'ün saltanatı sona erecektir (126). Güneş ve ayın ışığı sönecek, yıl-dızlar gökten düşecektir. Arkasından insanoğlu (yani Hz.İsa) bulut içinde büyük bir ihtişamla gökten inecek ve bu durum insanlar tarafından görüle-cektir. Bütün insanları toplayıp iyileri (koyunları) sağ tarafına, kâfirle-ri (keçileri) soluna yerleştirecek, sağdakileri cennete, soldakileri de ce-henneme gönderecektir (127). Hüküm gününden sonra mevcut yer ve gök, yeni gök ve yere dönüşecek ve doğruluk yerleşecektir (128). Yeryüzü her türlü maddî ve manevî kötülükten temizlenecek, "Yeni Kudüs" gökten yere inecek (129), yerle gök birleşecektir. Gece olmayacak, ay ve güneşe ihtiyaç kalma-yacaktır. St. Thomas d'Aquin'e (doğ.1225-ölm.1274) göre, gök ışıkları hare-ketsiz olarak ebedî istirahatata çekilecek, insanlar yiyip içmeyecek ve do-ğumla çoğalmayacaklardır. Organlar, sırf süs ve Allah'a hamd için duracak-lardır. Artık kendilerine ihtiyaç kalmadığından, hayvanlar ve bitkiler de bulunmayacaktır. Bir başka görüşe göre, her taraf bahçe olacak, hayvanlar ve bitkiler, mükemmel bir şekilde yer alacaklardır (130).

(124) Selâniklilere II. Mektup, II, 4.

(125) Vahiy, XX, 7-8.

(126) Vahiy, XII, 11.

(127) Matta, XXV, 31-46.

(128) Petrus'un II. Mektubu, III, 12-13; Vahiy, XXI, 1.

(129) Vahiy, XXI, 2.

(130) Suat YILDIRIM, A.g.e, s. 141.

2) Hıristiyanlık'taki Ahiret İnancı İle İslâmiyet'teki Ahiret İnancının Mukayesesi:

Hıristiyanlık'taki âhiret inancı ile İslâmiyet'teki âhiret inancı, ana hatlarıyla müşterektir. Kıyâmetin kopması, ölülerin bir sur sesi ile kalkmaları, cismanî haşr yani bedenlerin de dirilip mükâfat veya ceza görmesi, hesap, cennet, cehennem mefhumları her iki dinde de mevcuttur. Her iki dinde de A'raf inancı vardır. Hıristiyanlar buraya "Purgatoire" adını verirler. Günâh ve sevabı eşit olanlar burada bekletilirler. Her iki dinin inancına göre, ölen kişilerin dünyada kalan akrabalarının ölen için yaptıkları sadaka, yardım v.s. ölen kişinin cezasının hafiflemesine yardımcı olur. Her iki dinde de insanlar amel ve faziletlerine göre öbür dünyada bir dereceye sahiptirler. Fakat Hz.İsa (a.s.)'nın kıyâmetten önce dünyaya gönderileceğine ve insanların hidayetine ve saadetine vesile olacağına Müslümanlar da inanmakla birlikte, Hıristiyanların Hz.İsa'ya yargı gücünü vermelerini Müslümanlar kabul etmezler, zira o günde hüküm ancak Allah'ındır. Kimin cennet, kimin cehenneme gideceğine ancak Allah hükmeder. Hz.İsa'nın kıyâmet kopmadan önce ne zaman geleceği ve ne kadar yaşayacağı hususunda, Hıristiyanlar, kıyâmetten önce Hz.İsa gökyüzünden melekleri ile inecek ve inananlarla bin yıl hüküm sürecek derler. Müslümanlar ise bu konuda süre tahdidi getirmezler. Ayrıca Hıristiyanlar Hz.İsa'nın yeryüzünde Tanrı'nın krallığını kurup, Hz.İsa'nın Allah'ın bütün düşmanlarını yenip yeryüzü hâkimiyetini Allah'a vereceğine dair bir inanç vardır. İslâm'da ise böyle bir inanç yoktur. Yine Hıristiyanlara göre Hz.İsa'dan önce yaşaması sebebiyle Hz.İsa'yı bilip inanmayanlar da cehenneme gideceklerdir. Bu bâtıl bir inançtır. Yine Hıristiyanlara göre vaftiz edilmeden ölen çocuklar cennete giremezler. Müslümanlar ise çocukların günâhsız doğduklarına ve cennete gireceklerine inanır-

lar. Hıristiyanlar dünyanın ömrünü bildirerek bir sınırlamaya gitmişlerdir. Bu süre bittiği halde, dünyanın sonunun gelmediğini görünce bu fikirlerinden vazgeçmişlerdir. Müslümanlara göre dünyanın sonunun ne zaman geleceğini kimse bilemez. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de "Kıyâmetin ne zaman kopacağı hakkındaki bilgi Allah katındadır" (131) buyrulmaktadır. Her iki dinde de bedenler dinç, sağlıklı ve mükemmel bir şekilde olacaktır. Herkes belirli bir yaşta dirilecektir, genç ve ihtiyar diye birşey olmayacaktır. Her iki dinde de kıyâmet kopmazdan önce birtakım olaylar vuku bulacaktır; dinden dönme olayları, salgın hastalıklar, sahte peygamberler, tabii âfetler, ahlâkî bozuklukların artması, Deccal denen fesat adamın ortaya çıkması Ye'cüc ve Me'cü'cün ortaya çıkışı ve insanları birbirine düşürmesi, güneş ve ayın ışığının sönmesi, yıldızların gökten yere düşmesi, dağların yerlerinden oynaması gibi olaylar kıyâmet öncesi vuku bulacaktır. Her iki dine göre, öbür dünyada insanların hiçbir eksikleri olmayacaktır. Cennete gidenler, veşillikler içinde, birbirinden güzel bahçelerde yaşayacaklardır. Hıristiyanların bazısına göre, hayvanlara ve bitkilere ihtiyaç kalmadığından onlar öbür dünyada yer almayacaktır. Bazılarına göre ise, herşey yerli yerinde ve mükemmel bir şekilde yer alacaktır.

Hıristiyanlık ile Müslümanlık arasındaki en büyük farklardan birisi, Hıristiyanların İslâm'ı bâtil saymaları sebebiyle Müslümanları necat ehlin-den saymayıp, cehenneme gideceklerini iddia etmeleridir (132). İslâm'a göre Allah'a ve Hz.Muhammed Mustafa (S.A.V.) Efendimiz'in O'nun peygamberi ve kulu olduğuna inanan, kalbinde hardal tanesi kadar da olsa iman bulunan kimse hesabı yapıldıktan sonra, eğer günah işlemişse günahı kadar ceza çek-

(131) Lokman, 31/34.

(132) Suat YILDIRIM, A.g.e, s. 142.

tikten sonra mutlaka cennete girecektir. Ama hiç imanı olmayanlarsa cennete giremeyeceklerdir. Cehennemde ebedî olarak kalacaklardır. Allah katında tek geçerli din İslâm'dır (133). İslâm'ın dışındaki bütün dinler bâtıl ve geçersizdir.

(133) Al-i İmran, 3/19.

C- İSLAMİYET

1) İslâmiyet'te Ahiret İnancı

Sözlükte "son, sonra olan ve sonrakiler" (134) gibi manâları olan âhiret kelimesi, terim olarak dünya hayatından sonraki ebedî hayat karşılığında kullanılır.

Ahiret terimini bazı âlimler "İsrafil (a.s.)'in Sûr'a birinci üfürüsüyle başlayan ve cennetliklerin Cennet'e, cehennemliklerin Cehennem'e girmesine kadar bütün âhiret hallerini içine alan hayat olarak" tanımlarken, bazıları da: "İkinci Sûr'un üfürülüşü ve insanların tekrar diriltilmelerinden sonra başlayan ve sonsuz olarak devam edecek olan hayat" diye tarif etmişlerdir. Ancak ölümle dünyadan ayrılan insanın kıyâmetin kopuşuna ve ikinci bir hayat için cesetle birlikte mahşerde diriltilmesine kadar başından geçen hadiseleri dünya hayatından sayma imkanımız olmadığından ve Hz. Peygamber (S.A.V.), insanın ölümünü müteakip girip mahşerdeki dirilişe kadar kalacağı "Berzah Alemi" ni âhiret duraklarının ilki olarak nitelendirdiği için, âhireti, berzah hayatını da kapsayacak şekilde tarif etmek daha isabetli olacaktır. O zaman âhireti şöyle tanımlayabiliriz.

Ahiret, ölümünden sonra başlayan ve mahşerdeki dirilişten sonra ebediyen devam edecek olan bir hayattır.

Yapılan bu son tarife, ölümden sonra hemen başlayan Kabir ve Berzah hayatı dahil olduğu gibi, İsrafil (a.s.)'nin Sûr'a üfürmesi, kıyâmetin kopuşu, ebedi hayat için yeniden cesetle birlikte dirilme ve mahşerde toplanma, amel defterinin verilmesi, hesap, mizan, sırat, havz, şefaât ile cennet ve cehennem gibi âhiretle ilgili hususlar da dahildir.

(134) Mevlüt SARI, Mevarid, Bahar Yayınları, İstanbul 1980, s. 17.

Ahîret gününe, âhîretteki ebedî hayatın kıyâmetin kopuşundan sonra başlaması sebebiyle "Kıyâmet Günü", yapılan iyilik ve kötülüklerin karşılığının tam olarak alınacağı için "Din Günü, Ceza Günü", geçici olan dünya hayatının karşılığı olduğu için de "Gerçek Hayat, Ebedî Alem, Bakî Alem" gibi isimler verilmiştir.

Kur'an'da âhîret günü, mü'minler Allah'a kavuşacakları için "Kavuşma Günü"(135) insanlar ve mahlûkat o günde bir araya toplanacağından "Toplanma Günü" (136), dünya hayatında iken Allah'a imân edip, O'nun emir ve yasaklarına kulak asmayanların aldandıkları ortaya çıkacağından "Aldanma Günü" (137), dirilişi müteakip herkes kabrinden çıkacağından "Çıkış Günü" (138) ve kâfirler amellerinin boşa gittiğini görünce yeniden dünyaya dönmek isteyeceklerinden "Hasret Günü" (139) gibi isimlerle zikredilmektedir(140).

Ahîretin varlığı aklen caiz, mümkün ve naklen sabit ve gerçektir. Bu fanî âleme ayak basan her canlı, süresini doldurunca ebediyet diyarına doğru yol alır. Bu yol alışın başlangıcı sayılan ölüm, insan hayatının kesin sonu değildir. İnsan öldükten sonra tekrar dirilecek ve bu dünyada yaptıklarının karşılığını görecektir. Hayat, bu dünyada yaşanandan ibaret değildir. Bu dünyada elde edilmemiş olan kesin sonuçlar, görülmemiş hesaplar gerçek şekliyle o dünyada görülecek ve hak yerini bulacaktır (141).

(135) Mü'min, 40/15.

(136) Teğâbûn, 64/9.

(137) Teğâbûn, 64/9.

(138) Kaf, 50/11.

(139) Meryem, 19/39.

(140) Şerafeddin GÖLCÜK-Süleyman TOPRAK, Kelam, Selçuk Üniversitesi Yayınevi, Konya, 1988, s. 359-360.

(141) İbn Kesir, A.g.e., I/284.

İslâm'da âhirete iman/inanılması gereken altı iman esasından biridir. Allah'a inanan müslüman, bu inancın zorunlu sonucu olarak âhirete de inanır. Çünkü onun inandığı Allah aynı zamanda "Din Günü"nüñ (Ahiretin) sahibidir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır: "Sana indirilene ve senden önce indirilene inanırlar; âhirete de kesinlikle imân ederler" (142). Yine Kur'an-ı Kerim'de: "Onlar Allah'a ve âhîret gününe inanırlar" (143), "Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve âhîret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dinini din edinmeyen kimse-lerle küçülerek (boyun eğerek) elleriyle cizye verecekleri zamana kadar savaşın" (144) buyrulmuştur. İslâm'da âhîret gününe inanmak imanın bir rüknü, akidenin, inancın bir parçasıdır. Bu sebeple âhirete iman etmeyen gerçek mü'min olamaz. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de mü'minlerin vasıfları sayılırken: "O (mü'min) ler ki, namazı kılarlar, zekâtı verirler ve âhirete de kesin olarak inanırlar" (145) buyrulmaktadır.

İslâm'da âhîret gününe ve o günde meydana gelecek şeylere iman etmek gerekli olduğu gibi, âhîret gününden önce olan kıyâmet alâmetlerine ve ruhun kabzedilmesinden (alınmasından) kıyâmet gününe kadar sürecek olan "Berzah Hayatına" inanmak da vaciptir. Ahirete iman, kitap ve sünnette bu konularda zikredilenlere inanmayı da içine alır. Çünkü berzah meseleleri, kabir nimeti ve azab, kabir suali, kabirden kalkış ve bunu takip eden şeylerin hepsi gayba iman konularındandır. Kur'an-ı Kerim gayba iman etmenin mü'minlerin vasıflarından biri olduğunu bildiriyor. Bakara suresinde müttakilerin

(142) Bakara, 2/4.

(143) Al-i İmran, 3/114.

(144) Tevbe, 9/29.

(145) Neml, 27/3.

vasıfları sayılırken "Onlar ki, (yani müttakiler) gaybe inanırlar..."(146) denilmektedir. Öyleyse ruhun kabzedilmesine ve kabir ahvali gibi konularda sahih şer'î nasrlara sâbit olan hususlara inanmak "âhirete iman" esasına dahildir (147). Ahireti inkâr, Allah ve Peygamber'ini de inkâr anlamı taşır. Çünkü âhiretin varlığını ve âhirette olacak olan şeyleri, âhiret hallerini duyular ve akılla öğrenme imkânı yoktur. Bunlar ancak Allah ve Resûlünün haber vermesiyle bilinir. Bu bakımdan âhireti kabul etmemek, Allah ve Resûlünü verdikleri haberlerde yalanlamaktır. Bu ise Allah ve Peygamberine inanmamak, onları inkâr etmek demektir. Çünkü Allah ve Resûlüne iman, onların doğru söylediklerini kabulü ve haber verdikleri her şeyi tasdiki gerektirir. İman esaslarında bölünme olmayacağına göre, Allah ve Resûlünün haber verdiklerinden birini inkâr, hepsini inkâr etmek gibidir (148). Çünkü iman edilecek esaslardan bir kısmını inkâr etmekle hepsini inkâr etmek arasında fark yoktur. Hepsini inkâr eden de, birini inkâr eden de dinden çıkar (149).

Muhakkak ki, hayat bizim tasavvur ettiğimiz gibi sabah ve akşamdan ibaret değildir. İnsanoğlunu tanıtan üç unsur vardır. Niyet, söz ve hareket. Bu üç cephe eksiksiz bir şekilde tescil ve tesbit edilir. Harf dilimizden çıkar. Her hareket uzuvlarımızdan sūdûr eder. Ve bütün bunlar fezâda kaydedilir. Herbirimizin hayatı ilmî bir realite olarak tayin ve tesbit edilir. Tıpkı otomatik fotoğraf makinalarının sinema artistlerinin bütün

(146) Bakara, 2/3.

(147) Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 19.

(148) Şerafeddin GÖLCÜK-Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 361; Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 19.

(149) Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 22.

pozlarını tesbit ettiği gibi. Şayet bir fakire yardım ederseniz veya bir yabancının yükünü taşınsanız, yahutta kafanız iyi veya kötü bir mesele ile meşgul olursa... Bütün bunlar kâinat ekrânı üzerinde tesbit edilir. İnsan kâinatın projektörlerinden kurtulamaz veya ona mani olamaz. Ha karanlıkta olmuş ha aydınlıkta farketmez. İnsan daima kâinat kamerasının karşısındadır. İnsan hayatı stüdyoda tesbit edilen bir senaryo gibidir. Kur'an-ı Kerim bu hususta şöyle buyurmaktadır: "(İnsan), hiçbir söz söylemez ki, yanında (onu) gözetleyen, dediklerini zapteden (bir melek) hazır bulunmasın" (150). Kıyâmet gününde kişinin bütün hareketleri mükemmel bir film şeridi halinde önüne serilecektir. O zaman insanoğlu basacaktır feryadı: "...Vah bize bu kitâbda ne oluyor, ne küçük, ne de büyük hiçbir şey bırakmıyor, her (yaptığımız) sayıp döküyor..." (151). Ahiret inancı, insanın bütün sözlerinden mesul olduğunu söyler. İyi veya kötü, hoş veya nahış bütün sözler... Lisanımızı ister hak davasını, ister şeytan vesvesesini tebliğde kullanalım. Evet, bütün bunlar eksiksiz tesbit edilecek ve Mahkeme-i Kübra da insanoğlunun önüne serilecektir (152).

Ahirete inanmayanların durumlarıyla ilgili Kur'an-ı Kerim âyetlerinden bir kaçınının meali şöyledir: "...Kim Allah'ı, meleklerini, kitâblarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr ederse, o uzak bir sapıklığa düşmüştür" (153).

"...Bilâkis âhirete inanmayanlar, azap ve uzak bir sapıklık içindedirler" (154).

(150) Kaf, 50/18.

(151) Kehf, 18/49.

(152) İbn Kesir, A.g.e., I/285-286.

(153) Nisâ, 4/136.

(154) Sebe`, 34/8.

"İnkâr edip âyetlerimizi ve bana kavuşmayı yalanlayanlara gelince, işte onlar azapla yüzyüze bırakılırlar" (155).

"Gerçekten bu Kur'an, (insanı) en doğru yola iletir ve iyi işler yapan mü'minlere kendileri için büyük bir ecir olduğunu müjdeler. Ahirete inanmayanlara da acı bir azap hazırlamışsızdır" (156).

"Ayetlerimizi ve âhirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır..." (157).

Kur'an-ı Kerim'de âhirete inanmayanların büyük bir sapıklık içinde olduklarının haber verilmesi, yaptıkları amellerin kabul edilmeyeceği ve âhirette kendilerini büyük bir azabın beklediğinin bildirilmesi, onların imanlarının olmadığını gösterir (158).

Allah Teâlâ: "O ilkin mahlûku yaratıp sonra iade edecek (öldükten sonra diriltecek) olandır ki, bu ona göre pek kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar onundur. O yegane galip, yegane hüküm ve hikmet sahibidir" (159) ve "Ve (çünkü) o (kıyâmet) saat (i) mutlaka gelecektir, onda şüphe yoktur. Ve Allah, kabirlerde onları diriltecektir" (160) buyurarak ölüleri mutlaka dirilteceğini, yeni bir hayata kavuşturacağını ve âhiretin gerçekleşeceğini kesin olarak haber vermiştir.

(155) Rum, 30/16.

(156) İsrâ, 17/9-10.

(157) A'râf, 7/147.

(158) Şerafeddin GÖLCÜK-Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 360.

(159) Rum, 30/27.

(160) Hac, 22/7.

2) Kur'an-ı Kerim'de Ahireti İnkâr Edenlere Karşı Getirilen Deliller

Kur'an-ı Kerim, âhireti inkâr edenlere karşı en güzel şekilde deliller getirerek, âhiretin varlığını isbat eder. Bu delillerin birkaçı şöyledir:

a) Kur'an ilk yaratılışı kabul ettikleri halde, âhiretin varlığını kabul etmeyenlere ilk yaratılışla delil getirir. İnsanları ve bütün mahlûkatı yoktan var eden Allah Teâlâ'nın onları ikinci defa tekrar yaratmaya da kâdir olacağı bildirilir. Nitekim elinde birkaç çürümüş kemikle Peygamber (S.A.V.) Efendimize gelip: "Çürümüş kemiklere kim can verecek?" diyene cevaben Peygamber (S.A.V.) Efendimize şöyle demesi emredilmiştir: "De ki; onları ilk defa yaratan tekrar diriltecektir. O her türlü yaratmayı bilendir" (161).

Bir şeyi ilk defa yapmaya muktedir olan bir kimsenin aynı fiili ikinci kez yapmasının kendisine birinciden daha kolay geldiği herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Aslında Allah için bir şeyin yaratılışının diğerinden kolay ve zor oluşu sözkonusu değildir. Ancak "Önce yaratan, ölümden sonra tekrar diriltten O'dur. Bu O'nun için daha kolaydır" (162) âyetinde insanlara bir hakikati kavratmak için insanlar nezdinde bilinen ve kabul edilen bir hususla delil getirilerek öldükten sonra diriltmenin ilk yaratıktan daha kolay olacağı belirtilmiştir.

b) Yine Kur'an-ın ilk yaratılışı kabul ettikleri halde âhireti inkâr edenlere, âhiretin varlığından daha zor olan şeyleri yaratan Allah'ın âhireti yaratmaya da kâdir olacağını bildirerek, âhiretin varlığını kavratmak ister. Nitekim göklerin ve yerin yaratılması, insanların âhirette tekrar yaratılmasından daha zordur. Allah Teâlâ:"Halâ (o kâfirler) görüp anlamaz-

(161) Yâsin, 36/78-79.

(162) Rum, 30/27.

lar mı ki, hem gökleri, hem de yeri yaratmış olan ve onları yaratmakla yorulmamış olan Allah, ölüleri diriltmeye muhakkak kâdirdir. O, şüphesiz her şeye kâdirdir" (163) buyurarak bu hususa işaret eder.

c) Maddenin öncesiz, kadim olduğunu idda ederek ilk yaratılışı inkâr eden ve: "Biz ölüp toprak olduktan sonra tekrar mı dirileceğiz? Bu dönüş (ihtimali) ne kadar uzak bir şey (164) diyerek ölümden sonraki hayatı imkânsız görenlere ise, Cenab-ı Hak, kendi his ve müşahedeleriyle sabit bir kaç hususu hatırlatarak, bunlar üzerinde düşünmelerini ister. Zira düşüncükleri ve akıllarını kullandıkları zaman zikredilen şeyleri yapmaya güç yetiren Allah'ın âhirette insanları tekrar diriltmeye de kâdir olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Meselâ, bir şeyi zıddına çevirmek, onu benzerine çevirmekten çok daha zor, hattâ bazen imkânsızdır. Allah Teâlâ'nın böyle imkânsız gibi görünen şeyleri yaratmaya kâdir olduğu bildirilerek, âhiretin varlığı ve âhirette insanların tekrar diriltilmelerine delil getirilir. Allah Teâlâ: "Sizin için yeşil ağaçtan ateş çıkardı da ondan ateş yakıyorsunuz" (165) buyuruyor. Aslında su ve ateş birbirine zıt şeylerdir. İkisi bir arada bulunmaz. Allah ise, suyun bol miktarda bulunduğu yeşil ağaçtan ateş çıkararak, sanki sizin imkânsız gördüğünüz şeyler bana göre çok kolaydır demektedir, öldükten sonra tekrar dirilmeyi ve âhireti imkânsız görenlere cevap vermektedir.

d) Kur'an-ı Kerim'de ölümden sonra tekrar dirilişi ve âhireti inkâr edenlere, insanın yaratılışı ve Allah'ın kışın ölü gibi olan yeryüzünü baharda tekrar canlandırması, yeşertip hayat saçmasıyla delil getirilmektedir (166). "Ey insanlar, eğer öldükten sonra dirilmekten kuşkuda iseniz (bilin

(163) Ahkâf, 46/33.

(164) Kaf, 50/3.

(165) Yâsin, 36/80.

(166) Şerafeddin GÖLCÜK-Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 362-364.

ki) biz sizi (önce) topraktan sonra nutfe (sperma)'dan, sonra alâka (embrio)'dan, sonra yaratılışı belli elirsiz bir çiğnem et parçasından yarattık ki, size (kudretimizi) açıkça gösterelim. Dilediğimizi belirtilmiş bir süreye kadar rahimlerde tutarız, sonra sizi bir bebek olarak çıkarırız. Sonra güç (ve kaabiliyetler)'inize ermeniz için (sizi büyütüyoruz). İçinizden kiminiz (henüz çocukken) öldürülür, kiminiz de ömrünün en kötü çağına (ihtiyarlığa) ulaştırılır ki, bilirken bir şeyi bilmez olur. Yeri de kurumuş, ölmüş görürsün. Fakat biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman titreşir, kabarır ve her güzel çiftten bitirir" (167). Bu hususla ilgili bir başka âyetin meali şöyledir: "Rüzgârları gönderip te bulutları yürüten Allah'tır. Biz bulutları ölü bir yere göndeririz. Sonra onunla (bulutun yağmuruyla) toprağı ölümden sonra diriltiriz. İşte (ölülerin) dirilip kalma (sı) da böyledir" (168).

3- Kur'an-ı Kerim'deki Ahiret Hayatı İle ilgili Tasvirler

Kur'an-ı Kerim'de âhiret hayatını tasvir eden sahneler, canlılar dünyasından alınmış canlı sahnelerdir. Soyut renkler, donuk çizgiler değildir. Öyle sahneler ki, bunlar da buûtlarla mesafeler, şuurlarla, vicdanlarla, düşüncelerle, tepkilerle ölçülür; durumlar, tutumlar, canlı insan halinde, ya da hayat giydirilmiş tabiat varlıkları halinde çizilir.

Bütün bu sahnelerde hiç eksik olmayan diğer temel bir özellik de şudur: Anlatılan bu sahneler, bugün karşımızda hazır vaziyete getirilmiştir. Göz onu görür, kulak duyar. İki âlem arasındaki fasıla çok kısalmış, hatta hiçbir fasıla kalmamıştır. Çoğu defa öteki dünya yaşanan dünya olur, bu dünya ise maziye karışmış bir hal alır, insanlar âhirette bulunur ve yaşa-

(167) Hac, 22/5:

(168) Fâtır, 35/9; Rum, 30/19; Kaf, 50/5-14; Hadîd, 57/17.

dıkları bu dünyadaki izlenimlerini hatırlarlar. İşte bu özellik, âhîret sahnelerinin tesirini artırmakta, bu sahneleri ruhta canlandırmakta, histe onların tesirini kuvvetlendirmektedir. Bu durumla ilgili Kur'an-ı Kerim'den şu âyetleri misâl olarak verebiliriz: "İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? (Yani insan üzerinden öyle uzun süreler geçti ki, henüz kendisi, anılan bir şey değildi. Topraktan süzüle süzüle, çeşitli merhalelerden geçerek, uzun zaman aşarak nihayet nutfe haline geldi). Doğrusu biz insanı, halden hale geçirdiğimiz karışık bir nutfeden yarattık da onu işitici, görücü yaptık. Biz ona (doğru) yolu gösterdik, buna kimisi şükreder, kimisi de nankörlük. Gerçekten biz, kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevlendirilmiş bir ateş hazırladık. Şüphesiz iyiler kâfur katılmış dolu bir kadehten içerler. Bu yalnız Allah ın kullarının taşıra taşıra içebileceği bir pınardır" (169). Bu uzun merhaleleri insan adeta birkaç saniyede katetmiş görünüyor. Bu, öyle bir gerçektir ki, insan yaratılmazdan, hiçbirşey olmazdan önce başlıyor, cennette ve cehennemde son buluyor. Ve arada sadece kısa birkaç olaylık bir hayat var (170).

Yine Kur'an-ı Kerim'deki âhîret sahnelerinde hem bu dünya hem de âhîret yanyanadır. İşte şu topluluk, cehennemde içinde buldukları halde Peygamberden azap getirmesini istiyorlar: "Cehennem inkârcıları kuşatmış iken onlar halâ azabı çabuk (getirmeni) istiyorlar" (171).

Bazan bir olay dünyada başlıyor, âhîrette tamamlanıyor: "İşte Firavun dünyada kavmine önderlik ediyor, cehennemde de onlara öncülük etmektedir" (172).

(169) İnsan, 76/1-6.

(170) İbn Kesir, A.g.e., I/449-450.

(171) Ankebut, 29/54.

(172) Hûd, 11/97-98.

Yine Kur'an-ı Kerim'de âhiret sahnelerinde dünyadan bahsedilir. Öyle 'ki dünya geçmiş mazi olmuş âhirette imişiz gibidir (173). İnkâr edenler, bölük bölük cehenneme sürüldüler. Oraya geldikleri zaman, cehennemin kapıları açıldı, cehennemin bekçileri onlara şöyle dedi: "Kendi aranızdan, Rabb'inizin âyetlerini size okuyan ve sizi bu gününüzle karşılaştığınız hakkında uyarıcı elçiler gelmedi mi?" "Evet, geldi" dediler, ama kâfirlere azap sözü hak oldu. Onlara denildi ki: "İçinde temelli kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne de kötüdür". Rabbinden sakınanlar ise fevc fevc cennete götürüldüler. Oraya varıp da (cennetin) kapıları açılınca, bekçileri onlara: "Selâm size, hoş geldiniz, ebedî kalmak üzere buraya girin" dediler. (Cennetlikler) de : "Bize verdiği sözü yerine getiren ve bizi dilediğimiz yerde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamdolsun. (Allah için) çalışanların mükâfatları ne güzeldir" dediler. Ve melekleri de görürsün ki, Rab'larına hamd ile tesbih ederek arşın etrafını kuşatmışlardır. Artık onların arasında hak ile hükmolunmuştur. Ve: "Hamdolsun âlemleri Rabb'i Allah'a" denir (174).

Kur'an-ı Kerim cennetlikleri övmeksizin cehennemlikleri kınamaz, azaplar nimetlere cevap verir, eğer işkencelerin ebediliğinden bahsediliyorsa, zevklerin sonsuzluğuna dair bir ima hemen onu takip eder. Bu paralellik o

(173) Ibn Kesir, A.g.e., I/451; Suphi SALİH, Ölümünden Sonra Diriliş, Çev.: Şerafaddin GÖLCÜK, Kayıhan Yayınevi, İstanbul, 1987, III. Baskı, s. 4-5.

(174) Zümer, 39/71-75.

derece açıktır ki, bir parçanın devamını, verilerini zıtlarıyla değiştirerek, aşağı-yukarı tahmin etmek daima mümkündür. Meselâ: Hakka Suresi 19-22 âyetlerini ele alalım: "Kitabı sağından verilen: "Alın kitabımı okuyun, doğrusu ben bir hesaplaşma ile karşılaşacağımı umuyordum" der. Artık o, meyveleri sarkmış, yüksek bir bahçede hoş bir yaşayış halindedir. Onlara şöyle denir: "Geçmiş günlerde, peşinen işlediklerinize karşılık afiyetle yiyiniz içiniz". Fakat kitabı kendisine solundan verilen kimse: "Kitabım ne olaydı bana verilmeseydi; ne olaydı hesabımın ne olduğunu bilmeseydim; bu keşki son bulmuş olsaydı; malım bana fayda vermedi; gücüm de kalmadı" der. İlgililere şöyle buyrulur: "Onu alın, bağlayın sonra cehenneme sallayın". Kur'an'ın gözönüne serdiği âhîret hayatı üzerine yukarıdaki ayrıntılı anlatıdaki paralellik heyecan vericidir. Sağ ele verilen kitap, sol ele verilen kitaba karşı konmuştur, bu cennetliğin sevincini, cehennemliğin ise üzüntüsünü doğurur, biri hesabı teyid ederken, diğeri onu inkâr eder. Allah'ın seçkin kulunun hoş hayatı, kötü kulu tarafından ifade edilen ebedî bir ölüm temennisine muhalefet eder, cennet, kor ateşe, el ucundaki meyveler, elleri ve boyunları sımsıkı ve kısıkvrak bağlayan, saran zincirlere, sulh mükâfat ve yeme-içme zevkleri, gücün kayboluşuna ve malın faydasızlığına karşı konmuştur (175).

4) Ahirete İmanın İnsana Sağladığı Faydalar

Ahirete imanın insanlara sağladığı faydaları şöylece sıralayabiliriz:

1- Dünya âhîret tarlası ve âhîret için olduğu gibi, âhîret de dünya için, bu dünyanın nizam ve düzeni içindir. İnsan âhîretini dünyada kazandığı gibi, dünyasını da âhîrete olan imanı sayesinde ve ölçüsünde düzeltir ve

(175) Suphi SALİH, A.g.e, s. 1-2.

mamur eder. Bu sebeple âhiret hayatına iman, insan için bir nimettir. Çünkü, insanın gerçek mutluluğu ona bağlıdır.

2- Ahiret gününe ve âhiretteki hesaba inanan mü'min, âhiret gününe en iyi bir şekilde hazırlanacaktır ve hesap gününde herşeyin kendisinden sorulacağını ve bu sorgunun da her şeyi bilen Allah tarafından yapılacağını kabul eden herkes o günkü cevabını dünyada iken hazırlayacaktır. Bunun içindir ki, âhiret inancı, âhirete inanan kimseyi atalet ve tembellikten uzaklaştırıp, iş ve gayrete sevkedecek en büyük faktördür. Çünkü insan psikolojisi daima geleceğe hazırlanmak ihtiyacını duyar ve o yönde gayret sarfeder. Ahiret hayatının ne zaman geleceği belli olmadığı için insan daima kendini buna hazır bulundurur. Çünkü âhiretin geleceğine inanmak, o güne hazırlanmayı gerektirir. Kur'an-ı Kerim'de: "Ey iman edenler, Allah'tan korkun ve herkes yarın için önden ne gönderdiğine baksın"(176) mealindeki âyet-i kerime'de "Yarın" la ölümden sonrası yani âhiret kastedilmiş ve âhiret hazırlığı tenbih edilmiştir.

3- Öldükten sonra ebedî bir hayata kavuşma inancı, insanın âhiret âlemindeki saadetini temin ettiği gibi, âhirette kainatın yaratıcısı önünde hesap verme duygusu da cemiyetteki fenalıkları, fitne ve fesadı, zulmü, cinayet ve haksızlıkları önleyen biricik amildir. Böyle bir iman insanın kalbinde bir polis gibi yerleşir ve insanın şerden, kötüden kaçınarak, hayır ve güzelliğe yönelmesini sağlar. İnsan, ölümden sonra kendisine fayda verecek olan şeyin ölüm gelinceye kadar yapmış olduğu salih âmeller olduğunu bilir. Mü'min bunu göz önüne alarak dünyada devamlı hayırlı ve iyi şeyler yapmaya yönelir.

4- Ahiret inancının insana sağladığı faydalardan biri de ümitlerin yenilenmesine, elemelerin hafifletilmesine, hayat boyunca başa gelen musibetlere sabretmeye ve karşılaşılan zorlukları yenmeye büyük yardımcı oluşudur. Çünkü âhiret inancı, insanları karşılaştıkları her türlü musibet ve zorluklara sabretmeye, ümitsizliğe düşmemeye muktedir kılar. Ahirete iman, kişiye dünyada karşılaştığı olduğu musibet ve âfetler sonucu bunalıma düşmekten korur. Çünkü bu imana sahip olan kişi bunların hepsinin Allah'tan olduğunu ve bunlara katlanmasının karşılığını âhirette alacağını bilir. Ve dünyada sıkıntılardan dolayı ümitsizliğe kapılıp gamlanmaz. Rasûlullah (S.A.V.) Efendimizin "Bir mü'mine dünyada bir diken dahi batsa ona sabretmesinin karşılığını Allah verir" (177) diyerek müjdelediğini bilir.

5- Allah yolunda ve sırf Allah rızası için malını ve canını feda etmede hiç tereddüt etmez. Ahirette elde edeceği nimetleri düşünen mü'min malını ve canını feda etme hususunda hiç çekinmez. Çünkü onun dünyayı âhiret karşılığında satmanın en kârlı bir alış-veriş olduğuna imanı vardır. Kur'an-ı Kerim'de "Allah (yolunda savaşan) mü'minlerin canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır... Yaptığınız bu (hayırlı ve kârlı) alış-veriştten dolayı sevinin. İşte bu çok büyük bir saadettir" (178) buyrulmaktadır.

6- Ahirete imanı olanın ölüm korkusu da yoktur. Çünkü O, insanın bu dünyaya geçici zevkler peşinde koşarak ebedî hayat hazırlığını unutmak için değil, ebedî saadeti kazanmak için geldiğini bilmektedir. Geçici olan dünyevî emeller yerine ebedî olan ruhanî arzuları ikâme etmeğe çalışmaktadır.

(177) Müslim, Sahîh-i Müslim, Kitabü'l-Birri ve's-Sıla, X/519-521.

(178) Tevbe, 9/11.

Bu ise hayra ve fazilete giden bir yoldur. Mü'min için ölüm, ebedî saadete ve sevgiliye kavuşmanın bir müjdecisidir.

Ahirete inancı olmayan bir kimse, her gün hayat takviminden bir yaprak kopardığı zaman ölüme, unutulmaya, toprak olup mahvolmaya gidiyorum düşüncesi kalbine bir ok gibi saplanır. Onu tarif edilemez bir ızdıraba garke-der. Ve bu korku onun zevkle çalışıp faydalı olmasına mani olur. Ölümü büyük bir korku ile bekler. Onun hayattan zevk aldığı zamanlar, yalnız nefsi-ne uyup gaflet uykusuna daldığı zamanlardır. Bu sebeple o hep kendini ve akıbetini unutmak ister, akıbetini unutturacak meşgaleler arar (179).

(179) Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 22-29; Şerafeddin GÖLCÜK-Süleyman TOPRAK, A.g.e., s. 361-362.

I. B Ö L Ü M

HİRİSTİYANLIĞIN GENEL TARİHİ

I- KUR'AN-I KERİM'E GÖRE HİRİSTİYANLIK

Kur'an-ı Kerim'e göre gerçek manâda Hıristiyanlık, Allah'ın kulu ve peygamberi olan Hz.İsa (a.s.) vasıtasıyla Benî İsrail'e gönderdiği ilâhî dinin adıdır. Buna Hz.İsa (a.s.)'a nisbet edilerek "İsevilik" de denir. Bu dinin ilâhî kitabı İncil, peygamberi de Hz.İsa'dır (180). Kur'an-ı Kerim'de Hıristiyan için "Nasranî", Hıristiyanlar için de "Nasara" kelimeleri kullanılır (181).

Hz.İsa (a.s.) bakire Meryem'den, Allah'ın kelimesi ve ruhu olarak, mucize eseri babasız dünyaya gelmiştir. Hz.İsa (a.s.)'ın annesi, Benî İsrail'in ileri gelenlerinden İmran'ın kızıdır. Hz.Meryem'in annesi de vaktiyle Beyt-i Mukaddes'de ibadet geçiren temiz bir zatın kızıdır. Hz.Meryem'in annesi bir erkek çocuk doğurursa, onu Beyt-i Mukaddes'in hizmetine vereceğini vadedmişti. Kız doğunca, adını Meryem koydu ve onu Zekeriya Peygamber'in himayesine verdi. Kur'an-ı Kerim'de bu olay şöyle zikredilir: "İmran'ın karısı demişti ki: "Rabbim, karnımda olanı tam hür olarak sana adadım, benden

(180) Ahmet KAHRAMAN, ^{İrfan Yayı.} A.g.e., s. 198; Ansiklopedik İslâm Lugatı, Tercüman Yayınları, İstanbul 1982, I/263.

(181) Al-i İmrân, 3/67; Bakara, 2/62, 111, 113, 135, 140; Mâide, 5/14, 18, 51, 69, 82; Tevbe, 9/30; Hac, 22/17.

kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin". Onu doğurunca (Allah onun ne doğurduğunu bilirken) yine şöyle dedi: "Rabbim, onu kız doğurdum.(Mabede hizmet için) erkek kız gibi değildir. Ona meryem adını verdim. Onu ve soyunu taşlanmış şeytanın şer'inden sana ısmarlıyorum". Bunun üzerine Rabbi onu (Meryem'i) güzel bir kabul ile kabul buyurdu ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Ve Zekeriyya (a.s.)'ı da o (nun bakımı) na memur etti. Zekeriyya (a.s.), onun yanına Mabed'e her girdiğinde yanında bir rızık bulurdu. "Ey Meryem, bu sana nereden geliyor? derdi. O'da: "Bu Allah tarafından" derdi. Şüphe yok ki, Allah dilediğini hesapsız olarak rızıklandırır" (182). İşte Hz.Meryem emin ellerde Allah'ın himayesinde yetiştirilip, terbiye ediliyordu.

Hz.İsa (a.s.)'ın babasız olarak bakire Meryem'den doğuşu Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır: "Kitabda Meryem kıssasını da an. Hani o ailesinden ayrılıp şark tarafında bir yere çekilmişti. Sonra onların önünde bir perde edinmişti. Derken biz O'na ruhumuzu göndermiştik de O, kendisine hilkatî tam bir beşer şeklinde görünmüştü. Meryem O'na dedi ki: "Doğrusu ben senden Rahman'a sığınırım. Eğer mü'min ve takva sahibi isen (fenalık yapmazsın). Ruh da: "Gerçekten ben, sana temiz bir oğlan vermek için sırf Rabbinin gönderdiği elçisiyim" dedi. O (Hz.Meryem) dedi ki: "Benim nasıl bir oğlum olacakmış? Bana bir beşer dokunmamıştır ve ben bir iffetsiz de değilim". Ruh Şöyle dedi: "Evet, iş dediğin gibidir. Rabbin buyurdu ki, O (baba olmaksızın çocuk vermek) bana çok kolaydır. Çünkü biz onu (İsa'yı) insanlara bir

âyet ve (insanları hidâyete götüren) tarafımızdan bir rahmet kılacağız. Zaten (ezeldeki takdirimiz de) bu iş olup bitmiştir". Nihayet (Cebraîl'in üfürmesiyle Meryem) İsa'ya gebe kalıp bununla uzak bir yere çekildi. Derken doğum sancısı O'nu bir hurma ağacına dayanmaya sevketti. Keşke Dedi: "Bundan önce öleydim de unutulup gideydim" (Cebraîl yüksek bir yerde bulunan) Meryem'e aşağı tarafından şöyle seslendi: "Tasalanma Rabbin senin alt yanında bir su arkı yarattı. Hurma ağacınının da dalını kendine doğru silkele, üzerine devşirilmiş taze hurmalar dökülecektir. Artık ye, iç gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen: "Ben Rahman'a (Allah'a) bir oruç (susmak) adadım. Onun için bugün hiç kimseye asla söz söylemeyeceğim" de. Sonra onu (çocuğu İsa'yı) yüklenerek kavmine getirdi. O'na dediler ki: "Ey Meryem, doğrusu, sen acaip bir şey (babasız çocuk) getirdin. Ey Harun'un (soy itibarıyla neslinden gelen) kız kardeşi. Senin baban kötü bir adam değildi, Anan da iffetsiz bir kadın değildi. Bunun üzerine Meryem (kendilerine cevap vermek için) çocuğu işaret etti. Onlar: "Biz beşikteki çocukla nasıl konuşuruz" dediler. (Allah'ın bir mucizesi olarak İsa) dedi ki: "Ben gerçekten Allah'ın kuluyum, O bana kitap verdi, beni Peygamber yaptı. Beni her nerede bulunursam mübarek (hayır üreten) kıldı ve hayatta bulunduğum müddet, bana, namazı ve zekatı emretti. Beni anneme hürmetkâr kıldı ve beni azgın bir zorba yapmadı. Hem doğduğum gün, hem öleceğim gün, hem diri olarak (mezardan) kaldırılacağım gün, selâmet benim üzerimdedir" (183).

Kur'an-ı Kerim'de de zikredildiği gibi, Hz.Meryem İsa (a.s.)'ı ~~babasız~~ dünyaya getirip de kavmininin arasına çıkınca bu onlar için beklenmedik bir

hadise oldu, bu bir sürprizdi. Hz.Meryem'in doğru yolda olduğunu, ibadetlerine düşkün ve temiz bir kadın olduğunu bilenler de bilmeyenler de bu ani olayla hayrete düştüler. Çok garip bir şeydi bu olan, Hz.Meryem bakireydi. Bunu herkes biliyordu, kocası yoktu, öyle ise bu sürprizli olay O'nun için bir itham sebebi olabilirdi. Ani karşılaşmalarda akıl yerine heyecan hâkim olur, insan geçmişle şimdiki zaman arasında mukayese yapamaz, hele bir de itham delili ortada bulunuyorsa, artık bu ithamın dillerden düşmesi için bir sebep yoktur. Hz.Meryem gibi kadınlar için çocuk dünyaya getirmek gayet normal bir şey, ama olağan yollarla. Aksi takdirde söylenecek söz malûmdur. Ama Yüce Allah, Hz.Meryem'e acımış ve bu sürprizli olayı kendisini itham etmek isteyenler için delil olacağına, ithamı kökten yok edecek ve temizliğine delil olacak bir unsur kılmıştı. Böylece kuşkular temelden yıkıldı ve biraz önce babasız çocuğun dünyaya gelmesi gibi bir sürprizle karşılaşanlar şimdi karşılaçaşakları bir başka sürprizle annenin kuşkusuz temizliğine ve doğruluğuna kanî oldular. Bu yeni sürpriz annenin temizliği ile ilgili önceden bilinenleri doğruluyor ve eski hatıraları yeniden canlandırıyor. İşte henüz yeni doğmuş, beşikte yatan çocuk birdenbire dile gelmişti. Hz.İsa (a.s.) beşikte konuşmaya başlamış ve söylediği sözlerle annesinin temizliğini dile getirmişti. O, Allah'ın bir kulu olduğunu ve babasız olarak dünyaya geldiğini söylüyordu. İbn Kesir, İbn Abbas'dan rivayet ederek der ki: "Meryem oğlu İsa Peygamber, beşikte konuşup annesinin temizliğini dile getirdikten sonra delikanlılık çağına gelinceye kadar bir daha konuşmadı. Bilahare Allah O'na hikmeti ve konuşmayı öğretti. Yine de Yahudiler O'nun ve annesinin hakkında pek çok kötü sözler söylemiştir, hatta O'na "Fahişenin Oğlu" diyorlardı. İşte Cenab-ı Hakk bunlara telmihen Kur'an-ı Kerim'de:

"Küfre dalmaları ve Hz.Meryem'e büyük iftiralar söylemeleri dolayısıyla..." (184) derken bunu kasdetmekteydi (185).

Haberlerin tevatürü ile de bilinmektedir ki, Hz.İsa (a.s.) otuz yaşlarında peygamber olmuştur. Peygamberliğini teyit için birtakım mucizeler göstermiştir. Kur'an-ı Kerim'in Hz.İsa (a.s.)'a ait zikrettiği mucizeler beş başlık altında toplanabilir. Bunlardan dördü Maide suresinde şöyle ifade olunmaktadır:

"Allah demişti ki: "Ey Meryem oğlu İsa, sana ve annene olan nimetimi hatırla, hani seni Ruhü'l-Kudüs ile desteklemiştim; beşikte ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun. Sana Kitab'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğrettim. Benim iznimle çamurdan kuş şeklinde bir şey yapıyor, içine üflüyordun, benim iznimle kuş oluyordu; anadan doğma körü ve alacalıyı benim iznimle iyileştiriyordun; benim iznimle ölüleri çıkarıyordun ve İsrailoğullarını senden savmıştım, hani sen onlara açık deliller getirdiğin zaman inkâr edenler: "Bu apaçık bir sihirden başka birşey değildir" demişlerdi. Hani havarilere "Bana ve Peygamberime iman edin" diye ilham etmiştim de onlar: "İman ettik, bizim hakiki müslümanlar olduğumuza şahit ol" demişlerdi. Bir vakit de havariler: "Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi? demişlerdi. İsa da: "Eğer mü'minseniz, Allah'a ve benim peygamberliğime inanmışsanız, Allah'tan korkun" demişti. Havariler şöyle dediler: "İstiyoruz ki, ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın ve senin bize doğru söylediğini bilelim. Böylece mucizelere şahitlik edenlerden olalım".

(184) Nisâ, 4/156.

(185) İbn Kesir, A.g.e., I/63-64.

Meryem oğlu İsa şöyle yalvardı: "Ey Allah'ım, Rabbimiz. Bize gökten bir sofrayı indir ki, bizim hem evvelimiz hem de âhirimiz için bir bayram ve kudretinden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısıdır". Allah buyurdu ki: "Ben o sofrayı elbette indiririm. Fakat ondan sonra içinizden kim nankörlük ederse, artık onu, âlemlerden hiçbir kimseye yapmayacağım bir azap ile azaplandırırım" (186).

Al-i İmrân Suresinde zikredilen beşinci bir mucizesi de gayb'dan haber vermesi idi. Görmediği halde arkadaşlarının evlerinde ne yediklerini, ne sakladıklarını söylüyordu. Bu konuda Yüce Allah, Al-i İmran suresinde şöyle buyuruyor: "Ve size evinizde neler sakladığınızı ve ne yediğinizi haber veririm. Muhakkak ki bunda eğer inanıyorsanız sizin için bir âyet vardır" (187).

Kur'an-ı Kerim açıkça Hz.İsa (a.s.)'ın akidesinin kâmil tevhid akidesi olduğunu belirtir. Hz.İsa (a.s.); Allah'dan başkasına ibadeti yasaklayarak tevhidi getirmişti. Varlık ve oluşta; göklerin, yeryüzünün ve iki arasındakilerin eşi ve benzeri bulunmayan Allah tarafından yaratıldığını bildirerek Allah'ın birliği inancını getirmişti. Hakk Teâlâ'nın zat ve sıfatlarının anlatımında tevhidi getirmişti. Allah'ın herhangi bir yaratıkla birleşmiş olmadığını ve her türlü değişikliklerden uzak olduğunu belirterek tevhidi getirmişti (188).

Kur'an-ı Kerim Hz. İsa'nın tevhidin dışında hiç bir esas getirmemiş

(186) Mâide, 5/110-115; Al-i İmrân, 3/48-49.

(187) Al-i İmrân, 3/49.

(188) İbn Kesir, A.g.e., I/61.

olduğunu bildirerek kıyamet gününde Hz.İsa (a.s) ile tâbilerin arasındaki karşılıklı konuşmayı şöyle naklediyor:

"Ve yine Allah demişti ki: "Ey Meryem oğlu İsa, sen mi insanlara: "Beni ve annemi Allah'tan başka iki Tanrı edinin dedin?" İsa: "Hâşâ" dedi, "Sen yücesin, benim için gerçek olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Eğer demiş olsam, sen bunu bilirsin. Sen benim nefsimde olanı bilirsin, ben senin nefsinde olanı bilmem, çünkü gaybları bilen yalnız sensin, sen". "Ben onlara: "Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, diye senin bana emretmiş olduğundan başka birşey söylemedim. Ben onların içinde olduğum sürece onları kolladım, fakat sen beni içlerinden alınca onları gözetleyen (yalnız) sen oldun, sen herşeyi görensiz" (189).

Bu âyet-i kerime açıkça Hz. İsa'nın tevhid inancından başka bir inanca bağlı olmadığını ifade etmektedir. Şu halde tevhid dışı inançlar Hıristiyanlığa Hz.İsa (a.s)'dan sonra girmiştir (190). Bilindiği gibi bugünkü Hıristiyanlıkta esas prensip "Teslis" akâdesidir. Bu inanca göre Baba, Oğul ve Mukaddes Ruh üçlüsünde tezahür eden bir Allah vardır. Baba Allah'tır. Oğul, İsa'dır. Bu inanç daha önce de belirttiğimiz gibi Hıristiyanlığa sonradan girmiştir. Eski dinlerin bazılarında bu inancın örneklerini buluyoruz. Meselâ; Hind dinindeki Brahma, Vişnu, Şiva; Mısır dinindeki Oziris, İziz, Horus; Ön-Asya dinlerindeki Sin, Şamaş, İhtar üçlüleri ile Eski İran dinindeki Hürmüz-Ehrimen ikilisi Hıristiyanlıktaki Teslis akâdesinin temeli teşkil etmişlerdir. Sonra İzis'in kucağında oğlu Horus, Tanrı İhtar'ın

(189) Maide, 5/116-117.

(190) İbn Kesir, A.g.e., I/62; Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 204.

öldürülen oğlu Temmuz, Tötonlardaki Tanrı Balder ve Bhogavat-Gita'da yer alan Krişna efsanesi, Hıristiyanlıktaki "İsa Tanrı'nın Oğludur" düşüncesinin daha önceki örnekleridir (191).

Hz.İsa (a.s), âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberden başkası değildir. Hıristiyanların İsa, Allah'ın oğlu demelerine karşılık Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruyor: "Yahudiler Uzeyr Allah'ın Oğludur dediler. Hıristiyanlar da Mesîh, Allah'ın oğludur" dediler (192). "Şüphesiz ki "Allah, Meryem'in oğlu Mesîh'dir" diyenler küfretmiştir (193). "Allah üç ilâhdan üçüncüsüdür" diyenler, elbette kâfir olmuşlardır. Halbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer bu söylediklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden küfürde kalanlara muhakkak çok acıklı bir azap degecektir" (194) buyurarak Hıristiyanların bu fikirlerinden vazgeçmedikleri takdirde küfretmiş olacaklarını ve bu küfredenlere şiddetli azap dokunacağını bildirmiştir.

Hz.İsa (a.s)'a indirilen İncil, iyi haber ve müjde manâsına gelmektedir. Tevrat ve Kur'an-ı Kerim gibi Hak kitaptır (195). Ayrıca Kur'an-ı Kerim İncil'i hidâyet, nûr, rahmet, fenalıklardan sakınanlar için bir nasihat olarak tavsif etmiştir: "Arkalarından da bu peygamberlerin izlerince Meryem oğlu İsa'yı, Tevrat'ın tasdikçisi olarak gönderdik. O'na da içinde bir

(191) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 204-205.

(192) Tevbe, 9/30.

(193) Mâide, 5/72.

(194) Mâide, 5/73.

(195) Al-i İmran, 3/84.

hidâyet, bir nûr bulunan -İncil'i- O'ndan evvelki Tevrat'ın bir tasdikçisi ve sakınanlara bir hidâyet ve öğüt olmak üzere verdik" (196). Fakat Hıristiyanlar, bu İncil'i tahrif etmişler, Allah katından geldiği gibi muhafaza etmemişlerdir. Bu sebeple bugün mevcut İncil'ler, Allah'ın Hz.İsa'ya indirdiği İncil değildir (197).

Yahudiler ve Romalılar'ın Hz.İsa (a.s) ile aynı ölçüde savaştıkları ve O'nu öldürmeye teşebbüs ettikleri kesinlikle bilinmektedir. Kur'an-ı Kerim de şöyle buyurulmaktadır: "Yahudiler (İsa'yı öldürmek için) hileye saptılar. Hz.İsa (a.s)'ı öldürmek için adam tayin ettiler. Allah da onların hilekârlıklarına mukabele etti. Allah bütün hilekârlıkları hakkıyla bilendir. O zaman Allah şöyle demişti: "Ey İsa, şüphesiz ki, seni öldürecek (olan onlar değil) benim. Seni kendime yükseltip kaldırarak, seni küfredenlerin içinden tertemiz kurtarıp çıkaracak ve sana tâbî olanları kıyâmet gününe kadar küfredenlerin üstünde tutacak da benim..." (198). Allah Teâlâ Hz.İsa'nın düşmanlarından birini Hz.İsa (a.s)'a benzetmiş ve onlar da Hz.İsa (a.s) zannederek o adamı öldürmüşler ve haça germişlerdir (199). Bazı rivayetlerde Allah Teâlâ'nın, düşmanlarla işbirliği yapan ve Oniki Havari'den biri olan, İncil'lerin Yahuda İskhariot dedikleri kişiyi Hz.İsa'nın şekline sok-

(196) Mâide, 5/46; Al-i İmrân, 3/3.

(197) Ansiklopedik İslâm Lugâtı, I/263.

(198) Al-i İmrân, 3/54-55,

(199) Abdülkadir ŞEYBE, Çağdaş Dünya Dinleri, Çev.: Osman CİLACI, Beyan Yayınları, İstanbul, 1983, s. 64-65.

tuğu söylenir (200). Böylece Allah Teâlâ, Hz.İsa'yı onlardan kurtarmış, O nu ne öldürmüş, ne de asabilmişlerdi. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Ve biz, Allah'ın peygamberi, Meryem Oğlu Mesih İsa'yı öldürdük" demeleri sebebiyle kendilerini rahmetimizden kovduk. Halbuki onlar O'nu öldürmediler. O'nu asmadılar da. Fakat öldürülen ve asılan adam kendilerine İsa gibi gösterildi. Hakikaten İsa ve O'nun katli hakkında kendileri de ihtilâfa düştüler. Bu konuda kat'i bir şek ve şüphe içindedirler. Onların O'nun katline ait hiçbir bilgileri yoktur. Ancak kupkuru bir zanna uymaktadırlar. O'nu yakinen öldürmemişlerdir. Bilâkis Allah O'nu yükseltip kendisine kaldırmıştır. Allah mutlak galiptir, yegâne hikmet sahibidir" (201)Kur'an-ı Kerim, genellikle Hıristiyanları Yahudilerle birlikte ve hitap sırasına göre Yahudilerden sonra muhatap alır. Kur'an-ı Kerim'e göre mü'minler, Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmemelidirler. Çünkü onlar birbirinin dostudur (202). Kur'an-ı Kerim, umumiyetle Hıristiyanlar konusunda pek sempatik tavır takınır. Onları, alâlâde inançsız ve küfre sapmış kimse-lerden ayırır ve yukarda tutar; zira onlara, Mukaddes bir kitap sahibi kim-seler (Ehl-i Kitab) olarak bakar. Kur'an-ı Kerim'de müslüman bir erkeğin Ehl-i Kitab'dan biri ile evlenebileceğini, bu kadının isterse dinini değiştirebileceği, isterse kendi dininde kalıp dinin gereklerini yerine getire-

(200) İbn Kesir, A.g.e., I/66; Türk ve İslâm Ansiklopedisi, Tercüman Yayın-
ları, İstanbul, 1982, I/310, Muhammed HAMIDULLAH, İslâm Peygamberi,
Çev.: Salih TUĞ, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980, I/686.

(201) Nisâ, 4/157-158.

(202) Mâide, 5/51.

bileceği zikredilmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de: "And olsun ki, Yahudilerle müşrikleri mü'minlere düşmanlık bakımından, insanların en şiddetlisi bulacaksın. Sevgi bakımından mü'minlere en yakın olanlarını da "Biz Nasrâniyiz (Hıristiyanız)" diyenleri bulacaksın. Bunun sebebi şu: "Çünkü onların içinde bilgin Keşişler ve dünyayı terkeden Rahipler vardır" (203) buyurularak, Hıristiyanların mü'minlere Yahudilerden daha çok muhabbet beslediklerini bildirir (204).

Bu anlattıklarımızı kısaca özetleyecek olursak; Kur'an-ı Kerim ve Müslümanlar, Hıristiyanlığı şu esas vasıflarıyla tanırlar:

1) Müslümanlar, tahrif edilmemiş Hıristiyanlığın mutlak Tevhid Dinî olduğuna ve her şeyi yoktan var eden ve tek olan Allah Teâlâ'yı itiraf ettiğine, ayrıca Hz.İsa'nın Allah'ın rasulü ve kulu olduğunu kabul ve ilân ettiğine inanırlar. Zira Hz.İsa (a.s.) şöyle buyurmuştur: "...Ey İsrailoğulları benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin..." (205).

2) Müslümanlar, Hz.İsa (a.s.)'ın yalnız İsrailoğullarına Peygamber olarak gönderildiğine, yâni Peygamberliğinin hususi olduğuna inanırlar. Zira Kur'ân-ı Kerim'de Al-i İmrân suresinde şöyle buyrulmaktadır: "(Allah) O'na yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek. O'nu İsrailoğullarına peygamber olarak gönderecek..."(206).

(203) Mâide, 5/82.

(204) Muhammed HAMİDULLAH, A.g.e., s. 690; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 140.

(205) Mâide, 5/72.

(206) Al-i İmrân, 3/48-49.

3) Müslümanlar, Hz.İsa (a.s.)'ın tebliğ ettiği İncil'in Kur'an-ı Kerim'e çok yakın olduğunu kabul ederler. Hz.İsa'ya inen İncil'in ortadan kaldırılması ve gizlenmesi kasden yapılmıştır. Zira Hz.İsa (a.s.)'a indirilen İncil'de Hz.İsa'nın kendisinden sonra gelecek ve adı Ahmed olacak bir peygamberden bahsediliyordu. Bu gerçek İncil'in tahrif edilmesi ve kaldırılması sonucu, ortaya bugünkü Hıristiyanların kutsal saymış oldukları muharref inciller çıkmıştır.

Kısacası; İslâmiyete göre Hıristiyanlık, Allah'tan indirildiği gibi muhafaza edilemeyip sonradan bozulmuş ve zaten İslâmiyetin gelişi ile sona ermiş bir dindir.

II- HİRİSTİYAN KAYNAKLARINA GÖRE HİRİSTİYANLIK

Hıristiyan Kutsal Kitabında "Hıristiyan", "Hıristiyanlık" gibi terimler yer almaz. Bu terimler, ilk defa Hz.İsa'dan 20-30 sene sonra Antakya'da kullanılmıştır (207). İnciller Hz.İsa'ya ağırlık vermektedir, O'nun bir çeşit hayat hikâyesi halindedir.

Hız.İsa'nın doğumu İncillerde şöyle anlatılmaktadır: "...Allah tarafından Cebrail melek Galile'de Nâsıra denilen şehre, Davud evinden Yusuf adındaki adama nişanlı olan bir kıza gönderildi; kızın adı Meryem idi. Melek O'nun yanına girip dedi: Selâm ey nimete eren kız, Rab seninledir. Ve Meryem bu sözlerden çok şaşırarak: Bu nasıl selâmdır? diye düşünüyordu. Melek O'na dedi: Korkma, Meryem; çünkü Allah önünde inâyet buldun. Ve işte, gebe kalıp bir oğlan doğuracaksın, ve adını İsa koyacaksın. O büyük olacak, O'na Yüce Allah'ın Oğlu denecek; Rab Allah ona babası Davud'un tahtını verecek; Yakub'un evi üzerine ebediyyen saltanat sürecek; ve O'nun melekutuna (krallığına, saltanatına) hiç son olmayacaktır. Meryem de meleğe dedi: Bu nasıl olacak? Çünkü ben er bilmem. Melek cevap verip O'na dedi: Ruhü'l-Kudüs senin üzerine gelecek, Yüce Olanın kudreti üstüne gölge salacak; bunun için de doğacak olan mukaddese Allah'ın Oğlu denecektir" (208).

İncillerde Hz.İsa'nın Peygamberlik etmeye başladığında otuz yaşlarında olduğu belirtilmektedir (209). Hz.İsa'nın havarileri edinişi şöyle anlatılmaktadır: "İsa Galile Denizinin yanında gezerken, iki kardeşi, Petrus deni-

(207) Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 137.

(208) Luka, I, 26-35; Matta, I, 18-21.

(209) Luka, III, 23.

len Simun ile kardeşi Andreası, denize ağ atarlarken gördü; çünkü balıkçıydılar; İsa onlara dedi: Ardınca gelin, sizi insan avcılarını yapacağım. Onlar da hemen ağları bırakıp O'nun ardınca gittiler. Oradan ileri gidip başka iki kardeşi, Zebedinin oğlu Yakub ve kardeşi Yuhanna'yı, babaları Zebedi ile beraber kayıkta ağlarını onarmakta iken gördü, ve onları çağırdı. Onlar da hemen kayığı ve babalarını bırakıp İsa'nın ardınca gittiler" (210).

Hz.İsa, Yahudiliği yıkmaya gelmediğini onu tamamlamaya geldiğini belirtir. Bu husus inciller de şöyle zikredilir: "Sanmayın ki, ben şeriati yahut peygamberleri yıkmaya geldim; Ben yıkmaya değil, fakat tamam etmeye geldim. Çünkü doğrusu size derim: Gök ve yer geçip gitmeden, her şey vakî oluncaya kadar, şeriatten en küçük bir harf veya bir nokta bile yok olmayacaktır" (211).

Ayrıca incillerde Hz.İsa'nın hastaları iyileştirmesinden (212), körleri iyileştirmesinden (213), cinne tutulmuş insanları kurtarmasından (214),

(210) Matta, IV, 18-22; Markos, I, 16-20; Ernest RENAN, İsa'nın Hayatı, Çev.: Ziya İHSAN, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1945, s. 90-100.

(211) Matta, V, 17-18.

(212) Matta, VI, 23-24; VIII, 1-3, 6-14; IX, 2-7; XV, 30-31; Markos, I, 23-24, 40-42; II, 3-12; III, 1-5; V, 25-29; Luka, IV, 33-41; V, 12-13; VI, 6-10; VII, 2-10; VIII, 43-48; Yuhanna, V, 3-9.

(213) Matta, IX, 27-30; XX, 30-34; Markos, VIII, 22-25; X, 51-52; Luka, XVIII, 35-43.

(214) Matta, IX, 32-33.

dilsizleri konuşurmasından (215), az yemekle çok kişiye ziyafet vermesinden (216), ölüleri diriltmesinden (217) bahsedilmiştir.

İnciller, Hz.İsa'nın çarmıha gerilişinden (218), kabre gömülüştünden ve üç gün sonra dirilip kabirden kalkışından ve havarilerine göründükten sonra göğe çekilmesinden bahsederler (219).

Hıristiyanlık, aslında monoteist bir dindir. İncillerde ve diğer yazılarda bu hükme ulaştıracak ifadeler vardır. Allah'ın birliğinden söz edilmektedir (220). Fakat yine aynı metinlerde bir kısım ifadeler, mecâzî deyimler daha sonraları bir üçleme anlayışına yol açmıştır (221). Bu konuda İncil yazarları ile Hz.İsa arasındaki zaman fasılasının rolü unutulmamalıdır. İncil yazarları, kendilerine kadar gelen rivayetleri toplamışlar ve değerlendirmişlerdir. Kilisece sahih (kanonik) tutulan bu İncil metinlerinden İsa "Tanrı'nın Oğlu", Allah'da "Baba" olarak nitelendirilmektedir. "Allah'ın Oğlu" tabiri İncillerde çeşitli şekillerde geçmektedir. Bir yerde

(215) Luka, XI, 14.

(216) Matta, XIV, 16-21; XV, 34-38; Markos, VI, 37-44; VIII, 5-9; Luka, IX, 13-17; Yuhanna, VI, 9-13.

(217) Matta, IX, 18,25; Markos, V, 35-42; IX, 26-27; Luka, VII, 12-15; VIII, 49-55.

(218) Matta, XXVI, 2-75; XXVII, 11-56; Markos, XIV, 43-65; XV, 1-26; Luka, XXII, 26, 33-46; Yuhanna, XIX, 1-24.

(219) Matta, XXVII, 57-66; XXVIII, 1-10; Markos, XVI, 9-11; Luka, XXIII, 50-56, XXIV, 1-8; Yuhanna, XIX, 40-42; XX, 1-23.

(220) Yuhanna, V, 44.

(221) Mehmet AYDIN, Müslümanların Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1989, s. 113-119.

İsa için "Sevgili Oğlum" (222) denirken, bir başka yerde "Sen Hayy olan Allah'ın Oğlu Mesih'sin" (223) denmiştir. Bir başka yerde "Babanın kucağında biricik oğul" (224) tabiri kullanılmıştır. Pavlus ise "Rab İsa ile Babasının" aynı seviyede taziz edilmesini ister (225). Yuhanna ise "Allah'ın Oğlu İsa'nın günâhlara kefalet olarak" geldiğini belirtir (226) ve "İsa'nın Allah'ın Oğlu olarak kabulünü teşvik eder" (227). Yine bu metinlerden İsa için "bir peygamber" denilir. Ancak "Peygamberden ziyadesi" deyimi de vardır. İncillerde İsa'nın Allah'a dua ettiği de yer alır, bazı kimselerin O na secde ettiği, İsa'nın günâhları bağışladığı zikredilir.

İncillerde Allah ile ilgili açıklamalar Hz.İsa'ya nazaran pek azdır. Bununla beraber Allah'ın "Göğün, yerin Rabbi" olduğu, birliği de belirtilir. İncillerde üçleme açıkça hiçbir yerde zikredilmemektedir. Ancak, "Ben ve Baba biliriz", "Babanızın ruhu", "Allah'ın ruhu" gibi deyimler, zamanla Allah'ın yanında İsa ve Kutsal Ruh'un da Tanrı sayılmasına kadar varan yorumlara yol açmıştır. Bu yorumları ilk başlatan Havarîlere sonradan katılan Pavlus (doğ. 10-ölm.67) olmuştur. "İsa'nın asrının en büyük ilâhiyatçısı" diye nitelendirilen Pavlus, bugünkü Hıristiyanlığın kurucusu olarak görülmektedir (228). Çünkü ilk Hıristiyanlık, önceleri bir cemaat inancından

(222) Matta, III, 17; XVII, 5; Markos, I, 11; Luka, IX, 35.

(223) Matta, XVI, 16; Markos, III, 11.

(224) Yuhanna, I, 18; III, 16.

(225) Romalılara Mektup, XV, 6.

(226) Yuhanna'nın I.Mektubu, IV, 10.

(227) Yuhanna'nın I.Mektubu, IV, 15.

(228) Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 138.

başka bir şey ifade etmiyordu. Hatta bu ilk toplum daha çok Yahudi örf ve âdetlerine bağlı bir toplumdur (229). Hıristiyanlık daha sonra Pavlus tarafından Yahudiler dışındaki milletler arasına da yayılmış, Romalı ve putperest kavimler içinde birçok taraftar bulmuştur (230). Modern bilginlere göre günümüzün Hıristiyanlığı, Hz.İsa'nın getirdiği nizamdan çok, Pavlus'un yorumlarıdır. Hatta denilebilir ki, sonraki yüzyıllar, dinî inançlarını İncillerden çok, O'nun yazılarına dayandırdılar. Pavlus'un telkinleri Allah'ı değil, İsa Mesih'i ağırlık merkezi olarak almıştır. Pavlus'a göre İsa, sadece insan değil, Tanrı'nın kudreti ile diriltelen bir kimse idi. İsa, Mesih idi. Pavlus, Hz. İsa'nın doğumu, hayatı, telkin ve faaliyetleri ile ilgilenmez. O'nun odak noktası sadece Hz.İsa'nın Haça gerilmesi ve tekrar dirilmesidir.

Aslında İncillerdeki "Babamdan işittim", "Bana verdiğin sözler", "İnciller" gibi birkısım ifadeler değerlendirilirse, bugün Hıristiyanların elinde bulunan İncillerden önce de bazı İncillerin mevcut olduğu anlaşılır. Luka İncili'nin başında bulunan şu cümleler bu konuya açıklık kazandırır: "Aramızda vakî olmuş şeylerin hikâyesini, başlangıcından gözleri ile görenlerin ve kelâmın hizmetçisi olanların bizlere naklettiklerine göre tertip etmeye birçok kimseler giriştiklerinden, ben de, ta başından beri hepsini dikkatle araştırıp tahkik ederek, ey faziletli Teofilos, olduğu gibi sırasıyla sana yazmayı münasip gördüm; Ta ki sana öğretilen kelâmın doğruluğunu bilesin" (231).

(229) Ernest RENAN, HAVARİLER, Çev.: Ziya İHSAN, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1964, s. 71.

(230) Mehmet AYDIN - Osman CİLACI, A.g.e., s. 77.

(231) Luka, I, 1-4.

İncillerde işlenen Hıristiyan teolojisinin en önemli unsurlarından birisi kefarete problemidir. Gerçi İncillerde bu konu pek açık değildir. Fakat bu konuya açıklık getiren Pavlus olmuştur. Pavlus'a göre günâh, dünyaya Hz. Adem'in işlediği hata ile girmiştir. Adem'in hatasından dolayı tüm insanlık bu aslî suçun tesiri altındadır. İşte insanlığı bu günahattan temizlemek için Hz. İsa gönüllü olarak kendini feda etmiş, günahkâr insanlar uğruna can vermiştir (232).

Dikkat çeken bir diğer husus, en önemli İncil yazarı Luka'nın Pavlus'un öğrencisi olmasıdır. Dolayısıyla Kutsal Metinler, İlk Kilise, İlk Hıristiyan İnançları, kısacası Hıristiyanlık Pavlus'un eseridir. Pavlus'un getirdikleri çıkarılırsa, Hz. İsa bir Peygamber'dir; Allah birdir, sünnet vardır, domuz eti yenilmez. Dolayısıyla aslı korunamamış, tahrife uğramış olsa da, İncil Hıristiyanlığında tevhid izleri bulmak mümkündür (üçleme, v.b. inançlar sonradan ortaya çıkmıştır). Bu tarz Hıristiyanlık, Hıristiyanlar kabul etmeseler de, Barnaba İncili ve Ebionitlerin (x) Kutsal Metinlerinde daha açık bir şekilde göze çarpmaktadır (233).

(232) Mehmet AYDIN - Osman CİLACI, A.g.e., s. 78.

(x) Ebionitler: Yahudi asıllı ilk Hıristiyanlardan bir cemaatin üyeleridir. Ebionit ismi, hasımları tarafından "fakirler" anlamında kullanılmıştır. Ebionitler, İsa'nın tanrılığını reddederler, sünnet olurlar, Reisleri olarak Hz. İsa'nın kardeşi Yakabus'u kabul ederler. Yahudi âyin ve ibâdetlerini yerine getirirler. İsa'yı son Yahudi peygamberi olarak tanırlar, fakat Mesîh olduğunu kabulde tereddüt ederler. Pavlus'u samimi bir Hıristiyan görmez ve onu dönme (içi başka dışı başka) sayarlar.

(233) Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 139.

III- HIRİSTİYANLIĞIN TARİH İÇİNDEKİ YERİ VE GEÇİRDİĞİ MERHALELER

Günümüzde dünyanın her tarafında mensupları bulunan ve dünya nüfusunun 1/5'inin dini olan Hıristiyanlık, Nasıralı İsa Peygamber'in yaydığı bir din olarak kabul edilir (234). Önce Roma İmparatoru Tiberius zamanında Filistin bölgesinde doğmuş ve yayılmıştır (235). Khristos, İbranice'deki mesih deyiiminin tercümesidir ve "Takdis" edilmiş anlamında, üzeri yağlanmış, yağ sürülmüş manâsına gelir. Antakyalı Paganlar (Müşrikler, puta tapanlar) Hz.İsa'nın Yunanca karşılığı Jesus Khristos olduğu için kendisine ilk inananlara "Hıristiyan" (Khristianoi=Cheristiens veya Chretiens) adını vermişlerdir (236). Ayrıca Hıristiyanlığa Hz.İsa'nın memleketi olan Nâsırâ'ya nisbet edilerek "Nasraniye" de denmektedir. Nâsırâ, Arz-ı Celil denilen Kudüs yakınlarında bir köydür ve Hıristiyanlara göre Hz.İsa Kudüs'ün dokuz km. güneyinde bulunan Beyte'l-Lehem (Beytü'l-Lahim)'de doğmuştur (237). Bu köy "Nâsırâ" ve "Nâsurîye" diye anılır. "Nasraniyyete" ve "Nasranetü" kelimeleri, bir tek Hıristiyanı anlatmak için kullanılır (238).

-
- (234) Albert HOUTIN, Hıristiyanlığın Kısa Tarihi, Çev.: Abdurrahman KÜÇÜK, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1981, cilt XXV, s. 439. Geofery PARRİNDER, A.g.e., s. 420.
- (235) Yeni Türk Ansiklopedisi, "Hıristiyanlık" Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985, IV/1281; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 136, Annemarie SCHİMMEL, A.g.e., s. 117.
- (236) Yeni Türk Ansiklopedisi, IV/1281; Albert HOUTIN, A.g.e., s. 439; Meydan Larousse, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979, V/820.
- (237) Ernest RENAN, İsa'nın Hayatı, s. 5.
- (238) Abdülkadir ŞEYBE, A.g.e., s. 57; Ana Britannica, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987, XI/18.

Terim mânâsına gelince Hıristiyanlık; İncil'e tâbi olan Hıristiyanların dinidir. İncil'e bağlı olanların dinine ne zaman Hıristiyanlık denildiğinin kesin bir tarihi bilinmemektedir. Bazı rivayetlere göre bu söz bu mânâsıyla M.S.II.asrın başlarında Asya'da Vâli olan Bellin tarafından kullanılmıştır. Bellin M.S.106 yılında İmparator Taraganda bir mektup yazarak, oradaki Hıristiyanlara hangi usullerle işkence yaptığını şöyle açıklıyor:

"Hıristiyan olmakla suçlanan kişi üzerinde şu usulü denedim. Adamlar Hıristiyan iseler onlara soruyordum, Hıristiyan olduklarını ikrarederlerse ikinci ve üçüncü defa ölümle tehdit ederek aynı şeyi tekrarlıyordum. Hıristiyanlıklarında ısrar ederlerse idam cezasını yerine getiriyordum". Sonra Bellin şöyle devam ediyor: "pek çoklarına ismi yazılı olmayan kitaplar gösterdim. Hıristiyan olduklarını inkâr ettiler".

Kur'an'da Hıristiyanlardan şöyle bahsedilir: "Biz Nasrâniyiz diyenlerin de sağlam teminatını almıştık. Neticede onlar da uyarıldıkları şeylerden bir hisse almayı unutuverdiler" (239). Kur'an, Hıristiyanlardan bahsederken bazan "Nasârâ", bazan "Ehl-iKitap" tâbirlerini kullanır (240).

Hıristiyanlık vahiy ve kutsal kitaba dayanan, özde tek tanrılı olmakla beraber, sonradan üçlemeye (teslise) yer vermiş ilâhi menşeli bir dindir (241). Hıristiyanlık, İsa Peygamber'in tebliğ ettiği din olarak, Yahudi dininin gelişmiş bir şeklidir. Esasen Hz.İsa, Hz.Musa ve öbür peygamberle-

(239) Maide, 5/14.

(240) Abdülkadir ŞEYBE, A.g.e., s. 58-59.

(241) Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 136.

rin eserlerini yıkmak için değil, bu eserleri daha da olgunlaştırmak ve tamamlamak için Allah tarafından gönderilen bir Mesih olduğunu bildirmiştir (242). Ne Hz.İsa ve ne de O'nun ilk çekirdek cemaatini teşkil eden havariler yeni bir din tesisinde bulunmadılar. Ama bir yandan hadiselerin seyri, bir yandan da Pavlus'un putperestler üzerindeki misyon faaliyetleri ve yorumları, zamanla Hıristiyanlık adı altında yepyeni bir dinin ortaya çıkmasına sebep oldu (243).

a) Hıristiyanlığın İlk Dönemi

Hıristiyanlık, Filistindeki Yahudi toplumu içinde bir akım olarak doğdu. Hz.İsa ve Havariler birer Yahudiydi (244). Hıristiyanlara göre Hz.İsa, İsrailoğullarının Hz.Davud soyundan gelecek kurtarıcı bir kral olarak beklediği Mesih'ten başkası değildi. Ama Hıristiyan inancının zamanla belirginleşen ayırt edici ilkesine göre Mesih, insan soyunun kaderini ve kurtuluşunun bedelini bütünüyle üstlenmek üzere Tanrı'nın eksiksiz bir insan doğasına bürünüp bedenleşmesi idi. İncil metinlerinde doğrudan İsa'ya dayandırılan sözlerde bu özdeşleştirmeyi tartışmasız biçimde doğrulayan bir öğreti bulunmakla birlikte Hıristiyanlık özgün kimliğini, başta Aziz Pavlus olmak üzere Yeni Ahid yazarlarının ve İlk Kilise önderlerinin İsa'ının hayatı ve Tanrısal görevi ile ilgili bu belirgin yorumuyla kazandı.

Bu yorumun, geleneksel Yahudi öğretisiyle çatışan başlıca iki sonucu vardır:

(242) Yeni Türk Ansiklopedisi, V/1281; Meydan Larousse, V/1820.

(243) Mehmet ÇELİK, Süryani Kilisesi Tarihi, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1987, I/8.

(244) Ernest RENAN, Havariler, s. 71.

1) Kurtuluş ve Mesih'in kurtarıcı öz görevi: "Seçilmiş bir halkla" İsrailoğullarıyla sınırlı olmaksızın bütün insanlığı, yalnızca insan olmak özelliğiyle herkesi içine alıyordu.

2) Dinin özü, İsrailoğullarıyla Tanrı arasındaki "eski antlaşma" nın öngördüğü buyruk ve yasaklara uymak değil, İsa'nın Tanrı sevgisini ve Tanrı iradesi doğrultusunda çektiği acıları paylaşarak, O'nun bütün insanlık adına Tanrı'ya sunduğu kurtarıcı kurbanla gerçekleşen "yeni antlaşma" ya katılmaktı.

İsa'nın İncillerde kendi ağzından yer alan öğretisi, hayatı, Havarilerine öğrettiği dua ve kutsamalar, çarmıhta ölümü, dirilişi ve dirilişinden sonra verdiği yönergeler bu çerçevede anlam ve bütünlük kazanıyordu (245).

Hz.İsa'nın hayatından itibaren Hıristiyanların başlarına gelen felâketler malûmdur. İlk Hıristiyanlar, işkenceler sebebiyle, Kudüs'teki mabedde Yahudiler gibi ibadet etmeye devam ettiler. Dinlerini kurtarmak için lâzım gelen şekle girdiler, bazan da açık ve kesin bir tavır takınarak şehit oldular (246). Fakat onlar Hz.İsa'nın etrafında ayrı bir topluluk (cemaat) meydana getirdiler. Yöneticiler bunları şiddetle takibe başlayınca onlar da etrafa dağıldılar. Bununla beraber sayıları devamlı olarak artmakta idi (247).

Gerçekten, o zamanın toplumunda, onlar; günümüzdeki en kötü anarşistlerin veya ihtilalcilerin görünümünde idiler. Hıristiyanlar, devletin ve

(245) Ana Britannica, XI/18.

(246) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 30.

(247) Hüseyin G.YURDAYDIN - Mehmet DAĞ, Dinler Tarihi, Gündüz Matbaacılık, Ankara, 1978, s. 193.

cemaatin dışında yaşıyorlardı. Romalıların kötü ürün elde etmeleri veya şehirlerine varan felâketler, bunların inançsızlıklarına atfediliyordu (248).

Hıristiyanlar, Tiberius (M.S.14-37), Neron (M.S.54-68), Trajan (x) (M.S.98-117), Dicus (M.S.249), Diocletianus (M.S.284-305) dönemlerinde en feci ve en kanlı taarruzlara maruz kaldılar. Yahudiler de, düşmanlıkta Romalılardan geri kalmamışlar. Hatta onlar, hanenin içinden olduklarından, verdikleri zararlar daha fazla olmuştur (249). Bilhassa Roma İmparatoru Neron, Hıristiyanlara karşı olmadık işkenceler yapmıştır. Roma'yı onların yaktığını söyleyerek bunun acısını Hıristiyanlardan çıkarmaya çalışmıştır. Nero'nun son dört senesi Hıristiyanların ağır işkencelere maruz oldukları dönemdir. Neron devrinde Hıristiyanların stadyumlarda diri diri vahşi hayvanların önüne, aç kalmış köpeklerin ağzına atıldıkları, asıldıkları, haça gerildikleri, ziftli elbiselerle giydirildikleri, ateşler üzerinde yakıldıkları olmuştur.

Trianus döneminde Hıristiyanlar inanılmaz acılar çekmiş, onun korkusundan gizli yerlere kaçarak ibadetlerini icra etmişlerdir. Roma'nın putperest dinine inanmayan ve Hıristiyan olanların gizli toplantılar yapmasını Trianus yasaklamıştır.

Daha sonra Roma İmparatoru olan Dicus daha ağır işkenceler yapar. Dicus'dan sonra Diocletianus başa geçince Hıristiyanlar, kendilerine yapılan

(248) Albert HOUTIN, A.g.e., s. 439.

(x) Trajan: Bazı kaynaklar, bu imparatorun, Hıristiyanlara işkence etmediğini yazar.

(249) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 30; Adli MORAN, Dinler Tarihi, Yedigün Matbaası, İstanbul, trz. s. 98; İbn Kesir, A.g.e., I/60.

işkencelerin azalacağını ümit etmişlerdi, çünkü özel sekreteri bir Hıristi-
yandı, onun kendilerine işkence yapmasından çok, yardımcı olacağını umuyor-
lardı. Ama Diocletianus diğer krallardan daha çok işkence yapmaya başladı,
özellikle Mısırlı Hıristiyanlara ağır işkenceler yapıyordu. Çünkü Mısırlı-
lar Roma eyaletine bağlı olmakla beraber Roma'nın buyruklarını dinlemiyor,
bağımsızlığa doğru yürüyorlardı. Bunun üzerine Diocletianus Mısır'a geldi
ve Mısır'ı yeniden Roma'ya bağlayarak bağımsızlık ihtimalini ortadan kal-
dırdı. O zaman Mısır'da pek çok Hıristiyan vardı. Diocletianus ne kadar Hı-
ristiyan Papazı ve Piskoposu varsa hepsinin yakalanıp hapse atılmasını em-
retti. Hıristiyanları ağır işkencelere tabi tutarak ezdi, dinlerini inkâr
etmelerini istedi, bu hususta zoraki metotlara başvurdu. Bazı rivayetlere
göre bu sırada 140 bin kişiden fazla Kıpti Hıristiyan öldürülmüştür. Bazı
tarihçilere göre bu rakam 300 bin'in üzerindedir. Bu sebeple mezkûr tarih
(M.S.284 yılı) Mısır Kıptilerinin başlangıç tarihi kabul edilmiştir (250).

b) Hıristiyanlığın Kuruluşu, İlk Kilise Teşkilatı ve Pavlus'un Hıris- tiyan Oluşu

Hız.İsa çarmıha gerildikten sonra kabre konmuş ve üç gün sonra dirile-
rek Havarilerine görünerek, bütün milletlere İncil'i vaz'etmelerini ve on-
ları şakirt etmelerini istemişti. Bunun üzerine Nâsırâ'ya dönen Havariler,
eski dinleri üzere yaşamakla beraber, beklenen Mesihin geldiğine ve çarmıha
gerilerek öldürüldüğüne inanıyorlar ve bu inançlarını yaymak için çalışı-
yorlardı. Bunların Yahudilerden tek farkı, bu dinin sadece bir millete mah-

(250) İbn Kesir, A.g.e., I/60-61; Abdülkadir ŞEYBE, A.g.e., s. 65-67; Günay
TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 142.

sus olmayıp bütün milletlere şamil olduğu düşüncesi idi. Bu dinde her ırktan, her sınıftan insan vardı. Hıristiyanlar, kendi aralarında bir vahdet teşkil ettiklerine ve seçilmiş ümmet "Mesih Ümmeti" olduklarına inanıyorlar ve Yahudilerin, Allah yolundan çıkmış zelil bir millet olduklarını düşünüyorlardı. Yine bu Hıristiyanlar, Eski Ahid'i kutsal bir kitap olarak kabul etmekle beraber, Yahudi şeriatine harfiyen uymuyorlardı. İsrail dininin prensiplerinden yola çıkmakla beraber, Hz.İsa'nın şahsını esas alıp aşırı gitmiş ve neticede onu Tanrılaştırmıştı. Dinin diğer unsurlarını da, dinin aslî unsurlarının mübalâğalı bir yorumundan veya Yunan-Roma muhitinde bulunduğu sırada felsefî veya müşrik dini gruplarından almıştır. Böylece Hıristiyanlık, müstakil bir din, bir bakıma her dinden bir şeyler ihtiva eden bir din haline geldi (251).

İsa'nın inancını benimsemiş olanların bir mahalde meydana getirdikleri topluluk, "Kilise" yahut Meclis veya Cemaat diye adlandırılan bir teşkilatı meydana getirdi. Kilise, ilk Havari, İncillere göre Hz.İsa'nın "Göklerin ülkesinin anahtarlarını" teslim ederek Hıristiyan ruhbanlığının başına atadığı Havari Petrus (252) tarafından görevlendirilmiş veya cemaat tarafından seçilmiş birçok idareci veya kıdemliler tarafından idare edilmişti. Ruhban sınıfının başlangıcı bu şekilde oldu. Bu sınıf, ibadet merasimlerinin, yardım cemiyetlerinin, umumî sandıkların idaresini; ayrıca dindaşları arasında vuku' bulan davalarda da -bizzat- yargıç görevini yüklenmişti (253).

(251) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 64.

(252) Ana Britannica, XI/18.

(253) Albert HOUTIN, A.g.e., s. 442; Ernest RENAN, Havariler, s. 77.

Hıristiyanlığı Kudüs hudutları dışında yayan, ona mahallî ve millî vasıfları dışında yepyeni bir hüviyet kazandıran şahıs Pavlus'tur. Luka'nın beyanına göre Pavlus, yeni dine inananların öldürülmelerine taraftardı. Pavlus, Mabedi basıyor, evlere giriyor, erkek ve kadınları yakalayıp hapse attırıyordu. Hatta bir gün Mabeide giderek Baş Hahamdan Şam'daki Havarileri takip için selahiyet veren mektuplar almış ve Şam yolunu tutmuştu. Giderken yolda rastladığı kadın ve erkekleri elleri bağlı olarak Kudüs'e gönderiyordu.

Resullerin İşleri'nde Pavlus'un Hıristiyan oluşu ile ilgili şu bilgi verilmektedir: Pavlus Şam'a yaklaştığı bir sırada etrafında aniden gökten bir ateş parlamış. Pavlus hemen yere düşmüş ve şu sesi duymuştur:

-Paul, Paul beni niçin tazyik ediyorsun?

Pavlus:

-Sen kimsin?

Ses:

-Ben tazyik ettiğin İsa'yım.

Pavlus hayretle:

- Ya Rab ne yapmamı istiyorsun?

Ses:

-Kalk, Hıristiyan ol (254).

Hadise M.S.37 yılında Kudüs ile Şam yolu arasında olmuştur.

Hıristiyanlık âleminde bu hikâyeye inananlar olduğu gibi, bunun asılsız ve uydurma olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Hal böyle iken, yani Pavlus'un sonradan Hıristiyan olduğu kabul edi-

(254) Resullerin İşleri, IX, 1-6.

lince ortaya bir mesele daha çıkmaktadır. Pavlus Hıristiyanlığı kimden öğrenmiştir ve hocası kimdir?

Pavlus, telkin etmeye çalıştığı İncil'i bir insandan değil, bizzat İsa'nın kendisinden aldım diyerek, bu iddiası ile Pavlus, İsa'yı hiç görmediği ve O'nu hiç dinlemediği halde bütün selahiyeti eline alarak kilisenin talimlerini vaz'etmiş ve kendi zihnietine göre bugünkü kiliseyi kurmuştur.

İngiliz Tarihçisi Wels'e göre, Pavlus, zamanın bütün dinî hareketlerini bildiği gibi, büyük bir akıl kuvvetine de sahiptir. Ayrıca Yahudilik, Mitraizm ve İskenderiye'deki dinler hakkında da geniş bilgisi vardı. Bu itibarla Hıristiyanlığa bu dinlerden birçok fikir ve tabirleri nakletmiştir. Pavlus, İsa'nın zannedildiği gibi vadedilen Mesih olmadığını, bilakis Allah'ın Oğlu olduğunu ve insanların günahlarına kefarete olmak üzere kurban olarak hayatını verdiğini ileri sürmüştür.

Garpta Hıristiyan putperestliğe ve kiliseye karşı "Deizm"i kuran din-dar mütefekkirlerinden Berry, Pavlus hakkında şöyle diyor: "İsa bir Yahudi idi. Ve daima böyle kaldı. Fakat Pavlus İsa'nın namına Hıristiyanlığı meydana getirdi. Gerçekte o, Hıristiyanlığın kurucusudur. Ve Yunanlılardan taraftar kazanmak için Grek Felsefesinden bir takım şekiller aldığı gibi, Yahudilere hoş görünsün diye de bazı Yahudi talimlerini, bu yeni dine ilâve etmiştir (255).

Pavlus, aracısız olarak Hz.İsa'dan ders aldığını iddia ediyor ve kendisinin getirdiği talimler dışındaki öğretilerin kabul edilmesinin caiz olmayacağını savunarak, Hıristiyanlığın tek öğreticisi olduğunu iddia ediyordu. Teslisi, Hz.İsa'nın, insanları muhakeme etmek ve sonucu bildirmek için

(255) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 50; Abdülkadir ŞEYBE, A.g.e., s. 67-72.

göge yükseldiğini, babasının (Allah'ın) sağ yanına oturduğu v.b. fikirleri ilk önce yayan Pavlus'tur (256).

Pavlus, Tarsus'lu bir Yahudi'nin oğludur. Kudüs'e dinî tahsil yapmak için gitmiştir. Asıl adı Saul'dur (257). Hıristiyan olduktan sonra Paul adını almıştır. Bugün Hıristiyan âleminde "Saint Paul" adıyla takdis edilmektedir. Havarilerin Arâmi dilinden başka dil bilmemelerine karşılık, Yunanca bilmekte olup, Roma'daki sırlı tarikatlardan haberdardı (258). Havari olduğunu söyleyenler vardır. Hıristiyan inancına göre Hz.İsa'nın ölümünden sonra Hıristiyanlık esaslarını tesbit etmiş, birçok yerlerde kiliseler kurmuştur. Kıbrıs, Pamfilya, Suriye, Yunanistan gibi ülkeleri dolaşmış, M.S.50-53 yıllarında Efes'te kalmıştır. Kudüs'de iki kere hapsedilmiş, idam edilmek üzere Roma'ya gönderilmiştir (M.S.67). Yanında Şakirtlerine verilme üzere ondört mektup bulunmuştur (259).

c) Bizans İmparatorluğunun Hıristiyanlığı Kabul Edişi, Hıristiyanlığın Gelişmesi ve Yayılması

Yahudi toplumunda tepki ve öfkeyle karşılanan Hıristiyanlık, Aziz Pavlus'un çok geniş bir alana yayılan etkinlikleri sonucunda Roma İmparatorluğunun putperest halk kitleleri arasında çok sayıda taraftar buldu. Hıristiyanlığın yayılmaya başlaması sonucu M.S.313'de Roma İmparatoru Konstantin,

(256) Abdülkadir ŞEYBE, A.g.e., s. 69-70; Markos, XVI, 19.

(257) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 171, Abdülkadir ŞEYBE, A.g.e., s. 67.

(258) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 171.

(259) Abdülkadir Şeybe, A.g.e., dipnot, s. 67.

Hıristiyanlığı, Roma imparatorluğunun resmî dini olarak kabu etti (260) ve kendisi de resmen vaftiz edilen ilk Roma imparatoru oldu. Ayrıca Konstantin, Haçı Hıristiyanlığın simgesi olarak kabul etti (261). Hıristiyanlığı yasaklamaksızın imparator kültü olarak Paganizmi geçici olarak yerleştiren İmparator Julien L'Apostat (M.S.361-363)'ın çok kısa süren hükümdarlık dönemi hariç, Roma İmparatorluğu Hıristiyan olarak kalmıştır (262).

İlk Hıristiyan cemaati Yahudilerden oluşuyordu ve bunlar Hıristiyanlığı Yahudiler arasında yaymayı gaye edinmişler ve bu dinin Yahudilerin dışında yayılmasını istemiyorlardı. Bu sebeple Yahudi dini geleneğinden bazı şeyleri bu yeni dinle birlikte yürütüyorlardı (263). Yahudi-Hıristiyan cemaatinin görüşlerini kabul etmeyen Pavlus, Yahudi şeriatinin yeni Hıristiyan olan putperestlere uygulanamayacağını savunmuş ve bu sebeple Kudüs'te M.S.52'de tarihin ilk Hıristiyan Konsili'ni toplamış. Bu konsilde:

- 1) Putlara kesilen kurban etinin haramlığı
- 2) Kanın yenilmesinin haramlığı
- 3) Boğulmuş hayvan etinin haramlığı
- 4) Zinanın haramlığı

dışındaki Yahudi şeiati kurallarının yerine getirilmesinin gerekip gerekmediği konusu tartışılmıştır.

(260) Ana Britanicâ , XI/18; Albert HOUTIN, A.g.e., s. 449; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e, s. 141; Ibn Kesir, A.g.e., I/71.

(261) Hüseyin G. YURDAYDIN-Mehmet DAĞ, A.g.e., s. 194.

(262) Albert HOUTIN, A.g.e., s. 449.

(263) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 141.

Pavlus'un bu fikirlerine Havarilerin Reisi Petrus ve Kudüs Cemaatinin başkanı Yakup karşı çıkmıştır. Fakat Petrus daha sonraları Pavlus'un görüşlerine iştirak etmiştir (264). Bundan sonra tek başına hareket etmeye karar veren Pavlus, Kilikya'dan başlayıp, Konya, Derbe, Galatya, Efes, Philippi, Selânik, Atina, Korient v.s. bütün Anadolu'yu ve Trakya'yı adım adım dolaşmıştır. Bu seyahati sırasında putperestler arasında Hıristiyanlığın yayılmasını engelleyen iki unsur görür. Bunlardan biri Musa şeriati, diğeri sünnet meselesidir. Pavlus bu milletleri kazanmak uğruna bu iki temel unsur ile mücadele eder ve bunları kaldırır. Bunun sonucu Hıristiyanlık hızla gelişmeye ve yayılmaya başlar (265). Ayrıca Roma İmparatoru Büyük Teodyüs (Theodosius)'un M.S. 380'de Hıristiyanlığı tek resmî inanç haline getirmesi Hıristiyanlığın yayılmasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır (266). IV. yüzyılda Roma'ya bağlı olarak Vizigotlar, V. yüzyılda ise Bulgarlar, Franklar, Hıristiyan oldu. Daha sonra Anglo-Saksonlar bir Roma misyoner heyeti vasıtasıyla Hıristiyanlığa girdiler. VIII. yüzyılda geride kalan Avrupa ülkelerinin Hıristiyanlaşması başladı. Alman ve İskandinav ülkeleri Hıristiyanlaştı. Saksonlar VIII. yüzyılda zorla Hıristiyanlaştırıldı. Danimarkalılar IX. yüzyılda Hıristiyanlar arasında yer aldı. Norveç, İzlanda ve İsveç'in Hıristiyanlaşması 1000 yıllarında tamamlandı. Slavların Hıristiyanlığa girmesi, Roma ile Bizans arasında rekabet konusu oldu. Polonya, Bohemya, Moravya ve Baltık ülkelerinde Roma, Rusya ve Balkan ülkelerinde Bizans muvaf-

(264) Mehmet AYDIN, Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1985, XXVII/124.

(265) Mehmet ÇELİK, A.g.e., s. 17.

(266) Mehmet TAPLAMACIOĞLU, A.g.e., s. 193.

fak oldu. Batıda Hıristiyanlık siyasî münâsebetler, misyoner faaliyetleri ve bazan da zorla yayıldı. Bu yayılma devresi XI.yüzyılda İskandinav ülkelerini hıristiyanlaşmasıyla tamamlandı (267).

Hıristiyanlığın böyle hızlı ve sürekli ilerlemesini İngiliz tarihçisi Gibbon şu sebeblere bağlıyor:

1) Hıristiyanların yenilme bilmeyen kesin karar ve irade sahibi olmaları,

2) Hıristiyanların bütün insanlara hitap etmesi ve âhîret inancına sahip olması,

3) İlk cemaat veya kilisede var olduğu sanılan mucize gücü,

4) İlk Hıristiyanların erdemli (faziletli) davranışları,

5) Kilise veya cemaat üyelerini birbirine bağlayan sıkı birlik ve beraberlik duygusu (268).

Gibbon'un bu görüşlerine tamamıyla katılmak mümkün değildir. Gibbon'un bir Hıristiyan olması onu böyle düşünmeye sevketmiştir. Hıristiyanlığın yayılması ilk dönemlerde çok hızlı olmamıştı, çünkü ilk Yahudi-Hıristiyan cemaati çeşitli zulümlere maruz kalıyorlardı. Bu işkenceyi gören insanlar bu dine girmekten çekiniyorlardı. Daha sonraki bir takım sebeplerden (Bizans'ın Hıristiyan olması ve Pavlus'un Musa şeriatindeki ilkelerden bazılarını kaldırmamasından) dolayı Hıristiyanlık hızla yayılmıştır.

(267) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 142.

(268) Mehmet TAPLAMACIOĞLU, A.g.e., s. 192.

d) Hıristiyanlık İnanç Akidelerinin Belirlendiği İlk Yedi Konsil ve Bu Konsillerde Alınan Kararlar:

Konsil kelimesi, toplama veya toplanma anlamına gelen lâtince Concilium kelimesinden alınmıştır. Katolik Kilisesinde Konsil, genel olarak davet edilmiş piskoposlar toplantısıdır (269). Terim olarak, akide, ibadet ve kilise nizamını düzenlemek için evекlerin (piskoposların) teşkil ettikleri şûraya "Konsil" denir (270). Hıristiyanlık tarihinde ilk konsil M.S.52 yılında Kudüs'te toplanıp (271), Yahudi olmayanların sünnet olma meselesini görüştü ve onların sünnet olması gerekmediği hükmünü kararlaştırdı (272). İnanç esaslarının tespit edildiği bu ruhâni meclis toplantıları Hz.İsa'dan hemen sonra başlamış ve günümüze kadar devam edegelmiştir. Konsil (Concile) ve Synode adı verilen bu toplantılar mahalli veya evrensel olarak yapılmıştır (273). Tüm dünya piskoposları ve büyük dini tarikatlerin liderlerinin katıldığı toplantılara Ekümenik Konsil adı verilir (274). Bu konsillerin en önemlileri IV.ve V.asırlarda yapılanlardır. Çünkü Hıristiyanlık doğmaları (inanç esasları) bu konsillerde tespit edilmiştir.

-
- (269) Albert M.BESNARD-Oliver CLEMENT-Roger MEHL, Hıristiyan İlâhiyatı, çev.: Mehmet AYDIN, Arı Basımevi, Konya 1983, s. 140.
- (270) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 180.
- (271) Francis DVORNİK, Histoire des Conciles, Paris, 1961, s. 11.
- (272) Resullerin İşleri, XV, 4-29.
- (273) Orhan Seyfi YÜCETÜRK, Hıristiyan İnançlarının Doğuşu, Dokuz Eylül Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1987, IV/349.
- (274) Albert M.BESNARD-Oliver CLEMENT-Roger MEHL, A.g.e., s. 140.

XVI.asırdan beri, Hıristiyanlar, konsillerin tarihi ile meşgul olmuşlar, bu konuda çeşitli eserler yazmışlardır. Fakat Ökümenik Konsillerin resmi listesi mevcut değildir. Zaten konsillerin bir kısmının ökümenik olup olmadığında ihtilaf vardır. Bir bakıma "evrensel" demek olan bu terim, izafidir. Nitekim Katolikler genel konsil olarak yirmi, Doğu Kilisesi (Ortodokslar) ise ilk yedi konsili genel konsil olarak kabul ederler (275).

İlk konsiller, Papa tarafından değil, imparatorlar tarafından teşkil edilmiştir. İlk konsillerin tek tek incelenmesi, imparatorların konsillerde oynadıkları rolün önemini göstermektedirler (276). Şimdi hem Katolik Kilisesi'nin hem de Ortodoks Kilisesi'nin kabul ettikleri ilk yedi konsil hakkında kısaca bilgi verelim:

1) I.Nicee (İznik) Konsili (M.S.325):

Dördüncü asrın başlarında bilhassa Antakya Ekolünün temsilcilerinden olan Arius (Ölm.336) İsa'nın (Logos'un) ilâhi cevherden olduğu görüşünü kabul etmiyordu. İsa, tanrının bir evlatlığı olabilirdi ammâ, evlâdı olamazdı. Allah mahlukatı yoktan yarattığı gibi İsa'yı da sonradan yaratmıştı. Varlık ve cevher bakımından Allah'tan ayrı idi. Arius'un bu fikirleri Hıristiyanlık dünyasına hakim olma tehlikesi gösterince, İmparator Konstantin (Ölm.337)'in emriyle 325 yılında İznik'te bir genel konsil toplandı (277). Bir rivâyete göre bu konsile 2048 Ruhânî iştirak etmiştir. Bu toplantıda

(275) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 180.

(276) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 180.

(277) Annemarie SCHIMMEL, A.g.e., s. 133; Orhan Seyfi YÜCETÜRK, A.g.e., IV/349; Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 180; İbn Kesir, A.g.e., I/72.

Arius, İsa'nın Uluhiyeti fikrine karşı geldi. İskenderiye Kilisesi Arius'a karşı harekete geçti. Roma Kilisesi de İskenderiye Kilisesi'ni destekledi. Toplantıda ihtilâf çıktı. Bir karara varılamadı. Bunun üzerine imparator Konstantin'in emri ile Allah'ın birliğini savunan Ruhânîler toplantıdan ihraç edildiler. Nakledildiğine göre Arius ve bazı ileri gelenler öldürüldüler. Teslis'e ve İsa'nın tanrılığına inanan 318 kişi tekrar toplandılar ve bu hususta karar aldılar. Fakat Baba ile Oğul arasındaki tanrılık bakımından eşitliğe ekserisi muarız oldukları halde korkularından İsa'yı Baba'ya denk Allah kabul eden bu karar vesikasını imza ettiler (278). Ayrıca farklı günlerde kutlanan Paskalya Bayramı'nın zamanı tespit edildi (279). Yine bu konsilde Yeni Ahid kitaplarının tespiti, onların dışında kalanların imha edilmesi kararlaştırılmıştır (280).

2) I.Konstantinopolis (İstanbul) Konsili (M.S.381):

M.S.379'dan beri, Roma İmparatorluğu'nun şark tarafını idare eden Theodosius, İznik Konsili'ni pekiştirmek ve birliği sağlamak gayesiyle, Konstantinopolis'de bir konsil toplamaya karar verdi. Toplanan 150 kadar Şark Piskoposu, İznik Konsili kararlarını teyid etti (281). Yine bu konsilde, Ruhü'l-Kudüs'ün Baba ve Oğul'la aynı cevherden olduğu ve üçünün de uluhiyet bakımından aynı olduğu kararına varıldı. Böylece Teslis inancı, resmen kabul edilmiş oldu (282). Metnin tercümesi şöyledir:

"Dirilten ve Baba'dan çıkan Tanrı Ruhü'l-Kudüs'e de iman ederiz. Ona secde eder, Baba ve Oğul ile birlikte O'nu da tazim ederiz. O, peygamber-

(278) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 179; Ibn Kesir, A.g.e., I/72.

(279) Ahmet ŞELEBİ, el-Mesihyye, Kahire, 1973, IV.Baskı, s. 125,

(280) Ahmet ŞELEBİ, A.g.e., s. 169.

(281) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 181.

(282) Orhan Seyfi YÜCETÜRK, A.g.e., IV/350; Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 181; İbn Kesir, A.g.e., I/72-73.

lerde konuşan lisandır. Bir, mukaddes, evrensel (katolik), havari kilisesi- nin ve günahların affı için vaftizi kabul eder, ölümlerin dirilmesi ve ebedî hayatı bekleriz. Amin" (283).

3) Efes Konsili (M.S.431):

Hız.İsa'nın mahiyetindeki Tanrılık ile insanlık tarafının uzlaştırılması problemi ayrılığa yol açtı. Antakya Okulu, iki tabiatın ayrı, İskenderiye Okulu ise bir olduğunu iddia ediyordu. Konstantinopolis Piskoposu Nestorius da ayrı olduğunu destekleyenlerden olup, Meryem'e "Tanrı'nın annesi (Theotokos)" denilemeyeceğini söylüyordu. Nestorius'a göre Meryem "Tanrılaşmış bir insan" değil, sıradan bir insan doğurmuş, Tanrı sonra ona iradesiyle hulul etmişti. Yani O, iki tabiatlı idi (284).

İmparator Theodosius 431 yılında Efes Konsili'ni topladı. Antakya delegesi toplantı gününe yetişemedi. Efes'e yaya dört günlük mesafede buldukları sırada İskenderiye Piskoposu Cyrille'nin etrafında toplanan 150 kadar piskopos, Nesturiliği afaroz etti. Antakya'lı Yuhanna (Jean)'nın etrafındaki 30 piskopos da bu kararı protesto etti. İmparator, her üçünü de görevden alarak sükuneti temin etmek istedi. Fakat bu icraat, işi daha da alevlendirdi. Sonunda İmparator, ağırlığını Cyrille'nin lehinde koyarak (285) "Bakire Meryem Tanrının Anasıdır. İsa Mesih gerçek bir tanrı ve iki tabiata sahip bir insandır. Uknun bakımından İsa ile Allah aynıdır." âkidesini resmen yürürlüğe koydu (286).

(283) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 181.

(284) Annemarie SCHIMMEL, A.g.e., s. 133-134; Suat YILDIRIM, A.g.e., s.181; Yeni Türk Ansiklopedisi, IV/1282.

(285) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 182.

(286) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 181; Orhan Seyfi YÜCETÜRK, A.g.e., IV/351; İbn Kesir, A.g.e., I/72.

4) Chalcedoine (=Kalkedon, Kadıköy) Konsili (M.S. 451)

Bu konsilde Hz.İsa'da iki tabiatın varlığı kabul edilmiştir. Bu karara katılmayıp, Hz.İsa'nın yalnız bir tabiatının var olduğunu savunanlar, "Monofizit" adını almışlardır. Bunlar, Suriye'de yaşayan Yakubi'ler, Mısır'daki Kıbtî'ler ve Habeşî Hıristiyanlardır. Ermeni Kilisesi de bu konsilin kararlarını kabul etmemiştir (287). Ayrıca bu konsilde bazı dinî müesseseleri düzenleme kararı alındı. Bir de "Yeni Roma" olan Konstantinopolis'in, eski başkent Roma ile aynı imtiyazlara sahip olduğu kabul edildi (288). Bu konsilde kabul edilen iman formülü şöyledir:

"Allah'ın Anası Bâkire Meryem'den iki tabiatlı biricik Oğul doğmuştur. Rab İsa Mesih, uluhiyette ve insaniyette tam olarak hakiki Allah ve hakiki insandır. Uluhiyette baba ile insaniyette bizim ile aynı cevherdendir. Günah hariç bize benzediğine, uluhiyete göre bizim selâmetimiz için son zamanlarda doğduğuna inanırız. İki tabiatlı biricik Oğul ancak O'dur. Bu tabiatların herbiri kendi özel varlığını korumuştur" (289).

Kadıköy konsilinin bu kararı istikbaldeki konsillerin de temelini teşkil etmiştir. Buna rağmen farklı inanç sistemlerine bağlı, yeni yeni mezheplerin doğmasını önleyememiştir.

(287) Annemarie SCHIMMEL, A.g.e., s. 133-134; Yeni Türk Ansiklopedisi, IV/1282.

(288) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 182.

(289) Muhammed Ebu Zehra, Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar, Çev.:Akif NURİ, İstanbul, 1978, s. 245; Ekrem SARIKÇIOĞLU, A.g.e., s. 239; Orhan Seyfi YÜCETÜRK, A.g.e., IV/352.

5) II.Konstantinopolis (İstanbul) Konsili (M.S. 553)

Bu konsilde Allah'ın ölümü bedende tattığı ve İsa'nın insanîyetinin aynı zamanda Allah olduğu görüşü kabul edilerek İskenderiye Ekolünün görüşlerine yeniden sahip çıkılmıştır. Böylece Nestorius'un görüşleri bir kez daha lanetlenmiştir (290).

6) III. Konstantinopolis (İstanbul) Konsili (M.S.680-681)

7 Kasım 680'den 16 Eylül 681'e kadar devam eden (291) bu konsilde İsa'nın iki tabiatlı ve iki irâdeli bir uknumdan ibaret olduğu kabul edilerek tek tabiatlı olduğu görüşü (Monofizitlik) afroz edilmiştir (292).

7) II. Nicee (İznik) Konsili (M.S.787)

Sekizinci yüzyıl boyunca Roma İmparatorluğunun doğuşunu sarsan İkonolast fitnesi ortaya çıkmıştır. İmparator III. Leon, 726'da resim ve heykellere tazim etmeyi yasaklar. Papanın da taraftarlığını sağlamak isterse de, aksine Papa III. Gregoire, İmparatorun tutumunu tasvip etmez. III. Leon'un halefi V. Konstantin (740-775), Selefinin tutumunu daha da şiddetle sürdürür ve bunu mahallî bir konsil ile karar altına alır. Bu iki imparatorun dinî siyasetleri, Roma Papalığını, başka hâimler aramaya sevkeder. Yeni İmparator IV.Leon ile nüfuzlu eşi İrene, bunu hesaba katarak tutumunu değiştirmek isterler. Kocasının ölümünden sonra, devleti küçük oğlu İmparator VI.Konstantin adına yöneten İrene, tasvirlerden yanındır. Topladığı II. İznik Konsili'nde şu kararı alır (293):

(290) Mehmet AYDIN, Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, s. 126.

(291) Mehmet AYDIN, A.g.e., s. 126.

(292) İbn Kesir, A.g.e., I/73; Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 182.

(293) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 182-183.

Kutsal Resimlere veya İkonlara saygı kesin olarak kabul edilir. Bu saygı bir tapınma değildir, O, sadece tapınmaya bir vasıtaadır. Zira İkon, daima aslını yansıtır. Yani O, direkt veya indirekt "İkonlar İkonu" İsa'yı temsil eder (294) denilerek tasvirlerle tapmanın sadece meşru değil, hatta tavsiye edilen iyi bir amel olduğu belirtilir.

e) Doğu ve Batı Kiliselerinin Ayrılması ve Ayrılma Sebepleri

Başlangıçta tek inanç etrafında toplanan ve bütün Hıristiyanları bir çatı altında birleştirme gayesini güderek kurulan Kilise, sonraları görüş, düşünüş v.b. ayrılıkları yüzünden bölünmüştür. Özellikle Roma İmparatorluğunun "Doğu-Batı" diye ikiye ayrılmasından sonra kiliseler arasında sürtüşmeler başlamıştır (295). Bu sürtüşmenin ve kilisenin Doğu ve Batı diye ikiye ayrılmasının sebeplerinden birincisi, Ruhü'l-Kudüs'ün nereden çıktığı konusudur. Katolik Kilisesine göre Ruhü'l-Kudüs, hem Baba'dan hemde Oğul'dan çıkmıştır. Ortodoks Kilisesine göre ise Ruhü'l-Kudüs yalnız Baba'dan çıkmıştır (296). Bu anlaşmazlık üzerine Bizans Patriği Photios (ölm. 897) 867 yılında Bizans ve Roma Kiliseleri arasındaki ilişkileri kesmiştir (297). Kiliselerin ayrılmalarının ikinci sebebi; Hıristiyan dininin Hz.İsa dan sonra en büyük idarecisi olan papanın nerede bulunacağı meselesidir. Roma kilisesi, papanın Roma'da bulunması gerektiğine ve bu papanın bütün Hıristiyanların başkanı olarak kabul edilmesinin gerekli olduğuna inanıyorlar ve buna şunu sebep gösteriyorlardı. Roma Kilisesi, Havari Petrus (ki Hz.İsa, Petrus'u kiliseyi yönetmekle görevlendirmişti) ve Pavlus tarafından

(294) Albert M.BESNARD-Oliver CLEMENT-Roger MEHL, A.g.e., s. 177.

(295) M.Süreyya ŞAHİN, A.g.e., s. 325.

(296) Annemarie SCHIMMEL, A.g.e., s. 134-135.

(297) Yeni Türk Ansiklopedisi, IV/1283.

kurulmuştu. Ayrıca Petrus ve Pavlus Roma'da öldürülmüş ve orada gömülü idiler (298). Ortodoks kilisesi, Roma kilisesinin tek merci olma fikrine karşı çıkarak, kendilerinin de aynı derecede eşit haklara sahip olduklarını söylüyorlardı. Photios'un münasebetleri kesmesinden ikiyüz yıl sonra 16 Temmuz 1054'de İstanbul Patriği Mikhael Kerulorios, Roma Hıristiyanlığından "Ortodoks" adı verilen Doğu Kilisesi'ni iyice ayırmış oldu ki, böylece Roma'nın papalık otoritesini reddetti (299).

Neticede, doğan iki ayrı kilise, iki ayrı temayülün mektepleştiği bir yer olmuştur. Böylece, Bizans Kilisesi, Ortodoks (gerçek imanı muhafaza eden) adını alırken, Roma Kilisesi de Katolik (birlik içinde evrensellik) adını almıştır (300).

XVI. yüzyılda Luther'in başlattığı reform, Roma'nın resmî doktrinini tartışma konusu yaparak, Roma Katolikliği dışında bir Hıristiyanlık kurmuştur. Türü akımlar meydana gelmiş, siyaset alanında birçok güçlükler ortaya çıkmıştır. Calvin ile Zwingli de Roma Kilisesinde göze çarpan yanlış tavırlara karşı savaşmışlarsa da, bazı konularda Luther'le tam bir birlik sağlamamışlardır. XVI. ve XVII. yüzyıllarda ortaya çıkan mezheplerden bir kısmı (Metodistler, Baptistler, Remonstrantlar, Mennonitler) büyük cemaatler haline gelmişlerdir. Roma Katolik Kilisesi ile Protestanlık arasında bir köprü teşkil eden Anglikan Kilisesi, İngiltere'nin resmî kilisesi olarak XVI. yüzyılda siyasî sebeplerle Roma'dan ayrılmıştır.

(298) Albert HOUTIN, A.g.e., s. 443.

(299) Yeni Türk Ansiklopedisi, IV/1283.

(300) Mehmet AYDIN, Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Bir Bakış, s. 128.

Bugün İslav ülkelerinde ve Balkanlarda Ortodoks mezhebi hâkimdir. Buna mukabil reform mezhepleri, türlü şekillerde Anglosakson ülkelerinde, Kuzey Amerika'da, Kuzey Almanya ve İskandinav ülkelerinde yerleşmiştir (301). Katolik kilisesine özellikle, Akdeniz Latin Kavimleri, İrlanda ile Güney Amerika'daki Hıristiyanlar bağlıdırlar (302).

f) Hıristiyanlıktaki Üç Büyük Mezhep ve Bu Mezhepler Arasındaki Farklı ve Ortak Noktalar

Asıl kaynağından uzaklaşan Hıristiyan dininin aslî talimlerini tesbit etmek gayesiyle zaman zaman toplanan rûhanî meclislerde (konsillerde) bir takım görüş ayrılıkları belirmiş ve bu ihtilâflar, dinî esaslar üzerinde ayrı görüşler müdafaa eden çeşitli mezheplerin doğmasına sebep olmuştur(303).

Hıristiyanlıkta mezhepler, dinî akidenin özündeki görüş ayrılığına dayandığı için ayrı bir ehemmiyet ifade eder. Bu sebeple Hıristiyan mezhepleri arasındaki ayrılık, bir din ayrılığı gibidir. Hatta mezhepler arası sosyal münasebetler bile kısıtlıdır (304). Bugün herbiri ayrı bir dinin tezahürü gibi görünen bu mezheplerin en mühimleri Katolik, Ortodoksluk ve reformdan doğan Protestanlıktır (305).

(301) Yeni Türk Ansiklopedisi, IV/1283.

(302) Yeni Hayat Ansiklopedisi, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1973, III/1558.

(303) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 191.

(304) İbn Kesir, A.g.e., I/71.

(305) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 191.

1- Katolik Mezhebi

Hıristiyan toplulukları arasında Katolikler günümüzde sayıca öteki bütün Hıristiyan topluluklarının toplamını geride bırakmaktadır. Katolik Kilisesi kendini doğrudan Hz.İsa'nın evrensel kilise üzerinde Petrus'a bıraktığı yetkiye dayandırır. Papa, Petrus'un, piskoposlar da Havarilerin takipçileridir. Hz.İsa'nın yeryüzündeki gerçek ve tek evrensel kilisesi olduğu gerekçesiyle Katolik Kilisesi, Tanrının iradesini, örgütlenmiş insan topluluklarına ve devlete bildirmekle kendini yükümlü sayar. Bu nedenle katoliklik tarih boyunca devletle açık ya da örtülü bir uyumsuzluk içinde olmuştur (306).

Merkezi Vatikan olan Katolik Kilisesinin başında Papa bulunur. Katolik kilisesi kendini, bütün Hıristiyan Kiliselerinin anası ve muallimi sayar. Ve Hıristiyanlığı dünyaya yayan tek evrensel kilise olduğunu iddia eder.

Katolik Kilisesine Batı ve Lâtin Kilisesi dendiği gibi, Petrus'un Kilisesi de denir (307).

Katolik Kilisesinde Papa'dan sonra kardinaller, piskoposlar ve rahipler gelir. Bunlar ruhban sınıfını teşkil ederler. Papa'yı kardinaller seçer (308).

(306) Ana Britanica, XI/19.

(307) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 191.

(308) Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 191; Mehmet AYDIN-Osman CİLACI, A.g.e., s. 91; Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 160.

2- Ortodoks Mezhebi

Ortodoks, doğru görüş ve inanç anlamına gelir (309). Bu mezhebi temsil eden kiliseye Ortodoks denildiği gibi Şark, Yunan ve Rum Kilisesi de denilmiştir. Çünkü bu mezhepte olanların ekserisi Rumlar ve Şarklılardır. Merkezi İstanbul'dur. Başında Patrik bulunur (310).

Ortodoks dünyasında dört büyük patriklik vardır. Bunlar; İstanbul, İskenderiye, Antakya ve Kudüstür. Çok sayıda millî kiliseler, bu dört patriğe bağlıdır. İstanbul Patrikliği, Fener Patrikliği veya Rum Ortodoks Patrikliği diye de adlandırılmaktadır (311). Üye sayısı 100-150 milyon tahmin edilmektedir (312).

3- Protestan Mezhebi

Protestan kelimesi, başkaldıran, itiraz eden anlamına gelir. XVI. yüzyılda Martin Luther, Katolik Kilisesinin bazı görüşlerine karşı çıkarak bir hareket başlatmıştı. Bu reform hareketinden doğan mezhepler "Protestan Mezhebi" olarak adlandırılmıştır. Üye sayısı 35 milyon dolayındadır (313).

4- Bu Üç Mezhep Arasındaki Farklı ve Ortak Noktalar

1) Katolik ve Ortodokslara göre Hıristiyanlık Kitab-ı Mukaddes ve geleneklerden (traditions), Protestanlara göre ise sadece Kitab-ı Mukaddes'ten öğrenilir.

(309) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 161.

(310) Ahmat KAHRAMAN, A.g.e., s. 192.

(311) Günay TÜMER-Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 161.

(312) Ana Britanica, XI/20.

(313) Ana Britanica, XI/20.

2) Katolik ve Ortodokslara göre Kitab-ı Mukaddes, Ruhü'l-Kudüs'ün vasisiz olarak, özel bir tesir ve himayesi altında kaleme alınmış ve metni muhafaza edilmiştir. Protestanlara göre ise sadece Ruhü'l-Kudüs'ün özel bir tesir ve himayesi altında kaleme alınmıştır.

3) Katoliklere göre Kitab-ı Mukaddes'in tefsiri, devamlı surette Ruhü'l-Kudüs tarafından yönetilen kiliseye aittir. Yine Kitab-ı Mukaddes'in nihai tefsiri, yanılmaz olan Papa'ya aittir. Ortodokslar ve Protestanlar papanın yanılmazlık otoritesini reddederler. Protestanlara göre, Kitab-ı Mukaddes'in tefsirini inhisarında tutacak hiçbir otorite yoktur. Her Hıristiyan Kitab-ı Mukaddes'i yorumlayabilir.

4) Her üç mezhepte de Tanrı bir olup üç şahısdadır. Yani ulûhiyyet cevheri, tamamen birbirine eşit fakat özel tabiatları bulunan üç şahısdan (uknûmdan) müteşekkildir.

5) Katolik ve Protestanlara göre Ruhü'l-Kudüs Baba ve Oğul'dan sudûr etmiştir. Ortodokslara göre ise yalnız Baba'dan sudûr etmiştir.

6) Katolik ve Ortodokslara göre aslî günah suçundan beri olarak yaratılan Hz.İsa'ya, Hz.Meryem ve Tanrı katında şefaatleri umulan azizlere yalvarmak, keza onların tasvir ve eşya bakiyelerini tazim etmek fayda verir. Protestanlara göre ise Azizlere ve onların tasvirlerine ve bakiye eşyalarına tazim Kitab-ı Mukaddes'e aykırı olup, yasaktır.

7) Her üç mezhepte de necâtâ etmek için insanın Tanrı tarafından temize çıkarılması gerekir.

8) Katolik ve Ortodokslara göre büyük günahlar imanı gidermez. Protestanlara göre ise büyük günahlar imanla bir arada bulunamazlar.

9) Katolik ve Ortodokslara göre yedi sacrements (ayin) vardır: Vaftiz, confirmation, komünyon, (Evharistiya), tövbe ve itirafı, nikâh, hiyerarşi ve hastaların yağlanması. Protestanlar ise bunlardan sadece vaftiz ve evharistiyayı kabul ederler.

10) Katolıklere göre din adamları evlenemezler. Ortodokslara göre pis-koposlar bekâr olmak zorundadırlar, fakat papazlar evlenebilirse de ikinci bir evlilik yapamazlar (yani karısı ölürse tekrar evlenemezler). Protestanlara göre ise papazlar bekâr kalmak zorunda değildir.

11) Katolıklere göre vaftiz işlemi çocuklar üzerinde saf su ve şarap dökülerek yapılır. Ortodokslara göre vaftiz, büyüklerin suya atılması, küçüklerin suya daldırılması şeklinde oluyordu. Küçüklerin hastalanması sebebiyle, vaftiz sonraları bebeklere su serpmek şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Protestanlara göre ise vaftiz su serpmek, başa dökmek veya bütün vücudu suya batırma şeklinde yapılır.

12) Katolıklere göre âyin dili Lâtince'dir. Ortodoks ve Protestanlara göre ise âyinler her memleketin kendi dilinde yapılır. Günümüzde Katolikler de âyinlerin her memleketin kendi dilinde yapılmasını kabul etmiştir.

13) Katoliklerde çok büyük önemi olup, dinin temelinden sayılan günâh çıkartma, mutlaka günâh çıkarma kulübesinde papaza itiraf şeklinde yapılır. Ortodokslar ve Protestanlar günah çıkartmayı kabul etmezler. Ortodokslar, günahkâr kişinin, günahının cürmü kadar bir bedel ödeyerek hatasından kurtulacağını savunur. Protestanlar ise Tanrı ile kul arasına kimsenin giremeyeceğini söylerler.

14) Katolıklere göre evlendikten sonra boşanma diye bir şey yoktur.

Ortodoks ve Protestanlara göre boşanma belirli şartlara göre yapılır.

15) Her üç mezhepte de "afaroz" vardır. Afaroz; bir Hıristiyanı işlediği ağır suçtan dolayı kiliseden çıkarmaya (kovmaya) denir. Katolikler afaroz edilen kimseyle bütün ilişkilerini keserler. Ortodoks ve Protestanlar ise afaroz edilen kimse hakkında kilisenin koyduğu yasaklara göre işlem yaparlar.

16) Katolik ve Ortodokslara göre Hz.Meryem, herhangi bir erkekle ilişki kurmaksızın hamile kalmıştır. Protestanlar ise bunu kabul etmezler.

17) Katolik ve Ortodokslar haç çıkarırlar. Ortodoks mezhebinde haçın kolları birbirine eşittir ve sağdan sola doğru haç çıkarırlar. Protestan mezhebinden Anglikanlar hariç hiçbiri haç bulundurmaz ve haç çıkarmazlar.

18) Katolik ve Ortodokslar azizleri kabul eder ve onlar için kiliselerde âyin düzenlerler. Protestanlar ise azizleri kabul etmez ve onlar için ayin düzenlemezler.

19) Katolikler boğulmuş hayvan etini ve kanını mübah kabul ederken, Ortodokslar bunu kabul etmezler. Yine Katolikler domuz eti ve yağından yapılmış yiyecekleri normal karşılarlarken, Ortodokslar bunları haram sayarlar.

20) Katolikler, Evharistiya âyininde şaraba batırılmış ekmeğe yerine, diğer yiyecekleri kabul ederken, Ortodokslar bunu reddederler. Katolikler daha önceki Evharistiya âyine halkın katılmasına izin verirken sonraları bunu sadece papazlara tahsis etmişlerdir. Ortodokslara göre ise bu âyine halk da katılabilir.

21) Bayramların kutlanması ve önemi de mezhepler arasında farklıdır. Noel, Katoliklerde 25 Aralık gecesi, Ortodokslarda 6 Ocak'tadır.

22) Hıristiyanlarca kutsal sayılan Kudüs'ü ziyaret, Hac yapmak anlamına gelir. Katoliklerce, Roma'da Papa'nın elini öpebilmek bile hac sayılır.

23) Hıristiyanlıkta cenazeyi taşıma da mezheplere göre farklılık gösterir. Kimi mezhepte cenaze omuzlarda, kimisinde tabut halkalarından tutularak aşağıda taşınır. Mezhep ayrılığı dolayısıyla ayrı mezhepten olanın cenazesi kendi kilisesine götürülür ve kendi bağlı olduğu kilisenin mezarlığına gömülür. Bir katoliğin, ortodoks mezarlığına gömülmesi mümkün değildir.

24) Her üç mezhepte de dinî âyinler sırasında müzikten de faydalanılır. Özellikle Katolik Kiliselerinde küçüklü büyüklü orglar dinî törenlerde önemli yer tutar. Protestanlar diğer müzik aletlerinden de faydalanırlar. Her kilisenin ilâhî korusu vardır.

25) Hıristiyan olmak isteyenlere mezhep âzâmî kolaylık ve müsamahayı gösterir. Bu olaya dine girme denir. Her mezhebin kendi inancına uygun tören yapılır. Mezhepler arası yapılan din değiştirmeye "Kilise Değiştirme" denir.

26) Mabetlerin inşasında da mezhepler arası farklar görülür. Katolik mabetlerinde görülen iç ve dış tezyinatındaki resim ve heykel üstünlüğü, Doğu Ortodoks Kiliselerinde yerini mozaik süsleme ve taş işçiliğine bırakmıştır. Protestan Kiliselerinde ise ikonlara yer verilmez.

27) Katolıklere göre amellerinde noksanlık olup telafi etmeden ölen cehenneme gider ve cennete girmeden önce orada temizlenme meşakatine maruz kalır. Kilisece verilen endülujans veya ölümlerin ruhları için yapılan âyinler veya diğer hayır işleri, ölünün cehennemdeki cezasını kısaltabilir. Ortodokslara göre; amellerinde noksanlık olup telâfi etmeden ölen, berzah

âlemine gider, orada ruhanî sıkıntı ve meşakatlara maruz kalır. Sadakalar, ölümler için yapılan âyinler v.b. Tanrının rızasını temin edip lütfu ile ölünün azabına son vermesine vesile olabilir. Protestanlara göre ise cehennem ve onunla alâkalı bütün şeyler, insanlar tarafından uydurulmuştur.

28) Katolıklara göre, piskoposlar içinde ilk sıra Roma Piskoposu'nundur. Petrus'un vekili olarak o, kilisenin başkanıdır. Ortodokslara göre; piskoposlar içinde patrikler en yüksek sıradadırlar, fakat onlar birbirine müsavidirler. Protestanlara göre ise; piskoposlar içinde Tanrı katında ne birinci ne de görünen kilisenin ruhanî lideri yoktur.

29) Her üç mezhepte de normal insan, fiilen bir günah işlemeyen önce de Tanrı katında günahkârdır. Katolıklara göre bedenî arzular, haddi zatında bir günah değildir, ama günaha sevkeder. Protestanlara göre ise bedenî arzular da aslî günah kabilindedir. Netice itibarıyla kötü arzularının peşinden giden, birçok günah işler.

30) Her üç mezhepte de kilisedeki ibadet ve âyinler din görevlilerince yürütülür. Katolik ve Ortodokslara göre; bunlar, mahiyet itibarıyla diğer Hıristiyanlardan farklı olup farklı ruhanî dereceleri (piskopoz, papaz, v.s.) vardır ve ruhanî iktidarlara da farklıdır. Protestanlara göre ise; bu din görevlileri sırf gördükleri vazife bakımından diğer Hıristiyanlardan farklıdır. Yoksa bütün Hıristiyanlar ruhî güç bakımından müsavidirler.

31) Her üç mezhepte de bütün papazlar hiyerarşi (din adamlığı) şairi ile takdis edilirler. Katolik ve Ortodokslara göre; bu takdis âyini bir piskopos tarafından yönetilir. Protestanlara göre ise, bu takdis herhangi bir görevli tarafından yapılabilir.

32) Katolik ve Ortodokslara göre; kilise görevlilerinin şekli merasimleri, ibadetin bir parçasıdır. Bunların çoğu, havarilerden kalma olup, papazlarca ihmal edilmezler. Aksi halde papaz büyük bir günah işlemiş olur. Protestanlara göre ise; görevlilerin merasimleri her kilise tarafından organize edilebilir. Bu ihtiyaca göre Tanrı'nın kelâmına uygun olarak yürütülür (314).

(314) Suat YILDIRIM, A.g.e., s. 166-171; Orhan Seyfi YÜCETÜRK, Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasındaki Farklar, Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1983, cilt I/420-421; Ahmet KAHRAMAN, A.g.e., s. 191-193; Günay TÜMER - Abdurrahman KÜÇÜK, A.g.e., s. 160-163; Ana Britannica, XI/19-20.

IV- HİRİSTİYANLIKTA KURTULUŞ KAVRAMI VE KEFARET PROBLEMİ

Hz.İsa'nın beşeriyetin günahlarına "kefarete" olarak gelmiş olması ve bunun için "Çarmıh"a gerilmesi inancı, Hıristiyan ilâhiyatının çok önemli inanç ilkelerinden birisidir. Hz.İsa'nın kefarete oluş problemi İncil'deki şu cümlelerden kaynaklanmaktadır: "...Ve eğer biri günah işlerse, Babanın nezdinde şefaatiniz, salih İsa Mesih vardır; ve kendisi günahlarımıza değil, fakat bütün dünyaya kefarettir" (315). Burada Hz.İsa'nın Allah katında yegane şefaatinçi olduğu ve bütün beşeriyetin günahlarına kefarete olduğu haber verilmektedir. Bu anlayış içinde Hıristiyan ilâhiyatı yine İncillerdeki "Nitekim insanoglu kendisine hizmet edilmeğe değil, ancak hizmet etmeğe ve birçoqları için canını fidye vermeğe geldi" (316). "Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için birçoqları uğruna dökülen ahdin kanıdır" (317). "...İşte, bu dünyanın günahını kaldıran Allah'ın kuzusu" (318). "Bütün millet helâk olmasın diye kavm uğruna adamın ölmesi bizim için hayırlı olduğunu düşünmüyorsunuz" (319). "Fakat kusursuz ve lekesiz kuzu gibi Mesih'in kıymetli kanı fidyesi ile kurtuldunuz" (320). "...O'nun oğlu İsa'nın kanı bizi her günahattan temizler" (321) gibi cümlelerden dolayı Hz.İsa'nın bütün insanlara kefarete olduğu bir inanç ilkesi olarak benimsenmiştir.

(315) Yuhanna'nın I. Mektubu, I, 1-2.

(316) Matta, XX, 28; Markos, X, 45.

(317) Matta, XXVI, 28.

(318) Yuhanna, I, 29.

(319) Yuhanna, XI, 50.

(320) Romalılara, V, 10.

(321) Yuhanna'nın I. Mektubu, I, 7.

Hız.İsa'nın kefaretinin temelinde ise İncil'in "Sevgi bundadır, biz Allah'ı sevdik değil, ancak O bizi sevdi ve günahlarımıza kefarete olarak oğlunu gönderdi" (322) cümlesindeki Allah'ın beşeriyete olan sevgisi gösterilmiştir. Hız.İsa'nın bütün beşeriyete kefarete olduğu Hıristiyan konsillerinde bir iman ilkesi olarak kabul edilmiştir.

M.S. 325'de toplanan İznik Konsil'i ile resmen kabul edilen Hız.İsa'nın kefarete olarak geliş prensibi "İsa, biz insanların kurtuluşu için gökten inmiştir, cesetlenip insan olmuştur" (323) şeklinde ifade edilmiş; M.S.451'de Kadıköy'de toplanan konsilde ise, aynı inanç yeniden daha canlı şekilde belirtilmiştir (324). Kefarete doktrinine göre Hız.İsa, Allah'ın oğlu olarak Babasının yanında bulunmuş ve Allah'a eşit bir halde iken, Allah'ın emri ile gökten inerek, insanları kurtarmak için insan şekline girmiştir (325). Çünkü Hıristiyan itikadına göre, insanıyet kaçınılmaz bir kaderin baskısı altında durmaktaydı (326). Beşeriyeti baskı altında tutan bu kader, Adem'in işlediği günahla Adem'in nesline geçmiş olan, şeytanın hâkimiyeti problemiydi (327). Böylece beşeriyetin bedeninde Allah'ın düşmanı günâhkâr kötü şeytan oturuyordu. Şeytanın iradesi, insanı köleleştirmişti. Şeytanın bu hakimiyeti altında, insanın iyilik yapma gayreti boşuna idi. Bütün bunlara

(322) Yuhanna'nın I. Mektubu, IV, 10.

(323) G.WELTER, Histoire des Sectes Chretiennes, Paris, 1950, s. 52.

(324) G.WELTER, A.g.e., s. 62; H.LIETZMANN, Histoire de L'Eglise Ancienne, Paris, 1950, II/110.

(325) Filipililere, II, 6-11.

(326) H.LIETZMANN, A.g.e., I/123.

(327) H.LIETZMANN, A.g.e., I/123; Vincent MONTEIL, Les Religions, Belçika, 1974, s. 133.

rağmen iyilik için verilen savaş boş bir savaştı. Bunun için beşeriyet, bedenindeki günahkârlığa karşı istenen vergiyi ağır şekilde ödemekteydi (328).

İşte Hıristiyan iman esasına göre, beşeriyeti bu yükten kurtarmak için Dâvud neslinden Allah'ın Oğlu gelmiş, bizimkine benzer bir bedenle insanlık için geçerli kanunlara riayet etmiştir (329). Fakat onda bizdeki günah yükü yoktu. Çünkü O'nun günahının gücü kırılmıştı. Böylece O, günahsız olarak kalmıştı (330). İsa, kendisi günahsız olduğu halde Babanın iradesine itaat için insanın kaderine boyun eğmiştir.

Neticede Hz.İsa, beşeriyet için bir kefarete olarak kurban olmuş ve O'nun şahsında beşeriyetin boynundaki "Günah Yüğü=Aslı Suç" kaldırılmıştır (331). Beşeriyetin, Adem'den beri sırtında taşıdığı günahı kendi canıyla ödeyen İsa Mesih, Çarmıh'a gerilmiş (332), gömülmüş ve sonra da dirilti-
rek (333) görevini tamamlamış ve Allah'ın sağına oturmuştur (334).

(328) H.LIETZMANN, A.g.e., I/123.

(329) Romalılara, VII, 3; Galatyalılara, IV, 4.

(330) Korintoslulara II. Mektup, V. 21.

(331) H.LIETZMANN, A.g.e., I/123; Mehmet AYDIN, Müslümanların Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları, s. 163.

(332) Matta, XXVII, 45-50; Markos, XV, 25; Luka, XVIII, 46; Yuhanna, XIX, 18; İsa'nın ölümü ve dirilişi için bkz. Matta, XVII, 23; XVIII, 1-11; XX, 19; Markos, XVI, 9-15; Luka, XXIV, 36-47; Yuhanna, XX, 17; Romalılara, VI, 8.

(333) Korintoslulara I. Mektup, XV, 3-4.

(334) Markos, XVI, 19.

II. B Ö L Ü M

HİRİSTİYANLIKTA DÜNYANIN SONU VE AHİRET KAVRAMI

A. DÜNYANIN SONU VE KIYAMET ALAMETLERİ

1- Dünyanın Sonu

Hıristiyanlar da Müslümanlar gibi kıyâmetin ne zaman kopacağını Allah tan başka kimsenin bilemeyeceğini söylerler. İncil'deki şu cümle bu hususa delâlet etmektedir. "Fakat o gün ve saat hakkında ne göklerin melekleri ne de Oğul, yalnız Baba'dan başka kimse birşey bilmez" (335).

Hıristiyanlar kıyâmetin ne zaman kopacağını bilinemeyeceğinden, insanların öbür dünyaya hazırlıklı olmalarının, gafil avlanmamak için uyanık olmalarının ve devamlı iyi işlerle meşgul olmalarının gerektiğini söylerler. İncildeki şu cümleler kıyâmetin ansızın kopacağına işaret etmektedir.

"Öyle ise, onlara yiyeceği vaktinde vermek için, efendinin kendi ev halkı üzerine koymuş olduğu sadık ve akıllı hizmetçi kim dir? O hizmetçiye ne mutlu ki, efendisi geldiği zaman onu böyle yapmakta bulacaktır. Doğrusu size derim: Efendi bütün malları üzerine onu koyacaktır. Fakat eğer o kötü hizmetçi yüreğinden: Efendim gecikiyor der: kapı yoldaşlarını dövmeye ve sarhoşlarla beraber yiyip içmeye başlarsa, o hizmetçinin efendisi beklediği bir günde ve bilmediği bir saatte gelecek ve onu iki parça edecek ve o, onun payını ikiyüzlüler ile verecektir..."(336).

(335) Matta, XXIV, 36; Markos, XIII, 32.

(336) Matta, XXIV, 45-51; Luka, XII, 42-46.

"Sakın uyanık durun, dua edin, zira o vakit ne zamandır bilmezsiniz. Bu, gurbete giden ve evini bırakıp hizmetçilerine selâhiyet ve her birine işini veren bir adam gibidir ki, kapıcıya da uyanık durmasını emretti. İmdi uyanık durun; çünkü ev sahibi ne vakit gelecek, akşamleyin mi, gece yarısında mı, horoz öttüğü zaman mı, sabahleyin mi belemesiniz. Yoksa apansız gelip sizi uykuda bulur, size ne söylüyorsam, herkese söylüyorum: Uyanık durun" (337). "Zira siz günü ve saati bilemezsiniz" (338).

Ayrıca kıyâmet gününün gelişi, gece hırsızın gelişine benzetilmiştir (339). Bütün bunlara rağmen Hıristiyanlar irtidat olmadıkça ve Deccal ortaya çıkmadıkça kıyâmet kopmayacaktır derler. Hıristiyanları böyle düşünmeye sevkeden "Hiç bir suretle kimse sizi aldatmasın; çünkü önce irtidat gelmedikçe, ve Allah denilen, yahut ibadet edilen her şeye karşı duran, ve Allah'ın mabedinde oturup kendisinin Allah olduğunu göstermek suretiyle kendisini yükselten fesad adamı, helâk oğlu, izhar olunmadıkça, o gün gelmez" (340) cümlesidir.

2) Kıyâmet Alâmetleri:

Kıyâmetin kopması esnasında vuku bulacak bir takım harikulâdelikler İncil'de Yuhanna'nın Vahyi kısmında bir sıra içinde verilmiştir. Şimdi bu alâmetleri veriliş sırasına göre ve gerekli tefsirleri yaparak verelim:

(337) Markos, XIII, 33-37.

(338) Matta, XXV, 13.

(339) Selâniklilere I. Mektup, V, 1-3.

(340) Selâniklilere II. Mektup, 3-4.

a) Yedi Mühür ve Mühürlerin Açılmasıyla Vuku Bulan Olaylar:

Yuhanna, Hz.İsa'nın gönderdiği bir melkle gökyüzüne çıktığını ve orada bazı fevkaladelikler gördüğünü söyleyerek şöyle devam ediyor: "... ve işte, gökte bir taht kurulmuş ve taht üzerinde bir oturan vardı, ve oturan görünüşte yeşim ve kırmızı akik taşına benzerdi, ve tahtın çevresinde görünüşte zümrüde benzer bir alâmisema vardı. Ve tahtın etrafında yirmi dört taht; ve tahtlar üzerinde oturan, başları üzerinde altın taşlar ve beyaz esvaplar giyinmiş yirmidört ihtiyâr vardı. Ve tahttan şimşekler ve sesler ve gök gürlemeleri çıkıyordu. Ve tahtın önünde yanan yedi ateş meşalesi vardı, onlar Allah'ın yedi Ruhudur. Ve tahtın önünde billura benzer sanki camdan bir deniz; ve tahtın önünde ve tahtın etrafında önden ve arkadan gözlerle dolu dört canlı mahluk vardı. Ve birinci mahluk aslana benzer, ve ikinci mahluk danaya benzer, ve üçüncü mahlukun yüzü insan yüzü gibi, ve dördüncü mahluk uçan kartala benzerdi. Ve dört mahluktan her birinin altı kanadı olup etrafı ve içi gözlerle doludur, ve:

Kuddûs, kuddûs, kuddûs var olmuş ve var olan

ve gelecek olan, herşeye Kadir Rab Allah.

diyerek gündüz ve gece rahat etmezler. Ve canlı mahlûklar taht üzerinde oturana, ebetler ebedince hay olana izzet ve hürmet ve şükran verdikçe, yirmidört ihtiyar taht üzerinde oturanın önünde yere kapanırlar, ve ebetler ebedince hay olana secde ederler, ve taşlarını tahtın önüne atarak derler:

"Ya Rabbimiz ve Allahımız, izzeti ve hürmeti ve kudreti almağa lââyıksın, çünkü bütün şeyleri sen yarttın, ve senin iradenle mevcut idiler ve yaratıldılar"(341).

(341) Yuhanna'nın Vahyi, IV, 2-11.

"Ve tahtın üzerinde oturanın sağ elinde içerden ve arkadan yazılmış yedi mühürle mühürlenmiş bir kitap gördüm. Ve: Kitabı açmağa ve onun mühürlerini çözmeğe kim lâyıktır? diye büyük sesle ilân eden kuvvetli bir melek gördüm. Ve gökte ve yer üzerinde ve yer altında kimse kitabı açamıyor, ve ona bakamıyordu. Ve çok ağlıyordum, çünkü kitabı açmağa ve ona bakmağa lâ-yık kimse bulunmadı; ve ihtiyarlardan biri bana dedi: Ağlama; işte Yahuda sıptından olan Aslan, Davud'un kökü, kitabı ve onun yedi mühürlerini açmağa galip geldi. Ve tahtın ve dört canlı mahlûkun ortasında ve ihtiyarların ortasında duran boğazlanmış gibi bir Kuzu gördüm; yedi boynuzu ve yedi gözü vardı, bunlar bütün dünyaya gönderilmiş olan Allah'ın yedi Ruhudur. Ve geldi ve tahtın üzerinde oturanın sağ elinden kitabı aldı. Ve onu aldığı zaman, dört canlı mahlûk ve yirmidört ihtiyar, her birinde çenk ve mukaddeslerin duaları olan buhurlarla dolu altıntaslar olarak, Kuzunun önünde yere kapandılar. Ve yeni bir ilâhi terennüm ederek diyorlardı:

Kitabı almağa ve onun mühürlerini açmağa lâyıksın; çünkü boğazlandın, ve kendi kanınla her sıpttan ve dilden ve kavmdan ve milletten insanları Allah'a satın aldın, ve onları Allah'ımıza melekût ve kâhin kıldın, ve dünya üzerinde saltanat süreceklerdir.

Ve gördüm, ve tahtın ve canlı mahlûkların ve ihtiyarların etrafında çok meleklerin sesini işittim, ve onların sayısı onbinlerce onbinler, ve binlerce binler idi; büyük sesle diyorlardı:

Boğazlanmış Kuzu kudreti ve serveti ve hikmeti ve kuvveti ve hürmeti ve izzeti ve bereketi almağa lâyıktır.

Ve gökten ve yer üzerinde ve yer altında ve deniz üzerinde olan her mahlûkun ve onlarda olan bütün şeylerin:

Taht üzerinde oturana, ve Kuzuya ebedler ebedince bereket

ve hürmet ve izzet ve kudret olsun,

dediklerini işittim. Ve dört canlı mahlûk: Amin, diyorlardı. Ve ihtiyarlar yere kapandılar ve secde kıldılar" (342).

Yuhanna'nın tarifini yaptığı birçok karışık eleman, panoramayı çizmek için biraraya gelmektedir. Mesihi âfetin yediye bölünmesi belki de Levililer kitabınının 26. bâbında dört yerde zikredilen Peygamberin ölümüne kadar uzanmaktadır. "Seni cezalandıracağım... günahların için yeti kat olarak" (343). Şayet böyle ise, Ahid'in yedi mührü ile bu yargıların uygunluğu ikincil bir faktör olup yedi kat bölünmenin bir sebebi değildir. Bundan da ötesi, Allah'ın eskatolojik konuşması, Yuhanna tarafından tek tek sayılan yedi muhakemeyi ihtiva etmektedir; Luka İncil'de (bkz. böl. 21) bu muhakemeler aynı sıradadır, ancak şurası istisnadır ki, Yuhanna yeryüzü depremini en sona bırakmaktadır (bkz. Yuhanna'nın Vahyi, VIII, 5; XI, 13; XVI, 18). Bunun sebebi, mühürlerin muhtevasına bir saygı olarak, Yuhanna, görünüşte Allah'ın konuşmasını takip etmektedir; Ama, dört mührün açılış şekli için Zekarya'nın hayalini kullanmıştır (Bu hayal, dört savaş arabası ve dört atın yeryüzünün dörtbir yanına gitmesidir) (344). Böylece amacına ulaşabilmek için sembolizmden yararlanmış oluyor (345).

(342) Yuhanna'nın Vahyi, V, 1-14.

(343) Levililer, XXVI, 18, 21, 24, 28.

(344) Zekarya, VI, 1-3.

(345) D.GUTHIRE-J.A.MOTYER-A.M.STIBBS, New Bible Commentary, III. Baskı, İngiltere, 1987, s. 1289.

Mühürlerin açılmasıyla vuku bulacak olan kıyâmet âlametleri şöylece sıralanmaktadır:

"Ve kuzu yedi mühürden birini açtığı zaman, gördüm, ve dört canlı mahlûktan birinin gök gürlemesi gibi bir sesle: Gel, dediğini işittim. Ve gördüm, ve işte, bir kır at ve onun üzerine binmiş olanın bir yayı vardı; ve kendisine bir taç verildi; ve yensin diye yenerek çıktı" (346).

"Gel" bu emir, mührün açılmasında görülen sürücüye yöneltilmiştir. Aynı hitap Yuhanna'nın Vahyi, VI, 3, 5, 7'de de belirtilir.

Birçok müfessir, bu fatih süvarinin Hz.İsa olduğunu kabul eder ve Yuhanna'nın Vahyi XIX, 11'deki kralın dönüşü ile karşılaştırır. Bununla beraber şurası da onaylanmalıdır ki, her iki resimde de ortak olan kır attır. Ki bu kır at zaferin sembolüdür. Diğerleri ise atı sürüp gitmenin, İncil'in zaferini temsil ettiğini kabul ederler. Bu son görüş, görünüşte daha makul gelmektedir. Ancak, dört sürücünün de benzerliği dikkata alınırsa daha tabii olan yorum şekli dördünün de son mahkeme-portresini çizdikleridir. Bu ilk mührün açılması esnasında görülen sürücü, istilayı ya da genel tabirle savaşı belirtmektedir (347).

"Ve ikinci mührü açtığı zaman, ikinci canlı mahlûkun: Gel, dediğini işittim. Ve başka bir at, bir al at, çıktı; ve onun üzerine binmiş olana, dünyadan selameti kaldırmağa, ve birbirini boğazlatmak için ruhsat verildi; ve kendisine büyük bir kılıç verildi" (348).

(346) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 1-2.

(347) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1289.

(348) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 3-4.

Parlak al renkteki atın üzerindeki sürücünün mücadelesi, hem uluslararası hem de sivil savaşı belirtmektedir. Bunun, birinci felaketin iki katı olması (hem uluslar arası hem de iç savaş) bazılarının, ikinci sürücüye genel bir referans, birinci sürücüye ise özel bir imparatorluk hâkimiyeti vermelerine sebep olmuştur. Bu mümkün olabilir, ama, şurası not edilmelidir ki, aynı tekrar her iki eskatolojik konuşmada da vaki olmaktadır (349).

"Ve üçüncü mührü açtığı zaman, üçüncü canlı mahlûkun: Gel, dediğini isttim. Ve gördüm, ve işte yağız bir at ve onun üzerine binmiş olanın elinde bir terazi vardı. Ve dört canlı mahlûkun ortasında sanki bir sesin: Bir ölçek buğday bir dinara, ve üç ölçek arpa bir dinara; ve zeytinyağı ve şaraba zarar etme, dediğini isttim" (350).

Yağız atın üzerindeki sürücü kıtlığı belirtmektedir. Elindeki terazi ise yiyecek kıtlığını hissettirmektedir. Söylenilen piyasa fiyatları ise yasaklayıcıdır. Bir (Roma) dinar ise işçinin bir günlük ücreti idi (Bkz. Matta, XX, 2); çeyrek buğday ise bir insanın ailesinin değil sadece kendisinin günlük ihtiyacını karşılıyordu. Bundan dolayı fakir olanlar pek buğday tedarik edemezlerdi. Üç çeyrek arpa daha fazla giderdi, ama böyle olmasına rağmen yine de geçinecek miktarda bir nafaka bazı kereler olabilecek açlık ihtimaline karşı geride bırakılırdı. Diğer taraftan "ama zeytinyağı ve şaraba zarar etme" cümlesi daha az ihtiyaç duyulan gıda maddelerinin bol miktarda bulunabileceği fikrini veriyordu (351).

(349) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1289.

(350) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 5-6.

(351) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1289.

"Ve dördüncü mührü açtığı zaman: Gel, diyen dördüncü canlı mahlûkun sesini işittim. Ve gördüm, ve işte, bir kula at, ve onun üzerine binmiş olanın ismi ölümdü; ve ölümler diyarı onun ardınca geliyordu. Ve onlara kıtlıkla ve kıtlıkla ve ölümlerle, ve dünyanın vahşi hayvanları ile öldürmek için dünyanın dörtte biri üzerine hâkimiyet verildi" (352).

Hades (x) ölüm tarafından eşlik ve takip edilir. Öyle bir hatırlatıcı ki, fiziksel bir ölüm olmayıp, günahkârlara mühlet veren; ölümler diyarı cehennemi ve onları bekleyen bir mahkemeyi hatırlatan bir ölüm. Dört müsibet; savaş, kıtlık, ölüm ve canavarca davranış (bkz.Hezekiel, XIV, 12-21) (353).

"Ve beşinci mührü açtığı zaman, mezbah altında Allah'ın kelamı sebebiyle, ve kendilerinde olan şehadet sebebiyle boğazlanmış olanların canlarını gördüm; ve büyük sesle çağırarak dediler: Ey mukaddes ve hakiki olan Efendi, ne vakte kadar hükmetmiyeceksin, ve dünyada oturanlardan kanımızın intikamını almayacaksın? Ve onlardan her birine beyaz kaftan verildi, ve kendileri gibi öldürülecek olan kapı yoldaşları ve kardeşleri devirlerini tamam edinceye kadar, kısa bir müddet rahat etmeleri kendilerine denildi" (354).

Şehitlerin ruhlarının kurban taşının altında olduğu söylenir. Çünkü onlar kurban edilmişlerdir (bkz. Filipililere, II, 17; Timoteosa, II. Mektup, IV, 6). Bu pozisyon bir şeref olup, onur kırıcı bir durum değildir.

(352) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 5-8.

(x) Hades Mitolojide ölümler diyarının tanrısı Pluton'un diğer bir adı, ölümlerin ruh'larının bulunduğu yer, Redhouse, İstanbul, 1985, s. 436.

(353) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1289.

(354) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 9-11.

Hıristiyanlar arasında yaygın olan bir inanca göre: "Her kim Kudüs toprağında gömülmüş ise Altar (kurban taşı)'ın altında gömülmüş gibidir ve her kim altar'ın altında gömülmüşse şeref taşının altında gömülmüş gibidir". Şehitlere verilen beyaz kaftan, ilk dirilmede ihsan edilecek parlak ölümsüzlük vadini belirtmektedir, belki de hemen ellerine geçecek bir zaferin işaretidir. Şurası bilinmelidir ki, bu önemsiz gibi görünen şekiller yeryüzünde yapılacak son mahkemenin birbirinden ayrılmaz birer parçasıdır. Zalimlere cevap verilmiş ve bundan dolayı da sonun gelişi hızlandırılmıştır. Allah'ın gelecek son günü düşüncesiyle en son şehit için beklenir (355).

"Ve altıncı mührü açtığı zaman, gördüm, ve büyük zelzele oldu, ve güneş kıldan çul gibi siyah oldu, ve bütün ay kan gibi oldu; ve göğün yıldızları, incir ağacı büyük yel tarafından sarsıldığında ham incirleri attığı gibi, yer üzerine düştüler. Ve gök, dürülmekte olan bir tomar gibi çekildi; ve her bir dağ ve ada yerlerinden kaldırıldılar. Ve dünyanın kralları ve büyükleri ve binbaşılıarı ve zenginleri ve kudretlileri ve her kul ve hür adam mağaralara ve dağların kayalarına saklandılar; ve dağlara ve kayalara diyorlardı: Üzerimize düşün ve taht üzerinde oturanın yüzünden ve Kuzu'nun gazabından bizi gizleyin; çünkü onların gazabının büyük günü geldi, ve kim durabilir?" (356).

Altıncı mührün etkinliklerinin tanımını İncil de dahil olmak şartıyla değişik kutsal metinlerden çıkarılır. Bu kozmik karışıklık düşüncesinin al-

(355) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1289.

(356) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 12-17.

tının çizilmesi belki de hayatın bu tür zor şartlar altında dahi devam etmesi gerektiğine işaret içindir; son, eldedir, "Büyük gün, öfke gelmiştir" (357)

O günde herkes, köle ve hür kaçacak yer arayacaklardır. Yüce ve güçlüye önemli bir dikkat atfedilmiştir. Yerlerini henüz değiştirmiş olan dağlar bu insanların üzerine düşecektir (358).

"Bundan sonra yer üzerine, ve deniz üzerine, ve herhangi bir ağaç üzerine yel esmesin diye, yerin dört yelini tutarak, yerin dört köşesi üzerinde duran dört melek gördüm. Ve hay olan Allah'ın mührü kendisinde olarak, şarktan çıkan başka bir melek gördüm; ve yere ve denize zarar etmek kendilerine verilmiş olan dört meleğe büyük sesle çağırıp dedi: Biz alınları üzerine Allah'ımızın kullarını mühürleyinceye kadar, yere ve denize ve ağaçlara zarar etmeyin. Ve mühürlenmiş olanların sayısını işittim; İsrailoğullarının her sıptından, yüz kırk dört bin mühürlenmişti.

Yahuda sıptında onikibin mühürlenmişti;

Ruben sıptından on iki bin,

Gad sıptından on iki bin,

Aşer sıptından on iki bin,

Naftali sıptından on iki bin,

Manasse sıptından on iki bin,

Şimeon sıptından on iki bin,

Levi sıptından on iki bin,

İssakar sıptından on iki bin,

(357) Yuhanna'nın Vahyi, VI, 17.

(358) D:GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1289-1290.

Zebulun sıptından on iki bin,

Yusuf sıptından on iki bin,

Benyamin sıptından on iki bin, mühürlenmişti" (359).

"Bundan sonra" cümlesi yeni bir görünüm ortaya koyar. Bu cümle geçmiş olayların görünümüne nazaran bir zaman belirlemesi değil bilakis Peygamberin (Yuhanna'nın) anlattığı gerçeğin taze bir kapsamını ortaya koyar. Bu görünümün amacı için yeryüzü dikdörtgen şeklinde telakkî edilmiş ve her bir köşesinde de yıkıcı rüzgarlar estiren bir melek bulunduğu farzedilmiştir. Bu dört meleğin yıkıcı rüzgarları estirmedığı zaman ne olduğunu anlatan daha fazla bir yorum ise yapılmamıştır. Belki de burada Yuhanna, son günde dört fırtına tarafından verilen zarara karşı Allah'ın kullarının taahhüdünü portreleştiren önceki bir görünümü anlatmaktadır. Rüzgarların taşkınlığı, mühür, boru çalınması ve kase ile sembolize edilen mahkemenin tam bir bildirisini temsil ediyor olmalıdır. 144.000 rakamı sabitliği ve tamamlamayı sembolize etmektedir. 12X12 bin misli alınmıştır. İsrail, sıkça on iki kabile olarak zikredilir. Bunun da sebebi ayrı parçalar halinde değil tüm bir millet olarak anlaşılması içindir (360).

Kabilelerin burada tek tek sayılması, gelen büyük sıkıntılar esnasında kendisinin korumaya aldığı tanrı azizlerinin sayısının tamlığını vurgulamak içindir. Kabilelerin düzeni bir takım tuhaf numaralarladır. Yahuda, listenin başında yer alır. Bu, Yahudiler arasında olağandışı bir prosedürdür. Çünkü bu kabile, Mesih'in kabilesidir (361).

"Ve yedinci mührü açtığı zaman, yarım saat kadar gökte sükût oldu. Ve Allah'ın önünde duran yedi meleği gördüm; ve onlara yedi boru verildi.

(359) Yuhanna'nın Vahyi, VII, 1-8.

(360) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1290.

(361) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1290.

Ve başka bir melek geldi, ve elinde altın buhurdan olarak mezbahın üzerinde durdu, ve tahtın önünde olan altın mezbah üzerinde bütün mukaddeslerin dualarına katsın diye, kendisine çok buhur verildi ve Allah'ın önünde meleğin elinden mukaddeslerin dualarıyla buhurların dumanı çıktı. Ve melek buhurdanı aldı, ve mezbahın ateşinden onu doldurdu, ve yeryüzüne attı; ve gök gürlemeleri ve sesler ve şimşekler ve zelzele oldu.

Ve kendilerinde yedi boru olan yedi melek boru çalmağa hazırlandılar" (362).

"Gökyüzünde bir sessizlik" azizlere duacıları işittirmek içindir. Bir Yahudi geleneğine göre beşinci kat cenette, geceleri yakaran ama gündüzleri İsrail'in parlaklığı ve İsrail'in yakarış seslerinin duyulabilmesi için sessiz kalan bir melekler gurubu vardır. Yalnız, metinde gökyüzü, cennete ait şükürler, yakarışlar değil fakat, yeryüzünde acı çeken Hıristiyanların kurtuluşlarının duyulabilmesi için sessizliğe bürünmüştür. Yedi baş meleğin yedi boru ile görünümü vizyonun ardışılığını kesmektedir. "Buhur" bütün azizlerin dualarına sunulmuş ve onları Allah'ın önünde kabul edilebilir kılmıştır. Şayet bu insan abidler etkili olmak istiyorlarsa bütün bencillik bozukluklarından temizlenmelidirler. Buhurdan dumanın çıkması, Azizın yapmış olduğu dualarına cevaptır. Buhuru yakan ateş yeryüzüne fırlatılır ve bir nevi mahkeme halini alır. Orada farklı olaylar birbirini takip eder ve sonun yaklaştığını ilham eder ve böylece Tanrının Krallığı kurulmuş olur" (363).

(362) Yuhanna'nın Vahyi, VIII, 1-6.

(363) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1291.

b) Yedi Boru ve Boruların Çalınmasıyla Vuku Bulan Olaylar

"Ve birincisi boru çaldı, ve kan ile karışmış dolu ve ateş oldu ve yer üzerine atıldı; ve yerin üçte biri yandı, ve ağaçların üçte biri yandı, ve bütün yeşil ot yandı" (364).

Birinci boru yeryüzünün üçte birini etkiler. "Bütün yeşil otun" yanmış olması, bu durum yeryüzünün etkilenen üçte birlik bölümündedir (365).

"Ve ikinci melek boru çaldı, ve sanki ateşle yanan büyük bir dağ denizine içine atıldı; ve denizin üçte biri kan oldu; ve denizde yaşayan mahlûkların üçte biri öldü; ve gemilerin üçte biri telef oldu" (366).

İkinci boru denizlerin üçte birini etkiler. Birinci Mısır belâsında Nil nehri nasıl tamamen kan haline geldiyseniz denizin üçte birinde de böyle bir etki meydana gelecektir (367).

"Ve üçüncü melek boru çaldı, ve gökten meşale gibi yanan büyük bir yıldız ırmakların üçte biri üzerine, ve suların pınarları üzerine düştü; ve yıldızın ismine "Pelin" denilir; ve suların üçte biri peline döndü ve sularlardan birçok insan öldü, çünkü sular acılaştılar" (368).

Üçüncü boru taze ve temiz suların üçte birinin zehirli hale gelmesine sebep olur ve böylece geçmiş olan musibet düşüncesi devam eder. Beşinci boru sesiyle düşen yıldızın melek halinde olmasından dolayı "Worm Wood" (Pelin=Acı veren şey)'in de melek olma ihtimali vardır (369).

(364) Yuhanna'nın Vahyi, VIII, 7.

(365) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1291.

(366) Yuhanna'nın Vahyi, VIII, 8-9.

(367) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1291.

(368) Yuhanna'nın Vahyi, VIII, 10-11.

(369) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1291.

"Ve dördüncü melek boru çaldı, ve güneşin üçte biri, ve ayın üçte biri, ve yıldızların üçte biri vuruldular, ta ki, onların üçte biri kararsın, ve gündüz, üçte biri , ve gece de aynı surette ışık vermesin, ve gördüm, ve gökün ortasında uçan bir kartalın büyük sesle: Boru çalacak olan üç meleğin baki kalan boru seslerinden, yer üzerinde oturanlara, vay, vay, vay, dediğini işittim" (370).

Dördüncü boru, gökyüzünün üçte birlik bölümünü karanlıkta bırakır. "Onun üçte birlik bölümü için gündüzün parıltısı olmayacak ve gece de aynı şekilde olacaktır". Şu çevirinin okunması daha uygun görülmüştür. "Bütün bir gündüz boyunca onun üçte birlik bölümü parlamayacak ve gece boyunca da aynı hal olacaktır". Bu Mısır'ın karanlık belâsına ölçü olarak uygun düşmektedir (Bkz. Çıkış, X, 21-23).

"Vay" melek tarafından üç kez tekrarlanmaktadır. Çünkü sonuç bela özellikle ızdırap vermektedir, ve birinci, ikinci ve üçüncü "vay" lar olarak adlandırılmıştır. Bu vaylar yeryüzü sakinlerine, meselâ, kiliseden ayrı, Hıristiyan olmayan kimselere yöneltilmiştir (371).

"Ve beşinci melek boru çaldı, ve gökten yere düşmüş bir yıldız gördüm; ve ona cehennem kuyusunun anahtarı verildi. Ve cehennem kuyusunu açtı, ve kuyudan büyük bir külhan dumanı gibi duman çıktı; ve kuyunun dumanından güneş ve hava karardı. Ve dumandan yeryüzüne çekirgeler çıktılar; yerin akreplerinde kudret olduğu gibi, onlara da kudret verildi. Ve onlara denildi ki, yerin altına, bir yeşil şeye, ve bir ağaca değil, ancak alınları üzerinde Allah'ın mührü olmayan adamlara zarar versinler. Ve kendilerine, on-

(370) Yuhanna'nın Vahyi, VIII, 12-13.

(371) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1291-1292.

ları öldürmesinler, ancak onlara beş ay eziyet edilsin, insanı soktuğu zaman, akrep eziyeti gibi idi. Ve insanlar o günlerde ölümü arayacaklar, ve onu asla bulamayacaklar; ve ölmeği arzu edecekler, ve ölüm onlardan kaçacaktır. Ve çekirgelerin şekilleri cenk için hazırlanmış atlara benziyordu; ve başları üzerinde sanki altına benzer taçları vardı, ve yüzleri insanların yüzleri gibi idi. Ve kadınların saçları gibi saçları vardı, ve onların dişleri aslanların dişleri gibi idiler. Ve demirden zırhlar gibi zırhları vardı; ve kanatlarının sesi, arabaların, cenge koşan çok atların sesi gibi idi. Ve akreplere benzer kuyrukları ve dikenleri vardı; ve insanlara beş ay zarar vermek için onların kudreti kuyruklarında idi. Ve onların üzerinde kiral olarak cehennem meleği vardı, onun adı İbranice Abaddan (x) ve Yunanca Apollyon'dur.

Birinci vay geçti; bundan sonra, işte iki vay daha geliyor" (372).

Beşinci boru, şeytâni çekirgeler belâsını ortaya koyar. Gerçek şu ki, Yuhanna tarafından görülen, gökyüzünden yeryüzüne yıldızın düşmesi, onun düşen bir melek olmasını gerektirmez. Bu hareket sadece, yıldızın gökyüzünden yeryüzüne, cin ve şeytanlar güruhunun ikâmet ettiği cehennemi açmak için olduğunu izah için anlatılmaktadır. Bu "Cehennem Kuyusu" şeytanın içine fırlatıldığı yerdir. "Anahtar" a olan referans ise bu cehennem kuyusunun sakinlerinin hepsinin Tanrı'nın kontrolü altında olduğunu belirtmektedir. "Büyük bir külhan dumanı gibi" olan bulutlar, çekirge bulutlarını anlatmak içindir. Muharebeye koşan iki tekerlekli, takırtılı savaş arabalarına benzeyen çekirge orduları, yük taşıyan, güçlü, kuvvetli adamlar gibidir. Ve aslana benzer azı dişlere sahiptirler. Bütün bu özelliklerin yanısıra Yuhanna, bu çekirgelerin akrep gibi ağrı verebilme gücüne sahip olduklarını

(x) Abaddon ve Apollyon helâk edici demektir.

(372) Yuhanna'nın vahyi, IX, 1-12.

belirtir. Çekirgeler, yeşilliklere zarar vermeleri için gönderilmemişti, ancak alnında Tanırının mührünü taşımayan adamlar için gönderilmişti (373).

"Beş ay" bir çekirgenin normal uzunluktaki hayatıdır (ilkbahar ve yaz süresi). Akrep sokması can çekiştirir ama nadiren adam öldürür. Çekirge başı ile at başı arasındaki benzerlik antik yazarlar tarafından sıkça bahsedilir. Bununla birlikte altın taşlar ve insan yüzleri bunların normal çekirge olmayıp şeytan olduklarını vurgulamaktadır. "Kadınların saçına benzer saç" cümlesi çekirgelerin uzun antenlerine (boynuzlarına) işaretler. "Aslanınkine benzer dişler" onların tahrip gücüne işaretler. "Demir zırhlar" çekirgelerin üzerindeki dikenlere, pullara işaretler. "Kralları Abaddon'dur" bu Eski Ahit'te cehennem derinliklerini anlatır ve tahrip mânâsına gelir (374).

Bu musibetle ister erkeklerin acı belaya uğramalarının sembolize edilmesi kast olunsun, isterse de tamamen nassın zâhiri kastedilmiş olsun bunları söylemek zordur. Şurası mümkündür ki, Yuhanna, hem bunda hem de bunu takip eden "Vay" larda gerçek şeytanî güçlerle insanlığın içine girdiği derdi tasvir etmektedir (375).

"Ve altıncı melek boru çaldı ve Allah'ın önünde olan altın mezbahın dört boynuzundan bir ses işittim; elinde boru olan altıncı meleğe diyordu: Büyük Fırat ırmağı yanında bağlı olan dört meleği çöz. Ve insanların üçte birini öldürsünler diye, saat ve gün ve ay ve yıl için hazırlanmış olan dört melek çözüldüler. Ve atlı orduların sayısı iki kere onbin kere onbin

(373) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1292.

(374) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1292.

(375) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1292.

idi; onların sayısını işittim. Ve böylece atları, ve ateşten, mor yakut ve kükürtlenmiş gibi zırhları olarak onların üzerine binmiş olanları rüyette gördüm; atların başları aslanların başları gibi idi; ve ağızlarından ateş ve duman ve kükürt çıkıyordu. İnsanların üçte biri bunların ağzından çıkan ateşten ve dumandan ve kükürtten, bu üç beladan öldüler. Çünkü atların kudreti ağızlarında ve kuyruklarındadır; çünkü onların kuyrukları yılanlara benzer, ve başları vardır, ve bunlar zarar verirler. Ve bu belalarla öldürülmemiş olan insanların bakî kalanları cinlere ve göremeyen ve işitemiyen ve yürüyemiyen altın ve gümüş ve tunç ve taş ve ağaç putlara secde kılmamak üzere kendi ellerinin işlerinden tövbe etmediler; ve kendilerinin katilliklerinden ve sihirbazlıklarından ve kendi zina ve hırsızlıklarından tövbe etmediler" (376).

Altıncı boru, Fırat nehrinden bir şeytan ordusu meydana getirir. "Altın buhurlandıktan..." bir ses musibeti başlatır. Bu ses, cenetteki şehitlerin ve yeryüzündeki aziz duacıların sesleriyle birleşir. "Dört melek" hiddet papazlarıdır. Fırat Nehri İsrail toprağının "İdeal sınırını" çizmektedir. Bunun da ötesinde bu nehir büyük Babil ve Asur İmparatorluklarının da sınırlarını çizmiştir. İteatsiz eski İsrail'i tahrip etmek üzere bu bilinmeyen bölgelerden gelen ordularla, Tanrısız dünyayı cezalandırmak için korkutucu atlar ortaya çıkacaktır. Tanrının programında hiçbir şey tesadüfi değildir. Bu istilânın kesin anı şu cümlede özetlenmiştir: "belli bir günün, belli bir anında, belli bir yılın belli bir ayında". Bu, hayal dahi edilemeyecek ikiyüz milyon imalı sözlerin meydana getirmiş olduğu bu cümlelerdeki figür ve tariflerde nassın zahirinin kastedilmediği ve zahirinin

alınmaması gerektiği ortadadır. Süvariler az bir yekün tutmaktadırlar. Esas saldırı ve tahribatı yapanlar ise atlardır. Atların ağızlarından çıkan öldürücü "ateş, duman, kükürt" e mukabil sürücüler ateş kırmızısı, dumanlı, mavi ve kükürt sarısı renklerde göğüs zırhalarına sahiptirler. Bu tür bir canavarlık, putperest mitolojisine meçhul değildir. Belki de Yuhanna, bu terimleri, bu cehennemî kalabalığın, putperestlerin bâtıl inançlarını yıkma hatta ilkel kaos vahşiliğini yok etmede etkili olacağını düşünerek kasdî olarak kullanmıştır. Belanın gelmesinin sebebi ateist dünyaya bir nebze olsun fayda gelmesi içindir. Çünkü insanlar, tövbe bile etmeden günahlara devamla halâ cahillik içerisindeyler. Umulur ki, bu belâ sonucu bu günahlarından dönerler (377).

İkinci Vay'ın mahiyetini kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Tanrı yeryüzüne iki peygamber gönderecek ve bunlar bin ikiyüz altmış gün peygamberlik edecekler. Kendilerine zarar vermek isteyenleri ağızlarından çıkan ateşle yiyip bitirecekler. Bu müddet zarfında hiç yağmur yağmayacak, kendilerine suları kana döndürmek ve istedikleri kadar yeryüzünü belalarla vurmaya kudreti verilmiştir. Peygamberlikleri müddeti sonunda cehennemden çıkan bir canavarla cenk edecekler ve mağlup olup öldürülecekler. Halk buna sevinecek. Ölülerini gömülmeyip Sadom ve Mısır denilen büyük şehrin meydanında kalacaktır. Çünkü bunlar halka eziyet ederlerdi. Üçbuçuk gün sonra onların içine Allah'tan hayat ruhu girecek ve dirilecekler ve onları görenler korkacaktır. O zaman büyük zelzele olacak ve şehrin (Sodom ve Mısır'ın) onda biri yıkılacak ve zelzelede yedi bin kişi telef olacaktır(378).

(377) D.GUTHIRE.- J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1292.

(378) Yuhanna'nın Vahyi, XI, 3-14.

"Ve yedinci melek boru çaldı ve:

Dünyanın kiralılığı Rabbimizin ve onun Mesihinin oldu; ve ebedler ebedince saltanat sürecektir.

diyerek, gökte büyük sesler oldu. Ve Allah'ın önünde tahtları üzerinde oturan yirmidört ihtiyar yüz üstü yere kapandılar ve Allah'a secde kılarak dediler:

Ey her şeye kadir olan, var olan ve var olmuş olan Rab Allah, sana şükrediyoruz; Çünkü kendi büyük kudretini aldın ve saltanat sürdün. Ve milletler gazaplandılar, ve senin gazabın geldi, ve ölümlerin hükmolunmak ve senin peygamber kullarına ve mukaddeslere ve senin isminden korkanlara, küçüklere ve büyüklere ücretini vermek, ve yeri harap edenleri harap etmek vakti geldi.

Ve Allah'ın gökte olan mabedi açıldı; ve O'nun mabedinde ahdinin sandığı görüldü, ve şimşekler ve sesler ve gök gürlemeleri ve zelzele ve büyük dolu oldu" (379).

Yedinci mühürde olduğu gibi, yedinci boru da tanrısal kiralılık Hz.İsa'nın dünyaya dönmesi ile takip edilir. Yedinci borunun sesiyle üçüncü bir musibete niyet edilmiştir. Bu esnada büyük ses şunu ilân eder: "Dünyanın kiralılığı Tanrımızın ve onun İsa'sının kiralılığı olmuştur". Sonsuz bir birleşme; bu hal, bin yıllık saltanatın, yeni bir yaratılışın sonsuz mutlulukla birleşmesini de tanımlamaktadır. Tanrının alışılmış yaklaşımı, oldukça önemli bir şekilde kısaltılmıştır. "gelmiştir" yerine "O, gelmektedir" denilmiştir. Sonsuz birleşme, "başlamış". Burada Tanrının insan üzerindeki sonsuz gücünün yeni bir denemesi başlamış, öyle bir güç ki, tarihte onun

(379) Yuhanna'nın Vahyi, XI, 15-19.

üzerinde hiçbir güç olmamış ama onun ilminde gönüllü olarak bu güç sınırlandırılmıştır. Tanrıya şükran ifadeleri, bir düşünce terakkisi olarak gözlenmektedir; Tanrı, sonsuz hakimiyetine başlamış, meselâ bin yıllık kıralılık gibi (380).

Gökyüzündeki mabed, üzerinde on emir yazılı olan taş tabletlerin bulunduğu sandığın bilinebilmesi için açılır. Bu noktadaki, sandığın insanlara olan bildirisi taş tabletlerin nihaî bir sonucu olan Tanrının sözünün gerçekleşmek üzere olduğunu bildirmektedir. Işıklar, zelzele ve dolu iyi sonucun tamamlanmak üzere olduğunun delilleridir (381).

c) Yedi Tas ve Tasların Boşaltılmasıyla Vuku Bulan Olaylar

Kıyâmet alâmetlerinin sonuncusu olan yedidolu tasın yeryüzüne boşaltılması ve meydana gelen olaylar İncil'de şöyle tasvir edilmiştir:

"Ve gökte başka büyük ve acaib bir alâmet, kendilerinde yedi son belâ olan yedi melek gördüm. Çünkü Allah'ın gazabı onlarla itham olunur" (382).

Bu cümleden de anlaşılacağı gibi bu son yedi belâ ile hem kıyâmet alâmetleri hem de Allah'ın gazabı sona ermiştir.

Bu son yedi belânın, yedi dolu tasın muhtevası şöyledir.

"Kendilerinde yedi belâ olan yedi melek temiz ve parlak ketenle giyinmiş ve göğüslerine altın kuşaklar kuşanmış olarak mabetten çıktılar. Ve dört canlı mahlûktan biri yedi meleğe ebedler ebedince hay olan Allah'ın gazabı ile dolu yedi altın tas verdi. Ve mabed, Allah'ın izzetinin ve kudretinin dumanı ile dolu; ve yedi meleğin yedi belâsı itmam oluncaya kadar kimse mabede giremedi" (383).

(380) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1294.

(381) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1294.

(382) Yuhanna'nın Vahyi, XV, 1.

(383) Yuhanna'nın Vahyi, XV, 6-8.

Tanrının öfkesinin kapları olan "Altın Taslar", Tanrının, günahkârları muhakemesinin ölçüsünü anlatabilmek için Eski Ahid'te sıklıkla kullanılmıştır (384).

"Ve mabedden yedi meleğe: Gidin, ve Allahın gazabının yedi tasını yer-yüzüne boşaltın, diyen büyük bir ses işittim.

Ve birincisi gitti, tasını kara üzerine boşalttı, ve canavarın damgası kendilerinde olan ve onun suretine secde kılan adamlar üzerinde kötü ve iğrenç yara 'hasıl oldu" (385).

İlk tasın boşaltılmasında meydana gelen olaylar Mısır belalarını hatırlatmaktadır. Firavun, İsrailîlilerin Mısır'dan çıkmasına izin vermeyince Tanrı bir bela göndermiş ve bütün Kıptilerde yara, iltihap ve çıbanlar olduğu gibi ilk tasın boşaltılmasında da bu olaylar görülecektir.

"Ve ikincisi tasını denize boşalttı; ve ölü kanı gibi kan oldu; ve denizde olanlar, her yaşayan can, öldü" (386).

Mısır belâsında Nil nehrinin suyu kana dönüştüğü gibi bu ikinci tasın denize boşalmasıyla bütün denizler kana dönüşmüştür (387).

"Ve üçüncüsü tasını ırmaklara ve suların pınarlarına boşalttı; ve kan doldular. Ve sular meleğinin: Ey var olan ve var olmuş olan Kuddûs, âdilsin, çünkü böyle hükmettin; çünkü mukaddeslerin ve peygamberlerin kanını döktüler, ve onlara içmek için kan verdin; lâyıktırlar, dediğini işittim. Ve mezbahın: Evet, ey her şeye kadir olan Rab Allah, senin hükümlerin hakiki ve doğrudur..." (388).

(384) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1298.

(385) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 1-2.

(386) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 3.

(387) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1298.

(388) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 4-7.

Üçüncü borunun çalınması esnasında ırmaklar ve su kaynakları zehirli bir hal almış ve içenler ölmüştü. Yine burada üçüncü tasın boşaltılması ile içilecek su kaynakları, kana dönüşerek içilemeyecek bir hal almıştır. Kana-
atimce bütün bunlar kıyâmet gününde meydana gelecek olan aşırı bir susuzlu-
ğa işaret etmektedir. Buhur yakılan mezbah kıyâmet gününde bu muhakeme es-
nasında peygamber kanı dökenler aleyhinde şahitlik yapacaktır.

"Ve dördüncüsü tasını güneşin üzerine boşalttı; ve insanları ateşle kavurmak kudreti ona verildi. Ve insanlar büyük hararetle kavruıldular; ve bu belalar üzerine hâkimiyeti olan Allah'ın ismine küfrettiler; ve ona iz-
zet vermek üzere tövbe etmediler" (389).

Burada, kıyâmet günündeki aşırı sıcaklığa ve insanların gölgelenecek hiçbir yer bulamayacaklarına ve imanı olmayanların, bu belalardan dolayı daha da isyankâr olacaklarına işaret edilmiştir.

"Ve beşincisi tasını canavarın tahtı üzerine boşalttı; ve onun kırallığı karanlık oldu; ve acıdan dillerini ısırıldılar, ve acılarından ve yara-
larından göğün Allahına küfrettiler; ve işlerinden tövbe etmediler" (390).

Beşinci tas, Hıristiyan olmayanların üzerine kıyâmet günü bir karanlı-
ğın çökeceğini bildirmektedir.

"Ve altıncısı tasını büyük Fırat ırmağı üzerine boşalttı; ve şarktan gelen kıralların yolu hazırlansın diye, onun suları kurudu. Ve ejderin ağ-
zından ve canavarın ağzından ve yalancı peygamberin ağzından çıkan kurbağa-
lara benzer, üç murdar ruh gördüm; çünkü alâmetler yapan cin ruhlarıdır; her şeye kadir olan Allahın büyük gününün cengi için onları toplamak üzere,

(389) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 8-9.

(390) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 10-11.

bütün dünyanın kırallarına gidiyorlar" (391). "Ve onları İbranice Armagedon denilen yere topladı" (392).

Altıncı borunun çalınması esnasında olduğu gibi, altıncı tasın boşaltılmasında Fırat ırmağı sözkonusu edilmiştir. Altıncı boru Fırat nehrinden şeytanlar ordusunu getirirken altıncı tas "doğudan krallar" istilasına işaret eder. Kıyâmet gününde ortaya çıkacak olan yalancı peygamberler, söyledikleri yalanlar ile insanları birbirlerine düşüreceklerdir (393). Armagedon, kıyâmet gününde iyilik ve kötülük orduları arasında çıkacak savaşa sahne olacak olan mahşer meydanıdır (394).

"Ve yedincisi tasını havanın üzerine boşalttı; ve mabedden, tahttan: oldu, diyerek büyük ses çıktı; ve şimşekler ve sesler ve gök gürlemeleri oldu, ve büyük zelzele oldu, şöyle ki, insanın yeryüzünde olduğu vakitten beri onun gibi, öyle büyük bir zelzele, olmadı. Ve büyük şehir üç parça oldu, ve milletlerin şehirleri yıkıldılar, ve kendi gazap öfkesinin şarabı kâsesi ona verilmek için büyük Babil, Allah'ın indinde anıldı. Ve her ada kaçtı, ve dağlar bulunmaz oldular. Ve gökten insanlar üzerine sanki bir talant (x) ağırlığında büyük dolu yağdı; insanlar da dolu belasından Allah'a küfrettiler; çünkü onun belası gayet büyüktü" (395).

Yedinci tas, "yeryüzü" veya "deniz" veya "su" veya "güneşin eski hasarından daha korkunç ve uğursuz bir zarar vermek üzere havaya dökülür; bu

(391) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 12-15.

(392) Yuhanna'nın vAhyi, XVI, 16.

(393) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1299.

(394) Redhouse, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1985, s. 44.

(x) Talant: 1 talant = 58941.00 gr.

(395) Yuhanna'nın Vahyi, XVI, 17-21.

hem insi hem de şeytanî kötülük güçlerine karşı son suru belirtmektedir. Şimşekler, sesler ve gök gürlemeleri Hıristiyan olmayanların medeniyetlerinin yok edilmesi içindir. Zelzele vasıtasıyla büyük şehir (Babil) üç parçaya ayrılır. Deprem mübalâğalı bir şekilde anlatılmıştır. Dolu tanelerinin büyüklüğü, yeryüzünün ve göklerin son sallanışına uygun olarak korkutucudur. Olay insanlara boy eğdirecek kadar korkunçtur, ama insanlar yine de tövbe etmezler (396).

d) Şeytanın Yeryüzüne Atılması ve Bin Yıl Süre İle Hapsolünması

Kıyâmet gününde görülecek olan diğer bir alâmet, gökyüzünde cenk olması ve Mikâel ve meleklerinin yedi başlı ve on boynuzlu ve başları üzerinde yedi tacı olan büyük kıızıl bir ejderle savaş etmesi ve ejder ve onun yardımcılarını yenmesi sonucu gökyüzünde artık onların yeri bulunmadığından, İblis ve şeytan denilen büyük ejder, bütün dünyayı saptıran eski yılan, yardımcılarıyla birlikte yeryüzüne atılır (397).

"Ve gökten inmekte olan bir melek gördüm; elinde cehennem anahtarı ve büyük zincir vardı. Ve iblis ve şeytan olan ejderi, eski yılanı, tuttu ve onu bin yıl müddetle bağladı, ve bin yıl tamam oluncaya kadar artık milletleri saptırmasın diye, kendisini cehenneme atıp onu kapadı, ve onun üzerine mühürledi. Bundan sonra kısa bir müddet çözülmesi gerektir" (398).

Buradan da anlaşılacağı gibi şeytan bin yıl hapsolünacaktır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Hz.İsa kendisine inananlarla birlikte bin yıl hüküm sürecektir. Bu bin yıl sonunda, şeytan zindanından çözülecek, ve yerin dört

(396) D.GUTHIRE - J.A.MOTYER - A.M.STIBBS, A.g.e., s. 1299.

(397) Yuhanna'nın Vahyi, XII, 3; XII, 7-9.

(398) Yuhanna'nın Vahyi, XX, 1-3.

köşesinde olan milletleri, Ye'cüc ve Me'cücü saptırmak ve onları bir araya toplamak üzere çıkacaktır. Mukaddeslerin ordusunu ve sevgili şehri (Babil'i) kuşatan şeytan ve onun orduları gökten gelecek olan bir ateş tarafından hezimete uğratılacak ve şeytan ve onun ordusu, yalancı peygamberlerin de içinde bulunduğu ateş ve kükürt gölüne atılacak ve ebedî olarak onlara azap edilecektir (399).

Kıyâmet, Hz.İsa'nın gökyüzünden beyaz bir taht ve meleklerin kanatları üzerinde inmesi ve mahşer günün kurulup, hayat kitabının açılarak ve kitapta yazılı olanlara göre karşılığını almak üzere bütün ölümlerin dirilmesi ile son bulacaktır (400). Bundan sonra eski yer ve gök yok olacak, yeni bir gökle yeni bir yer yaratılacak ve Allah artık insanların arasında yaşayacaktır (401). Böylece âhiret hayatı başlamış olacaktır.

(399) Yuhanna'nın Vahyi, XX, 7-10.

(400) Yuhanna'nın Vahyi, XX, 11-12.

(401) Yuhanna'nın Vahyi, XXI, 1-3.

B. İSA'NIN DÜNYAYA DÖNÜŞÜ

Hız.İsa'nın dünyaya dönüşü eskatoloji'de "Parousia" (Parousie) olarak adlandırılmıştır. Parousia, Yunanca hazır oluş, geliş, varış gibi mânâlara gelir (402). Teknik mânâda bir kiralın şehre ya da ülkeye gelişi esnasındaki merasim veya yardım için Tanrının tecellisi (403) demek olan bu kelime, Yeni Ahit'te Hız.İsa'nın dünyanın sonunda eskatolojik gelişini tasvir için kullanılmıştır (404).

Sinoptik İnciller (Matta, Markos, Luka)'de Parousia, insanoğlunun (Hız.İsa) meleklerle beraber şöretli bir şekilde gelişini tarif için kullanılmaktadır. Buna göre İsa'nın gelişi ile ilgili İncil'de şu cümleler dikkatimizi çekmektedir: "Zira insanoğlu Babasının izzetinde melekleri ile gelecek..." (405), "Fakat insanoğlu bütün melekler kendisi ile beraber olarak izzeti ile gelince..." (406), "...İnsanoğlu da Babasının izzetinde mukaddes melekleri ile geldiği zaman..." (407), güç ve şöret içinde bulutların üzerinde gelişi ise İncillerde şöyle anlatılmaktadır: "O zaman insanoğlunun alâmeti gökte görünecek; o zaman yeryüzünün bütün sıptları dövünecekler ve insanoğlunun gökün bulutları üzerinde kudretle ve büyük izzetle geldiğini

(402) Albert M.BESNARD-Oliver CLEMENT-Roger MEHL, A.g.e., s. 177; John L. MCKENZIE, Dictionary of Bible, Amerika, 1965, s. 638.

(403) John L.MCKENZIE, A.g.e., s. 638.

(404) Karl Rahner, Encyclogedia of Theology, New-York, trz., s. 1158; John L.MCKENZIE, A.g.e., s. 638.

(405) Matta, XVI, 27.

(406) Matta, XXV, 31.

(407) Markos, VIII, 38; Luka, IX. 26.

görecekler" (408), "...İnsanoğlunun kudretin sağında oturduğunu ve gökün bulutları üzerinde geldiğini göreceksiniz" (409). Hz.İsa'nın gelmesi esnasında gökyüzünde güneş kararacak, ay ışık vermeyecek, yıldızlar gökten düşecekler ve gök büyük kudretle sarsılacaktır (410). Hz.İsa'nın gelişi şimşek çakması gibi olacak (411), bu imaj hiç şüphe yok ki, insanoğlunun ani ve önceden haber vermeksizin birdenbire görünmesine işaret etmekte, ayrıca onun gelişinin göz kamaştırıcılığına da değinmektedir.

Parousia'nın vakti belli değildir. Havariler, insanoğlu gelmeden, İsrail'in bütün şehirlerinde yapmakta oldukları vaazları bitiremeyeceklerdir (412) ve halihazırdaki nesil, bütün bu şeyler olup bitmeden geçip gitmeyecektir (413). Yukarıda geçen "Bu Nesil" Yahudi ırkı olarak yorumlanmış (Yunancada genea, nesil ya da ırk mânâlarına gelmektedir) ya da toptan insanlık nesli ya da sona ait işaretleri gören nesil olarak yorumlanmıştır. Ama normal olarak değerlendirildiğinde bunun Hz.İsa'nın yaşadığı devreye ait nesil olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Yine "Bu Şeyler" ile Kudüs şehrinin düşmesi ve Hz.İsa'nın gelmesinden önce vuku bulacak olaylara işaret edilmektedir (414).

(408) Matta, XXIV, 30; Luka, XXI, 27.

(409) Matta, XXVI, 64; Markos, XIII, 26; XIV, 62; Luka, XXII, 69.

(410) Matta, XXIV, 29; Markos, XIII, 24; Luka, XXI, 25-26.

(411) Matta, XXIV, 27; Luka, XVII, 24.

(412) Matta. X, 23.

(413) Matta, XXIV, 34; Markos, XIII, 30; Luka, XXI, 32.

(414) D.GUTHIRE-J.A.MOTYER-A.M.STIBBS, A.g.e., s. 846.

Kıyâmetin ne zaman kopacağı bilinmediği gibi, Hz.İsa'nın da geleceği saat bilinmemektedir. Bu hususta İncil'de şöyle buyrulmaktadır: "Fakat o gün ve saat hakkında ne göklerin melekleri, ne de Oğul, yalnız Babadan başka kimse birşey bilmez" (415). "O gün" cümlesi sona işaret etmektedir. İncil'de kıyâmetin kopması âdetâ Hz.İsa'nın gelişine bağlanmış, hatta Hz.İsa'nın gelişi üzerinde o kadar çok durulmuş ki, kıyâmet hakkında çok az malûmat verilmiştir. Ayrıca bu saat hakkında Hz.İsa'nın bilgisinin olmadığını söylemek, Matta İncil'inin XXIV. bab 34. ncü cümlesindeki "...Bütün bu şeyler oluncaya kadar bu nesil geçmeyecektir" öğretisiyle çelişmektedir. Şayet Hz.İsa'nın bu saat hakkında bir bilgisi olmasaydı, "bu nesil geçmeyecektir" diye kesin bir beyanatta bulunamazdı.

Hız.İsa, kendinin gelmesi ve dünyanın sonuna alâmet ne olacak diye soran havarilere cevap olarak şunları söylemiştir: "Sakın kimse sizi saptırmasın. Çünkü bir çokları: Mesih benim diye benim ismimle gelip birçoklarını saptıracaklar. Siz cenkler ve cenk sözleri işiteceksiniz. Sakın sıkılmayın; çünkü bunların vaki olması gerektir; fakat daha sonu değildir. Çünkü millet millete karşı, ülke ülkeye karşı kalkacaktır; yer yer kıtlıklar, zelzeleler olacak ve bütün bu şeyler ağrıların başlangıcıdır. O zaman sizi sıkıntıya koyacaklar ve öldürecekler; ve benim ismimden ötürü bütün milletler sizden nefret edecekler. Ve o zaman birçokları sürçüp birbirini ele verecekler ve birbirlerinden nefret edecekler. Ve birçok yalancı peygamberler kalkıp birçoklarını saptıracaklar. Ve fesat çoğalacağından ötürü, birçoklarının sevgisi soğuyacak. Ancak sona kadar dayanan, kurtulacak odur. Ve melekûtun bu İncili milletlerin hepsine şahadet olmak üzere, bütün dünyada vazedile-

(415) Matta, XXIV, 36; Markos, XIII, 32.

cektir; ve son o zaman gelecektir" (416).

Hz.İsa, o günün geleceğinin yakın olduğuna işaret eden Kudüs'ün ordularını tarafından kuşatılıp yıkılmasını (417) görenlerin o günlerde neler yapması gerektiğini şöylece belirtmiştir: "Yahudiye'de olanlar o vakit dağlara kaçınsınlar; damda olan evinden eşya almağa inmesin; ve tarlada olan da abasını almak için geri dönmesin. Fakat o günlerde gebe ve emzikli olanların vay başına. Dua edin ki, kaçışınız kışta veya bir sebt gününde olmasın. Çünkü o zaman büyük sıkıntı olacaktır ki, dünyanın başlangıcından şimdiye kadar olmamıştır ve hiç olmayacaktır. O günler kısaltılmamış olsaydı, hiçbir adam kurtulamazdı; fakat seçilmiş olanlar uğrunda o günler kısaltılacaktır. O zaman eğer bir kimse size: İşte Mesih burada, yahut şurada derse inanmayın. Çünkü yalancı Mesihler ve yalancı peygamberler kalkıp büyük alâmetler ve harikalar yapacaklar, şöyle ki, mümkünse seçilmiş olanları bile saptıracaklar. İşte, size önceden söyledim. Eğer size: İşte çöldedir deseler de, çıkmayın: İşte, iç odadadır, deseler de inanmayın. Çünkü şimşegin şarkta çakıp garpta dahi görüldüğü gibi, insanoğlunun gelişi de böyle olacaktır" (418).

Hz.İsa, Havarilerini, onun her an gelebileceği hususunda uyarmıştır. O günün gelmesi o kadar ani olacak ki, insanlar uyanık durmakla tenbih olunmuştur. O gün, bir hırsızın bir evi soymaya aniden gelmesine veya evinin üzerine kahyayı emir tayin edip, ansızın gelen efendiye benzetilmiştir (419).

(416) Matta, XXIV, 4-14; Markos, XIII, 4-13; Luka, XXI, 7-17.

(417) Luka, XXI, 20.

(418) Matta, XXIV, 16-27; Markos, XIII, 14-26; Luka, XXI, 21-23.

(419) Matta, XXIV, 42-50; Markos, XIII, 33-36; Luka, XXI, 34-36.

Parousia'nın, Sinoptik incillerden yapılan harici incelemeleri çok küçük değişikliklerle tamamıyla insanoğlunun gelişi Ahd-i Atik'in Daniel kitabındaki VII. bab 13. üncü cümlesinden çıkarılmıştır. Daniel'de insanoğlunun dönüşü, dünya tarihindeki son faaliyeti ve Tanrının yeryüzünde hâkimiyetini kurması, bütün kötü güçlerin yok edilmesidir. Önceki Hıristiyan geleneği, bu olayı İsa kelimesi üzerine hasretmiş ve İsa'ya kurtarıcı ve hâkim imajlarını vermiştir (420).

Parousia'nın Yuhanna yazmalarında hemen hemen hiç yer almaması bir problemdir. Parousia, bu yazmalarda "tezahür" (421) olarak adlandırılmış ve İsa, Yuhanna'nın da belirttiği gibi aniden gelen birisi (422) olarak sunulmuştur (423). Bazı Hıristiyan ilâhiyatçılar, Yuhanna'da Hz.İsa'nın diriliş ve Parousia'yı tek bir vak'a haline indirgemek suretiyle izaha çalışmışlardır. Bu yorum, Kilisenin ilk neslinin Parousia konusundaki inanç gelişmesi, özellikle Parousia'nın vakti ve ne zaman meydana gelebileceği gibi hususlarla bağlantı içerisine konulabilir; ancak bu şekildeki bir izah, Yuhanna'nın daha sonraki dönemlerde yazıldığı, Parousia'dan bahsetmemesinin nedeninin de Yuhanna'nın zamanında İsa'nın dönüşünün yakın olarak telakki edilmemesi hipotezine dayalıdır. Ama, bu mümkün olan bağlantı kurulamasa da, Yuhanna'nın muhakeme, hayat ve öldükten sonra dirilme kavramları, sinoptik İncillerin ve Pavlos'un parlak eskatolojik imajlarına ihtiyaç duymaktadır (424).

(420) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 638.

(421) Yuhanna'nın I. Mektubu, II, 28.

(422) Yuhanna'nın Vahyi, III, 11; XXII, 20.

(423) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 639.

(424) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 639.

İlk kilise yıllarında Parousia, şüphe edilmeyen bir genel-geçerliğe sahiptir. Parousia'nın vaktinin bilinmediğini kabul eden şimdiki gelenek, önceki geleneklerde de olduğu gibi sadece onun yakın olduğunu ve hiç kimse- nin bu gerçeği göz ardı etmemesi gerektiğini ya da Parousia'nın yakın oldu- ğuna imanın gittikçe gelişmesiyle yazılı edebiyat geleneğinde vuku bulduğu- nu kabul etmektedir (425).

Hıristiyan ilâhiyatçılara göre herhangi bir kimse bu temaları şu iki şekilde formüle edebilir:

1) İsa tarafından hiçbir zaman Parousia, "gelecekte vuku bulacak bir olay" şeklinde ifade edilmemiştir.

2) İlk kilisenin Parousia hakkındaki telakki tarzına, bir ümit ve ol- ması yakın şeylerden daha yakın bir olay beklentisi olarak bakmak gerekir. Bu nesle kadar İsa'nın işlerinin ve tarihin bir ikmali ve Tanrının vaadi olarak görülen Parousia'nın, korku verici bir olay olarak değil, bilakis arzu edilen bir olay olması gerektiğidir (426).

Parousia'nın gerçekleşmesi Deccal'in ortaya çıkmasına bağlanmıştır. Bu hususta İncilde şöyle denilmektedir: "Hiç bir suretle kimse sizi aldatma- sın; çünkü önce irtidat gelmedikçe ve Allah denilen yahut ibadet edilen her şeye karşı duran, ve Allah'ın mabedinde oturup kendisinin Allah olduğunu göstermek sureti ile kendisini yükselten fesat adamı, helâk oğlu, izhar olunmadıkça, o gün gelmez" (427). Yukarıdaki cümlelerden de anlaşılacağı gibi, Tanrı'nın kurallarını tanımayan, kanun tanımayan, anti-Hıristiyan ve

(425) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 639.

(426) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 639.

(427) Selanikîlere II. Mektup, II, 3-4.

şeytan olarak adlandırılan fesad adamı ortaya çıkıp, bütün ibadet objelerine ve Tanrı diye çağrılan mabuda karşı çıkmadıkça, Parousia gerçekleşmeyecektir (428).

Prouisia, Hz.İsa'nın gökyüzünden büyük bir ihtişamla bulutlar üzerinde ve melekler ile gelmesi, ölülerin dirilmesi ve herkesin yaptıklarının karşılığını alarak iyilerin cennete ve kötülerin cehenneme gitmesiyle son bulur. Bu hususta İncil şunları nakletmektedir: "İnsanoğlu bütün melekler kendisiyle beraber olarak Babanın izzeti ile büyük bir ihtişamla bulutlar üzerinde gelecek (429). O zaman izzetinin tahtı üzerine oturacaktır (430). Ölüler dirilecek ve Hz.İsa'nın tahtı önünde toplanacaktır. Hz.İsa, çobanın koyunları keçilerden ayırdığı gibi onları birbirinden ayıracaktır. Koyunları sağına ve keçileri soluna koyacaktır" (431). Bu cümlelerden de anlaşılacağı gibi o günde yargılama gücü Hz.İsa'ya verilmiş ve Hz.İsa bir yargıç görünümündedir (432).

Hz.İsa, mahkeme kurulduğunda iyilik yapanlara şöyle seslenecektir: "Ey sizler, Babamın mubarekleri, gelin, dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan melekûtu miras alın. Zira aç idim, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancı idim, beni içeri aldınız; çıplak idim, beni giydirdiniz; hasta idim, beni aradınız; zindanda idim, yanıma geldiniz" (433).

(428) D.GUTHIRE-J.A.MOTYER-A.M.STIBS, A.g.e., s. 1163.

(429) Matta, XXIV, 30; Luka, XXI, 17; Matta, XXV, 31.

(430) Matta, XXV, 31.

(431) Matta, XXV, 32-33.

(432) James HASTINGS, Encyclopedia of Religion and Ethics, New-York, 1951, V/368.

(433) Matta, XXV, 34-36.

Fakir fukarayı gözeten, onları yedirip içiren, kimsesizleri ve yoksulları giydiren, hastaları ziyaret eden, susuzların susuzluğunu gideren, yabancıları evlerinde ağırlayan, sıkıntıda onlara yardım edenler Tanrı'nın memnun kaldığı kullardır ve bunlar cennete girmeye hak kazanmışlardır.

Hz.İsa'nın bu seslenişine karşılık, salihler, Hz.İsa'ya şöyle cevap verirler: "Ya Rab, biz seni ne zaman aç görüp yedirdik, veya susamış görüp içirdik? Ve ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık veya çıplak görüp giydirdik? Ve ne zaman seni hasta veya zindanda görüp yanına geldik?" (434).

Hz.İsa, salihlerin bu şaşkınlığını gidermek için onlara şöyle seslenir: "Doğrusu size derim: Mademki bu kardeşlerimden, şu en küçüklerinden birine yaptınız, bana yapmış oldunuz" (435).

Burada diğer insanlara yapılan iyilikler ve yardımlar Hz.İsa'ya yapılacak olan iyilik ve yardımlara eş tutulmuş ve Hz.İsa'ya yapılmış gibi ecir ve mükâfat alınacağına işaret edilmiştir.

Yine bu mahkeme esnasında Hz.İsa kötülere şöyle seslenecektir: "Ey lânetliler, benim yanımdan İblis ve onun meleklerine hazırlanmış olan ebedî ateşe gidin. Çünkü aç idim, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana içecek vermediniz; yabancı idim, beni içeri almadınız; çıplak idim, beni giydirmediniz; hasta ve zindanda idim, beni aramadınız" (436).

Burada ise, fakir fukarayı gözetmeyen, aç insanları doyurmayan, susuzların susuzluğunu gidermeyen, hastaları ziyaret etmeyen, dar ve sıkıntıda olanların yardımına koşmayan, yolcuları misafir etmeyen ve yoksulları giydirmeyenler kötü insanlar olarak nitelendirilmiş ve onlar cehenneme lâîk görülmüştür.

(434) Matta, XXV, 37-39.

(435) Matta, XXV, 40.

(436) Matta, XXV, 41-43.

Bunun üzerine bu insanlar şaşırarak Hz.İsa'ya şöyle derler: "Ya Rab, seni ne vakit aç veya susamış, yahut yabancı, veya çıplak, yahut hasta veya zindanda gördük de sana hizmet etmedik?" (437).

Hz.İsa, başkalarına kötülük yapanların, kendisine kötülük yapmaktan bir farkı olmadığını (438) belirtmiş: Kötüleri ebedî azab ile korkutmuş ve salihleri ebedî hayat ile müjdelemiştir (439).

Sonuç olarak, Hıristiyan sanatını ve şiirini büyük ölçüde etkilemiş olan Parousia, daha önce de belirttiğimiz gibi Ahd-i Atik'teki Daniel kitabının VII. bab 13. üncü cümlesinden alınmıştır (440). Kanaatimizce Yahudilerin Mesih bekleme ümitlerinden kaynaklanmış ve zihinlerde önemli yer işgal etmiştir. Parousia, bir kıyâmet alâmeti olmaktan çok bilâkis kıyâmetin ta kendisidir.

Hıristiyan inancına göre Hz.İsa, yaşayanları ve ölüleri hesaba çekmek için yeniden gelecektir. Ve parousia gelip çatmadan onun günü ve tarihi tahmin edilemez (441).

(437) Matta, XXV, 44.

(438) Matta, XXV, 45.

(439) Matta, XXV, 46.

(440) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 640.

(441) Karl RAHNER, A.g.e., s. 1159.

C. TANRININ KIRALLIĞI

Modern bilginler, Tanrının kırallığı fikrinin İsa'nın merkezî mesajını oluşturduğu konusunda hemfikirdirler (442). Markos, İsa'nın misyonunu şu sözlerle tanıtır. "Şimdi, Yahya'nın tutuklanmasından sonra, İsa Allah'ın İncilini vazederek Galile'ye gelip dedi: Vakit tamam oldu ve Tanrının kırallığı elde, bu sebeple tövbe edin ve İncil'e iman edin" (443). Matta, O'nun vazını şu sözlerle özetler: "O, Galile civarına gitti. Onların sinagoglarında Tanrının kırallığı konusunda vazlarda ve öğretilerde bulundu" (444). Luka'nın tanıtımında Tanrının kırallığı görünmemektedir, ama Tanrının kırallığının gelmesi konusunda İşaya'dan aktarma yapmakta ve bu iktibasında İsa'nın tasdik edilmesi ile alâka kurmaktadır. "Bugün, bu kutsal metin, senin işitmende tamamlanmıştır" (445).

1) Tanrının Kırallığının Yorumları

Tanrının kırallığının yorumları birçok değişik biçimler ve ayrıntılarda sınırsız değişikliklerle yer almıştır. Augustine'den reformistlere kadar yaygın olan görüş, kırallığın şu ya da diğer manâsı itibarıyla kilise ile özdeşleştiriliyor olmasıydı. Bu görüş şimdilerde pek nadir olarak savunulmaktadır. Hatta Katolik âlimler arasında dahi pek popüler olmayan bir görüştür. Kilise, Kırallığın insanlardır ama hiçbir zaman Kırallıkla özdeşleştirilemez (446).

(442) George Eldon LADD, A Theology of the New Testament, Amerika 1987, s. 57; John L.McKENZIE, A.g.e., s. 479.

(443) Markos, I, 14-15.

(444) Matta, IV, 23.

(445) Luka, IV, 21.

(446) George Eldon LADD, A.g.e., s. 57-58.

"Hıristiyanlık nedir?" liberal görüşünü ortaya koyan Harnack, Tanrının kırallığını, İsa tarafından öğretilen saf peygamberî din; Tanrının babalığı, insanın kardeşliği, bireysel ruhun sınırsız değeri ve ahlâkî aşk şeklinde anlar. İsa'nın öğretisindeki en açık vahyî element, onun gerçek dinî mesajını taşıyan zamanın meydana getirmiş olduğu kabuk içindeki özür. Tanrının kırallığının ekatolojik olmayan yorumları kalabalıklaşmıştır. Birçok âlim ilk zamanlar kırallığın, şahsî dinî tecrübe -bireysel ruhta Tanrının mekânı- olarak anlamışlardır (447).

1892'de Johannes Weiss "Tanrının Kırallığı Konusunda İsa'nın Vaazları" isimli bir kitap neşretmiş ve bu kitapta, İsa'nın Kırallık görüşünün hem gelecek hem de eskatolojik açıdan Yahudilere benzediğini ileri sürmüştür. Tanrının kırallığının şeytan üzerindeki zaferi halihazırda cennette kazanılmış durumdadır, bundan dolayı da İsa bu zaferin yeryüzüne geleceğini ilân eder. Kırallık Tanrının sonsuz gücü ile birleşecek ve kırallık geldiği zaman İsa cennetlik insanoglu olacaktır. Albert Schweitzer bu görüşü kabul eder ve İsa'nın kariyerini kırallığın eskatolojik yönüyle yorumlar ki, bu yorumda İsa'nın çok yakın bir gelecekte döneceği umulur. İsa'nın ahlâkî öğretisi, toplumdaki sıradan insanlar için değil, dünyanın sonu gelmeden önce kısa bir süre için plânlanmıştır. Kırallık henüz gelmemiş ve İsa da ümitsizlik ve hayal kırıklığı içerisinde. Weiss ve Schweitzer'e kadar birçok âlim, İsa'nın öğretilerindeki vahye ait elemanın kabuktan daha ziyade öze ait olduğunu kabul ederken pek az çağdaş bilgin de sadece kırallığın eskatolojik olduğunu kabul etmektedir. Rudolf Bultmann ise İsa'nın mesajının düzgün tarihî yorumu olarak kırallığın içkin eskatolojik

(447) George Eldon LADD, A.g.e., s. 58.

yaklaşımını benimsemektedir. Ancak gerçek anlam, yakınlık ve Tanrıyı talep şeklinde varlık terimiyle anlaşılmalıdır (448).

İngiltere'de en etkili yorum C.H. Dodd'un "Tanınmış Eskatoloji"sidir. Dodd, Harnack'ın yapmış olduğu gibi basit bir şekilde sadece vahye ait dili kaldırmamış, eskatolojiyi, insan zihninin direkt şekilde anlayabileceği bir şey olmadığından dolayı, onun bir dize sembolik ifadeler olduğunu kabul eder. Vahyî dilde tanımlı yapılan Tanrının kırallığı, realitede İsa'nın misyonu ile tarih sahnesine düşen zaman ve mekan üstü aşkın bir vak'adır. İsa'da, kırallık tarihe girmiştir. Dodd'un düşüncesine göre bu aşkın vak'a İncil'e ait olmaktan ziyade platonik=mânevîdir. Bu olayda bütün peygamberler tarih süreci içerisinde tanınmayı ümit etmişlerdir. "Tanınmış Eskatoloji" derken Dodd, bunu kastediyordu. Dodd, kırallığın "gelecek" özelliğini daralttığı için tenkit edilmiştir ve son yazdığı kitabında kırallığın "tarih ötesinde" bir beklemede bulunduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte, birçok âlim, İsa'nın öğretisinde en ayırdedici vasfın Kırallığın varlığı olduğunu kabul ederek Dodd'un görüşlerini izlemişlerdir (449).

W.G.Kümmel, kırallığı, ilk anlam olarak, çağdaş Yahudi vahiy metnine muvazî bir eschaton şeklinde anlamaktadır. İsa, yeni çağın yakın olduğunu bildirmiştir, ama Kümmel, onun şu an içinde var olduğunu kabul etmekte, fakat sadece İsa'da olup havarilerinde olmadığını söylemektedir. Gelecek eskatolojik kırallık, halihazırda kendi aktivitesine İsa'nın şahsında başlamıştır. Ancak Kümmel'in, kırallık konusunda onu nasıl hem şimdi hem de gelecek için İsa'nın şahsında vaki olduğunu kabul etmesi biraz kapalı kalmaktadır. Diğer âlimler, kırallığın her iki halde de gelecekte olduğunu,

(448) George Eldon LADD, A.g.e., s. 58.

(449) George Eldon LADD, A.g.e., s. 58-59.

ama kırallığın oldukça fazla bir şekilde yakında bulunmasından dolayı, onun gücünün, şafağın, güneşin ilk ışıklarını yayması gibi kendisini hissettirdiğini ya da şu an için kırallığın kendisinin değil de âlametlerin var olduğunu kabul ederek bu problemi çözmüşlerdir (450).

Jeremias, daha farklı bir pozisyonu savunur. Jeremias, Dodd'u kırallığın şu an içinde var olduğunu belirten açıklaması ile tefsir tarihinde gerçek bir hamleyi başarmış olmasından dolayı överken, yine de onu eskatolojik açıyı daraltmış olmasından dolayı tenkit eder. Dodd'un "Tanınmış Eskatoloji"si yerine Jeremias "Tanınma Sürecinde Eskatoloji"yi önerir. Jeremias, İsa'nın tam vazifesini, içinde kırallığın da tanındığı bir başkanlık olarak anlar. İsa'nın Tanrının kırallığı mesajı ve onun dua mucizeleri ile kırallık, tarih sahnesine girmiştir. Bununla birlikte İsa, Parousia ve yeniden dirilişi gerektiren yakın bir eskatolojik ikmâli gözlemiştir. Jeremias, Dodd'un düşüncesini takip ederek İsa'nın kendi dirilişini, dönüşünü (parousia) ve kırallığın ikmâlini, Tanrının kendisinde âşikar olacağı zafer şeklinde tek bir olay olarak addettiğini kabul eder (451).

Amerika ve İngiltere'de belirli bazı protestan kiliselerinde kırallığın menkıbe yönü oldukça geniş etkiler meydana getirmiştir. Eski Ahit'te İsrail'e vadedilen kerametlerin harfi harfine meydana geleceği varsayımından hareketle bazı istisnacılar semavî kırallık ile Tanrının kırallığı arasını kesin bir şekilde birbirinden ayırmışlardır. Tanrının kırallığı, Tanrının yeryüzünde hâkimiyet kurması ve Eski Ahit'in İsrail'e vadettiği teokratik kırallığın yeryüzündeki ilk referansıdır. Matta İncil'i tek başına Yahudiliğin kırallığa yaklaşım tarzını verir. İsa, semavî kırallığın

(450) George Eldon LADD, A.g.e., s. 59.

(451) George Eldon LADD, A.g.e., s. 59.

elinde olduğunu söyleyince, İsrail'e vadedilen teokratik kiralılığın referansını almış olur. Bununla birlikte, İsrail, kiralılık teklifini reddetmiş ve İsa, İsrail için kiralılık kurma yerine onlara yeni bir mesaj sunmuş ve bütün ırkî bağları ortadan kaldıran yeni bir iman ailesi düzenlemesini başlatmıştır (452).

2) Semâvî Kiralılık

"Semâvî Kiralılık" terimi sadece Matta İncil'inde görülür. Bu terim Matta'da tam otuz dört defa kullanılmıştır. Matta'nın bazı yerlerinde ve Yeni Ahit'in ise hemen her yerinde "Tanrının Kiralılığı" deyimini kullanılmaktadır. "Semâvî Kiralılık" terimi sami diline ait bir deyimdir. Ki, bu sami dilinde semâ, ilâhî isimlerin yerine onlara bedel olarak kullanılmaktadır (Bkz.Luka, XV, 18). İncil'deki, İsa'nın "Tanrı" sözcüğünü mütamadiyen kullanılmaktan sakınmamış olması geleneğine bakarak, "Semâvî Kiralılık" teriminin, İsa'nın gerçek kullanımını yansıttığından daha ziyade, İncil geleneğinin muhafaza edildiği Matta'da Yahudi-Hıristiyan çevreye ait bir anane olduğunu kabul etmek mümkündür. Belki de İsa her iki terimi de kullanmış, ancak, Musevî olmayan toplumlara hitap eden İncillerdeki sami diline ait bu "Semâvî Kiralılık" terimi, onların kulaklarına mânâsız, anlamsız gelebileceğinden iptal edilmiş olabilir (453).

3) Eskatolojik Kiralılık

İsa'nın düşüncesinin temel yapısı iki çağa ait eskatolojik dualizmdir. Bunlardan birisi gelmekte olan Tanrının kiralılığı (454), diğeri ise bu çağa

(452) George Eldon LADD, A.g.e., s. 60.

(453) George Eldon LADD, A.g.e., s. 63-64.

(454) Matta, VI, 10.

son verip yeni çağı resmen başlatacak olan onun görünümüdür (455). Şurasını 'da belirtmek gerekir ki, bununla beraber, basileia hem tezahürü hem de Tanrının kiralılığının gelişini ve içinde Tanrının kurallarının uygulanacağı eskatolojik kiralılığı belirtmektedir. Bu mantıkla, sonsuz bir hayata varis olmak ve Tanrının kiralılığına girmek, âhir zamana girmenin eş anlamını teşkil etmektedir. "Ve yerin toprağında uyuyanlardan birçoğu, bunlar ebedî hayata, ve şunlar utanca ve ebedî nefrete uyanacaklar" (456) cümlesinden etkilenen ve ebedî hayata girmek için ne yapmak gerektiğini soran zengin bir kumandana Hz.İsa'nın verdiği cevap, zengin bir kimsenin Tanrının kiralılığına zor girebileceği (457) olmuştu. Daha sonra da havarilerine dönmüş, Tanrının kiralılığına girebilme konusunda onları teminat altına almıştı. Çünkü onlar, Hz.İsa'yı izleyebilmek için ev ve ailelerini terketmişler ve bu yüzden de âhir zamanda sonsuz bir hayata hak kazanmışlardı (458).

Tanrının kiralılığının gelişi şeytan ve onun avanelerine karşı son ve kesin bir darbe (459), kötülüklerden uzak bir toplum ve Mesihî yolda Tanrının mükemmel takipçileri manâsını taşımaktadır (460). Bu anlamda Tanrının kiralılığı, âhir zamanla eş anlamlı olmaktadır (461).

(455) Luka, XIX, 11.

(456) Daniel, XII, 2.

(457) Matta, XIX, 23; Markos, X, 23; Luka, XVIII, 24.

(458) Markos, X, 17-31.

(459) Matta, XXV, 41.

(460) Luka, XIII, 28-29.

(461) George Eldon LADD, A.g.e., s. 64.

En önemli ayrımı veren gerçeklerden biri de İsa'nın öğretisinin Yahudilikten hareketle üniversal bir kavram halini almasıdır. Hem Eski Ahit'te hem de Yahudilikte kiralılık, hep İsrail kelimeleriyle resmedilmiştir. Bazan Musevî olmayanlar (putperestler) İsrail tarafından fethedilmiş (462), bazan da onlar mühtedî olarak görülmüş (463) tür. Ama kiralılık umumiyetle İsrail'indir. Daha sonraları ise Yahudilik oldukça özelleşmiş ve Tanrının kiralılığının kurulması politik ve millî düşmanlarına karşı İsrail'in egemenliği gibi bir manâ anlaşılmaya başlanmıştır (464).

İsa, eskatolojik kiralılığa girmeyi belirleyecek faktörü, kendi şahsına ve mesajına bir sorumluluk olarak yüklemişti. Gerçekte İsa, tabii bir şekilde "Kiralılığın Oğulları" olan İsrail'in kiralılıktan reddedileceğini ve onların yerini başkalarının alacağını ifade etmiştir (465). Gerçek "kiralılığın oğulları" İsa'ya cevap veren ve onun kelimesini kabul edenlerdir (466). Bir kimse eskatolojik kiralılığa girebilmek için, şimdiki Tanrının kiralılığının ilânını, çocukça bir davranış ve tam bir bağımlılıkla kabul etmelidir (467).

4) İnsanların Tanrının Kiralılığına Girişleri

Tanrının kiralılığı, bir kimsenin bütün varlığını onu alabilmek için ortaya koyması gerekecek bir fiat ve hediyedir (468). Ama onu ele geçire-

(462) Amos, IX, 12; Mika, V, 9; İşaya, XL, 14-16; LX, 12-14.

(463) Tsefanya, II, 2-4; III, 9, 20.

(464) George Eldon LADD, A.g.e., s. 65; John L.McKENZIE, A.g.e., s. 479.

(465) Matta, VIII, 12.

(466) Matta, XIII, 38.

(467) Markos, X, 15.

(468) Matta, XIII, 44.

bilmek için bazı kesin durumlar tamamlanmalıdır. Şurası da düşünülmalıdır ki, bu yargı anındaki bir ödül dahi olabilir; Tanrı, insanları serbestçe kendi bahçesine alabilir ve işçilerine ne hoşuna gidiyorsa onu verebilir (469). Mamafih, hepsi merhamet, lütuf ise, insanlar bu merhamete karşılık vermek zorundadır. Kötülükle katılaşıp günahkârlar Tanrının ve İsa'nın kırıllığına varis olamayacaklardır (470). Ruh yoksulluğu (471), çocukça davranış (472), kırallık ve onun yargısı için aktif bir araştırma (473), acılara katlanma (474), eldeki herşeyin fedâ edilmesi (475), Ferisîlerden daha büyük bir mükemmellik (476), tek bir kelime ile Babanın irâdesine, özellikle kardeşçe yardımseverlik konusuna uyum gösterme (477). Bütün bunlar kırallığa girmek ve sonunda onu miras olarak almak isteyenlerin yapması gereken şeylerdir. Kırallığa girmek için Yahudi ırkına mensup olmak artık gerekli bir şart değildir. Çünkü İncil'de "Semâvî kırallığın masasına oturmak için doğudan ve batıdan birçok kimse gelecektir..."(478) denmektedir (479).

(469) Matta, XX, 1-16.

(470) Kırintoslulara I.Mektup, VI, 9; Galatyalılara, V, 21; Efesoslulara, V, 5.

(471) Matta, V, 3.

(472) Matta, XVIII, 1-4; XIX, 14.

(473) Matta, VI, 33.

(474) Matta, V, 10; Resullerin İşleri, XIV, 22; Selaniklilere II. Mektup, I, 5.

(475) Matta, XIII, 44; XIX, 23.

(476) Matta, V, 20.

(477) Matta, XXV, 34.

(478) Matta, VIII, 11.

(479) Xavier Leon-Dufour, Dictionary of Biblical Theology, İngiltere, 1973, s. 294-295.

Sonuç olarak, Hıristiyanlığa göre İsa, dünyanın sonunda bütün düşmanları yenerek kiralığı babasına teslim edecek (480), sonra dünyanın kiralığı Tanrı'ya ve İsa'ya geçecek (481) ve imanlı olan Tanrının ve İsa'nın hâkimiyetini miras alacaktır.

(480) Korintoslulara I. Mektup, XV, 24.
(481) Yuhanna'nın Vahyi, XI, 15; XII, 10.

D. ÖLDÜKTEN SONRA DIRİLMEK

Hıristiyanlıkta daha çok Hz.İsa'nın çarmıha gerilip ölmesinden ve kabire konulduktan üç gün sonra dirilmesinden bahsedilmekle beraber, genel bir haşrden de bahsedilir.

Dört İncil'in yeniden dirilme konusundaki öğretisi hem geleceğe ait objektif bir eskatolojik olayı hem de şimdiki ruhî realiteyi ihtiva eder. İncillerde ölülerin sonsuz bir hayat için diriltileceğine dair cümleler vardır. Öldükten sonra diriliş gerçeği parlak bir şekilde şu cümlede ortaya konmuştur: "Doğrusu ve doğrusu size derim: Allah'ın Oğlunun sesini ölülerin işitecekleri saat geliyor ve şimdidir; ve işitenler yaşayacaklardır" (482). Gelecekte vuku bulacak haşr-i cismanî İncil'de şu cümlelerle dile getirilmiştir: "Ve beni gönderenin iradesi şudur ki, bütün bana verdiğinden hiçbirini kaybetmeyeyim, ancak son günde onu kıyam ettireyim" (483). "Eğer beni gönderen Babam çekmezse, kimse bana gelemez; ve ben onu son günde kıyam ettireceğim" (484). Tanrının oğlunun hayata girin sesini insanlar işitince saatin geldiğini anlarlar. Hz. İsa şöyle der: "Buna şaşmayın; çünkü saat geliyor, o saatte kabirlerde olanların hepsi onun sesini işitecekler; iyilik işleyenler hayat kıyâmetine ve kötülük işleyenler hüküm kıyâmetine çıkacaklardır" (485). Burada açıklıkla ifade edilmiştir ki, şimdiki hayatın gerçekliğinden hoşlanan, ölümden alınıp ruhanî hayata yükseltilen kimseler, gelecekte de cismanî haşrle şan ve şöhrete yükseltileceklerdir (486).

(482) Yuhanna, V, 25.

(483) Yuhanna, VI, 39.

(484) Yuhanna, VI, 44.

(485) Yuhanna; V, 28-29.

(486) George Eldon LADD, A.g.e., s. 305.

Hıristiyanlar hayatı iki safhada ele alırlar: Ruhanî gerçeklik içerisindeki şimdiki hayat ve gelecekte cesedin dirilmesi ile yaşanacak olan hayat. Sonsuz hayat zevki, İsa'nın çağrısına cevap verenlerin şu anda dahi elde edebilecekleri bir şeydir. Bu aynı güç, zaten inananların dünyevi varlıklarında iken sonsuz hayatı vermekle, onların öldükten sonra da başka bir dünyada varlıklarını devam ettirmelerine imkân sağlayacaktır (487).

Hız.İsa, yeniden dirilişte elde edilecek hayatın farklı bir hayat şekli olacağını söylemiştir: Bu hayatta ölüm yoktur ve bundan dolayı da erkeklik ya da dişiliğin dünyada iken gerektirmiş olduğu tabii fonksiyonlara ihtiyaç duymayacaklardır. Burada şunu da belirtmek önemlidir ki, Hız.İsa, insanların melek halini alacağını söylememekte, sadece melekler gibi ölümsüz olacaklarını belirtmektedir (488).

Hız.İsa'nın dirilmesi, diğer Hıristiyanların şerefli sonsuz bir hayata girebilmeleri için temel bir prensip durumundadır. İsa'yı yanına alan Baba, Hıristiyanları da yanına alacaktır (489). Yahudilikte olduğu gibi Hıristiyanlıkta da millî bir haşr sözkonusudur. Kıyamet gününde sadece Hız.İsa'ya inananlar ve O'nun yolunda gidenler diriltilecektir. Bu fikrimizi İncil'deki şu cümleler desteklemektedir: "Çünkü Babamın irâdesi şudur, Oğulu görüp O'na iman eden herkesin ebedî hayatı olsun; ve ben O'nu son günde kıyam ettireceğim" (490) ve "Benim etimi yiyip kanımı içenin ebedî hayatı vardır; ben de onu son günde kıyam ettireceğim" (491).

(487) George Eldon LADD, A.g.e., s. 306.

(488) Markos, XII, 25.

(489) John L. McKENZIE, A.g.e., s. 733; Albert M. BESNARD-Oliver CLEMENT-Roger MEHL, A.g.e., s. 154.

(490) Yuhanna, VI, 40.

(491) Yuhanna, VI, 54.

Hıristiyanlara göre Hz.İsa'ya inanmış olarak ölenler, yine O'nunla yaşayacaklardır (492). Hz.İsa diriliş ve hayattır. Ve O, son günde kendisine inananları kendine yükseltecektir (493). Öldükten sonra dirilme konusu Korintoslulara I. Mektup'un XV. bölümünde inceden inceye işlenmiştir. Bu bölümde öldükten sonra dirilme yoktur diyenlere Hz.İsa'nın öldükten sonra dirilmesi ile delil getirilmiştir. Hıristiyanlara göre, Hz.İsa'nın ve kendilerinin dirilmesi, Hıristiyanların günahattan uzak olduklarına dair bir şahadetnâmedir. Hz.İsa, ilk diriltelen olacaktır. Hıristiyanlar da Adem de öldükleri gibi İsa'da dirileceklerdir. Hıristiyan mü'minlerin dirilmesi ile, Hz.İsa'nın ölüm ve günah üzerindeki zaferi tamamlanmış olacaktır. Diriliş, şimdiki hayata yeniden bir dönüş değil, ama, ruhanî dünyaya diriltilmiş İsa'nın henüz sahip olduğu ve ona inananlarla paylaşacağı yeni bir hayata diriliştir (494).

İncillerde öldükten sonra dirilme hakkında diğer yazarlara nazaran en çok bilgi veren Pavlos'tur. Pavlos'a göre, kurtarma, vücut da dahil olmak üzere insanın bütün bedenine uygulanacaktır (495). Pavlos, sıklıkla, dünyevî varlığın acı ve sıkıntılarını geleceğin şan ve şerefi ile karşılaştırır (496), ama hiçbir zaman vücudî varlığı kendisinden uzaklaşılması gereken bir günah ya da kötülük olarak görmez. Bilâkis atılması bir yana, vücut, değer verilmesi gereken bir şeydir (497). Pavlus'a göre, ruhları di-

(492) Timoteosa II.Mektup, II, 11.

(493) Yuhanna, XI, 25.

(494) John L.McKENZIE, A.g.e., s. 734.

(495) Romalılara Mektup, VIII, 23.

(496) Romalılara Mektup, VIII, 18.

(497) Filipililere Mektup, III, 21.

riltecek olan kutsal ruh, yeniden dirilişte cesetleri de diriltecektir (498). Pavlus'un doktrini genel olarak insanın bölünmezliğine dayanmaktadır (499).

Tanrının Hz.İsa'yı ve ölüleri diriltmesinden (500) sonra ölülerin ruhları cesetleri ile birleşecektir. Pavlus vücuttan başka şerefli ruhlar hakkında bir şey söylememektedir. Belki de bunun sebebi Pavlus'un cismanî haşrı reddedenlere karşı yapmış olduğu uzun münakaşalar yüzündendir (501). Bununla beraber Pavlus, cismanî haşrin nasıl meydana geleceğini anlatmaya teşebbüs etmez. Onun teşekkülü hakkında bir şey bilmediğini ancak bu dirilişteki bazı farklı özellikleri belirtir (502). Dünyevi vücut güçsüz, zayıf ve hakirdir. Ama yeni vücut, güçlü ve dayanıklı olacaktır (503). Pavlus, cismanî haşrı inkâr edenlere, farklı vücutların -insanın, kuşların, balıkların (504)- olduğu gibi şan ve şerefte birbirinden ayrı dünyevî ve semâvî vücutların olduğunu (505) söyleyerek Tanrının gelecek çağda yaşayabilecek farklı bir vücut meydana getirecek olmasına şaşılmaması gerektiğini (506) söyler.

(498) Romalılara Mektup, VIII, 11.

(499) George Eldon LADD, A.g.e., s. 563.

(500) Selâniklilere I. Mektup, IV, 14.

(501) Korintoslulara I.Mektup, XV, 12-35.

(502) George Eldon LADD, A.g.e., s. 564.

(503) Korintoslulara I. Mektup, XV, 42-43.

(504) Korintoslulara I. Mektup, XV, 39.

(505) Korintoslulara I. Mektup, XV, 40-41.

(506) George Eldon LADD, A.g.e., s. 563.

S O N U Ç

Netice olarak üç ilâhi din (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâmiyet)'in âhiret ve âhirete müteallik konular hakkındaki inançlarını **mütâ**alaa edecek olursak Yahudilik'te âhiret inancı tarihi bir gelişme göstermiştir. İlk zamanlarda âhirete imandan net bir şekilde bahsedilmiyordu. Sadece kötülük yapan insanları korkutmak için ölümler diyarından bahsedilmiştir. Daha sonraları Yahudilerin çeşitli milletlerle olan ilişkileri âhiret inancını benimsemelerine neden olmuştur. Bilhassa İranlıların Yahudilere ait iki devleti işgal etmesi ve İran Kralı Kurus'un Yahudilerin Filistin'e geri dönmelerine ve tekrar mabedi yapmalarına müsaade etmesi, İranlılarla Yahudiler arasında iyi bir münasebetin kurulmasına sebep olmuş ve böylece Yahudiler, İranlıların dini olan Zerdüştlüğü öğrenerek, bu dinin esaslarından biri olan ölümden sonraki hayata imanı benimsemişlerdir. Bunun sonucu, cennet ve cehennem varlığını öğrenip, bu inancı kendi dinlerine aktarmışlardır.

Yahudilerin âhiret inancını benimsemelerinin bir diğer sebebi milâdî VIII. yüzyılda müslüman dünyası ile yakın temas, bu temas sonucu zuhur eden Karaim adlı Yahudi mezhebi ile mücadele zorunluluğu, diğer taraftan, müslüman Kelâmcılarınca Yahudiliğe yöneltine hücumları önleme endişesi, iman esaslarının yeni bir görüşle ele alınmasına yol açmıştır. İşte bu düzenleme esnasında âhiret inancına da yer verilerek iyi insanların yargılanıp temize çıktıklarında Aden (Eden) denilen cennete gidecekleri, kötülerin ise cehenneme gidip on iki ay süre ile ceza çekip nebatat ve hayvanatın vücutlarına girip bir müddet böyle yaşadıktan sonra cennete girecekleri söylenmiştir. Cehennem kelimesi, İbranice "Ge bne Hinnom" (Hinnom Oğullarının Vadi-si) kelimesinden çıkıp önce Gehenna, sonra da cehennem şeklini almıştır.

Yahudi mezheplerinden biri olan Ferisiler (Peruşîm) ölümlerinin diriltileceğini kabul ederler. Sadukîler ise öldükten sonra dirilmeyi reddederler. Diğer bir Yahudi mezhebi Karailer, öldükten sonra dirilmek, hesaptan sonra mükâfat ve ceza hakkıdır derler. Samaritanlar ve Minim (Heretikler) de Sadukîler gibi öldükten sonra dirilmeyi reddederler. Yahudiler millî bir haşr inancına sahiptirler. Kıyâmet gününde sadece Yahudiler diriltilecek ve cennete gireceklerdir.

Yahudilerin dünya malına ve zenginliğe olan düşkünlükleri bilinen bir gerçektir. Yahudilik iman dini değil, amel dini olduğu, bağlanılan bir inanç sistemi değil de bir hayat tarzı olduğundan ahiretten, öldükten sonra dirilmekten ve hesaptan bahsetmemeleri gayet tabiidir. Çünkü bunlar inanca müteallik meselelerdir. Bu sebeptendir ki, Yahudiler, ölümden sonraki âleme çok az işaret ederler. Ve dinlerinde ebediliğe dair hiçbir şey nakletmezler. Sevap da azap da dünya hayatında görülür. Çünkü Yahudilerin tek dünyası, yaşanan bu dünyadır.

Hıristiyanlık ise Yahudiliğin tam tersine âmel dini değil, inanç dini-dir. Hıristiyanlığa göre, âdil bir hâkim olan Tanrı, her iyiliği mükâfatlandırıp hiçbir kötülüğü cezasız bırakmaz. Amellerin karşılığı kısmen bu dünyada görülmekle beraber, Allah birçok durumda, faziletli insanları dünyada sıkıntı ve mahrumiyet içinde, azgınları da nimet ve refah içinde bırakır. Zira onun hesabı insanlarınkinden farklıdır. İnsanlara göre uzun olan bir süre, onun indinde pek kısadır. Nihai hesap ve karşılık ise ancak âhirette görülecektir.

Hıristiyanlara göre ölümden sonra ruh bedenden ayrılıp, dünyadaki çalışmasına göre ecrini alır. İyilik yapanlar cennete, kötülük yapanlar ise cehenneme gider. Hıristiyanlar A'raf'ı kabul ederler. Günahı ve sevabı eşit

olanlar ve vaftiz olmadan ölen çocuklar burada bekletilirler. Burada bekleyenlerin dünyadaki akrabalarının onlar adına yapacakları sadaka, yardım, düzenlenen âyinler onların cennete girmelerine ve cezalarının hafiflemesine yardımcı olur.

Hıristiyanlıkta da Yahudilikte olduğu gibi millî bir haşr inancı vardır. İncillerde kıyâmet gününde sadece Hz.İsa'ya inan ve onun yolundan gidenlerin dirileceğine dair ibareler vardır. Kanaatimizce bu fikir Hıristiyanlığa Yahudilikten geçmiş olsa gerektir. Hıristiyanlar kıyâmetin kopacağına ve kıyâmette, ölenlerin hepsinin dirileceğine ve Hz.İsa'nın gelerek onları yargılayacağına inanırlar. Kıyâmetin kopması esnasında bazı alâmetler görülecektir (Bkz. II. Bölüm; b)Kıyâmet Alâmetleri).

Müslümanlara göre, âhiretin varlığı aklen caiz, mümkün ve naklen sabit bir gerçektir. Bu fani âleme ayak basan her canlı, süresini doldurunca ebediyet diyarına doğru yol alır. Bu yol alışın başlangıcı sayılan ölüm, insan hayatının kesin sonu değildir. İnsan öldükten sonra tekrar dirilecek ve bu dünyada yaptıklarının karşılığını görecektir. İslâmda âhirete iman, inanılması gereken altı iman esasından biridir. Allah'a inanan müslüman, bu inancın zorunlu sonucu olarak âhirete de inanır. Ahireti inkâr, Allah ve Peygamberini de inkâr anlamını taşır. Çünkü âhiretin varlığını ve âhirette olacak olan şeyleri, âhiret hallerini duyular ve akılla öğrenme imkânı yoktur. Bunlar ancak Allah ve Rasûlünün haber vermesi ile bilinir. Bu bakımdan âhireti kabul etmemek, Allah ve Rasûlünü verdikleri haberlerde yalanlamaktır. Bu ise Allah ve Peygamberine inanmamak, onları inkâr etmek demektir. Çünkü Allah ve Rasûlüne iman, onların doğru söylediklerinin kabulü ve haber verdikleri herşeyi tasdiki gerektirir. İman esaslarında bölünme olmayacağına göre, Allah ve Rasûlünün haber verdiklerinden birini inkâr, iman esasla-

rının hepsini inkâr etmek gibidir. İman esaslarının, hepsini inkâr eden de, birini inkâr eden de dinden çıkar.

İslâmiyette âhiret öncesi vuku bulacak olan kıyâmet alâmetlerine de inanılır. Kıyâmet günündeki haşr, hesap, cennet ve cehennem, ceza ve mükâfat haktır. Dünyadaki amellerine göre insanlar hesaba çekilecektir. Mü'minler cennete girecekler, kâfirler ise cehenneme atılacaklardır. Mü'minlerden günahkâr olanlar cehennemde günahları kadar kaldıktan sonra cennete gireceklerdir. Günahı ve sevabı eşit olanlar A'raf'ta bekletilirler. Bunların cennet veya cehenneme girmeleri Allah'ın takdirine bağlıdır.

Hıristiyanlıktaki ahiret inancı ile İslâmiyetteki ahiret inancı ana hatları itibarıyla müşterektir. Kıyâmetin kopması, ölülerin bir sur sesi ile kalkmaları, cismanî haşr, yani bedenlerin de dirilip mükâfat veya ceza görmesi, hesap, cennet, cehennem mefhumları her iki dinde de mevcuttur. Her iki dinde de insanlar amel ve faziletlerine göre öbür dünyada belli bir dereceye sahiptirler. Hz.İsa (a.s.)'ın kıyâmetten önce dünyaya gönderileceğine, insanların hidayetine ve saadetine vesile olacağına bazı müslüman bilgînler de inanmakla beraber, Hıristiyanların Hz. İsa'ya yargı gücünü vermelerini, Müslümanlar kabul etmezler, zira o günde hüküm Allah'ındır. Kimin cennete, kimin cehenneme gideceğine ancak Allah karar verir. Hıristiyanların, "Hz.İsa kıyâmet gününde gökten meleklerle gelip bin yıl hüküm sürecek-tir" demelerine karşılık müslümanlar böyle bir zaman sınırlamasına ve bu şekilde bir inanca sahip değildirlere. Hıristiyanlara göre, Hz.İsa'dan önce yaşaması sebebiyle Hz.İsa'yı bilip inanmayanlar cehenneme gideceklerdir. Bu bâtıl bir inançtır. Yine Hıristiyanlara göre vaftiz edilmeden ölen çocuklar cennete giremezler. Müslümanlar ise çocukların günâhsız doğduklarına ve cennete gireceklerine inanırlar. Her iki dinde de öbür dünyada bedenler

diñ, sağlıklı ve mükemmel bir şekilde olacaktır. Herkes genç ve aynı yaşta olacak, bu dünyada maruz kaldığımız yaşlılık orada görülmeyecektir.

Hıristiyanlık ile Müslümanlık arasında en büyük farklardan birisi, Hıristiyanların, İslâmı bătıl saymaları sebebiyle müslümanları necat ehlinden görmeyip, cehenneme gideceklerini iddia etmeleridir. Halbuki Kur'an-ı Kerim'de de belirtilmiştir ki, Allah katında tek geçerli din İslâmdır. İslâmın dışındaki bütün dinler bătıl ve geçersizdir. Zaten İslâmın gelmesiyle Hıristiyanlık geçerliliğini kaybetmiştir.

B İ B L İ Y O Ğ R A F Y A

- KUR'AN-I KERİM.
- KİTAB-I MUKADDES.
- ANSİKLOPEDİK İSLAM LUGATI, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1982.
- ATAY, HÜSEYİN, Kur'an'a Göre İman Esesleri, trz.
- AYDIN, Doç.Dr.MEHMET-CİLACI Dr.OSMAN, Dinler Tarihi, Arı Basımevi, Konya, 1983.
- AYDIN, Doç.Dr.MEHMET, Batı ve Doğu Hıristiyanlığına Tarihi Ber Bakış, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1985, Cilt: XXVII/123-148.
- AYDIN, Prof.Dr.MEHMET, Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilik, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1987, cilt: XXIX/267-283.
- AYDIN, Prof.Dr.MEHMET, Müslümanların Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1989.
- BARCLAY, JOSEPH, The Talmud, London, 1878.
- BESNARD, ALBERT M.-CLEMENT, OLİVER-MEHL, ROGER, Hıristiyan İlâhiyatı, Çev.: Doç.Dr.Mehmet AYDIN, Arı Basımevi, Konya, 1983.
- CHALLAYE, FELİCIEN, Dinler Tarihi, Çev.: Semih TIRYAKIOĞLU, İstanbul, 1960.
- CUMALIOĞLU, FEHMİ, İman, Milletlerin Kaderini Çizen Hakka ve Bâtıla Dayalı İnanışlar, İstanbul, 1968.
- ÇELEBİ, Prof.Dr.AHMET, Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, Çev.: Ahmet M.BÜYÜKÇINAR-Ömer F.HARMAN, Kalem Yayınevi, İstanbul, 1978.
- ÇELİK, Dr.MEHMET, Süryani Kilisesi Tarihi, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1987.
- DİNLER TARİHİ-ANSİKLOPEDİSİ, (I-III), Gelişim Yayınları, İstanbul, 1976-1977.

- DRIVER, S.R. Introduction to The Old Testament, New-York, 1898.
- DUFOR, XAVIER LEON, Dictionary of Biblical Theology, İngiltere, 1973.
- DVORNIK FRANCIS, Histoire Des Conciles, Paris, 1961.
- EBU ZEHRA, Prof.MUHAMMED, Hıristiyanlık Üzerine Konferanslar, Çev.: Akif, NURİ, İstanbul, 1978.
- ENCYCLOPEDIA BRITANNICA, (Ana Britannica), Ana Yayıncılık, İstanbul,1987.
- GÖLCÜK, Prof.Dr.ŞERAFEDDİN-TOPRAK, Doç.Dr.SÜLEYMAN, Kelâm, Selçuk Üniver- sitesi Basımevi, Konya, 1988.
- GUTHIRE, D.-MOTYER, J.A.-STIBBS, A.M., New Bible Commentary, III. Baskı, İngiltere, 1987.
- HAMİDULLAH, Prof.Dr.Muhammed, İslâm Peygamberi, çev.: Prof.Dr.Salih TUĞ, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1980.
- HAN, ZAFERÜ'L-İSLAM, Yahudilik'te Tamud'un Mevkii ve Prensipleri, Çev.: Doç.Dr.Mehmet AYDIN, İhya Yayınları, Özdemir Basımevi, İstanbul, 1981.
- HASTINGS, James, Encyclopedia of Religion and Ethics, New-York, 1951.
- HOUTIN, ALBERT, Hıristiyanlığın Kısa Tarihi, Çev.: Dr.Abdurrahman KÜÇÜK, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Ankara, 1981, Cilt: XXV/437-455.
- HUSİK, İSAK, History of Mediavel Jewish Philosophy, New-York, 1958.
- IBN KESİR, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Çev.: Dr.Bekir KARLI- ĞA-Dr.Bedrettin ÇETİNER, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1983.
- KAHRAMAN, AHMET, Dinler Tarihi, Sumer Matbaası, İstanbul, 1965.
- KAHRAMAN, AHMET, Dinler Tarihi, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1975.
- KUTLUAY, Doç.Dr.YAŞAR, İslâm ve Yahudi Mezhepleri, A.Ü.İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1965.
- LADD, GEORGE ELTON, A Theology of The New Testament, Amerika, 1987.
- LANDMAN, ISAAC, The Universal Jewish Encyclopedia (I-X), New-York, 1948.

- LIETZMANN, H., Histoire de l'Eglise Ancienne, Paris, 1950.
- MCKENZIE, JOHN, L., Dictionary of The Bible, Amerika, 1965.
- MEYDAN LAROUSSE, (I-XII), Meydan Yayınevi, İstanbul, 1979.
- MONTEIL, VINCENT, Les Religions, Belçika, 1974.
- MORAN, ADLİ, Dinler Tarihi, Yedigün Matbaası, İstanbul, trz.
- MÜSLİM, Sahih-i Müslim, Çev.: Ahmet DAVUTOĞLU, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1983
- ÖRS, HAYRULLAH Musa ve Yahudilik, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966
- PARRINDER, GEOFFRY, World Religions From Ancient History to The Present Amerika, 1983
- RAHNER, KARL, Encyclopedia of Theology, New-York, 1986
- REDHOUSE, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1985.
- RENAN, ERNEST, İsa'nın Hayatı, Çev.: Ziya İHSAN, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1945.
- RENAN, ERNEST, Havariler, Çev.: Ziya İHSAN, Millî Eğitim Basımevi, Ankara, 1964.
- SALİH, Prof.Dr.SUPHİ, Ölümünden Sonra Diriliş, Çev.: Prof.Dr.Şerafeddin GÖLCÜK, Kayıhan Yayınevi, Ayyıldız Matbaası, III. Baskı, İstanbul, 1987.
- SARI, MEVLÜT, Mevarid, Bahar Yayınları, İstanbul, 1980.
- SARIKÇIOĞLU, Doç.Dr.EKREM, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Bayrak Yayıncılık-Matbaacılık, İstanbul, 1983.
- SCHIMMEL, ANNEMARIE, Dinler Tarihine Giriş, Güven Matbaası, Ankara, 1955.
- ŞAHİN, Doç.Dr.SÜREYYA, Doğu ve Batı Kiliseleri, Ayrılmaları ve Sebepleri, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, İstanbul, 1987, Sayı: 4/311-319.
- ŞELEBİ, AHMED, Mukarenetü'l-Edyan (el-Mesihyye), IV. Baskı, Kahire, 1973.

- ŞEYBE, Prof.ABDÜLKADİR, Çağdaş Dünya Dinleri, Çev.: Yrd.Doç.Dr.Osman Cİ-
LACI, Fatih Yayınevi Matbaacılık, Beyan Yayınları, İstanbul 1983.
- TANYU, Prof.Dr.HİKMET, Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler, (I-II) İstan-
bul, 1976.
- TAPLAMACIOĞLU, Prof.Dr.Mehmet, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Güneş Mat-
baacılık, Ankara, 1966.
- THE JEWISH ANCYCLOPEDIA, (I-XII), Amerika, 1903-1905.
- TÜMER, Prof.Dr.GÜNAY- KÜÇÜK, Doç.Dr.ABDURRAHMAN, Dinler Tarihi, Ocak Ya-
yınları, Ankara, 1988.
- TÜRK ve İSLAM ANSİKLOPEDİSİ (I-II), Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul,
1982.
- TÜRKİYE HAHAMBAŞILIĞI, İbrani Din Bilgisi (Özetler), İstanbul, 1969..
- TOPRAK, Doç.Dr.SÜLEYMAN, Ölümünden Sonraki Hayat, Nur Basımevi, Konya,1986.
- WELTER, G., Histoire des Sectes Chretiennes, Paris, 1950.
- YAZIR, ELMALILI M.HAMDİ, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul,
1982.
- YENİ HAYAT ANSİKLOPEDİSİ (I-VI), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1973.
- YENİ TÜRK ANSİKLOPEDİSİ (I-XII), Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985.
- YILDIRIM, Doç.Dr.SUAT, Mevcut Kaynaklara Göre Hıristiyanlık, Diyanet İş-
leri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- YURDAYDIN, Prof.Dr.HÜSEYİN G.-DAĞ, Doç.Dr.MEHMET, Dinler Tarihi, Gündüz
Matbaacılık, Ankara, 1978.
- YÜCETÜRK, ORHAN SEYFİ, Katolik, Ortodoks ve Protestan Mezhepleri Arasın-
daki Farklar, Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir,
1983, Cilt: I/411-422.
- YÜCETÜRK, Dr.ORHAN SEYFİ, Hıristiyanlık İnançlarının Doğuşu, Dokuz Eylül
Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, İzmir, 1987, Cilt: IV/349-356.